

Ilmari Eskola

**ARKALUONTEISTA ARVONLUONTIA? –
URHEILUN DATA-ANALYTIIKAN
INTRESSIRYHMÄT, SOPIMUSKÄYTÄNNÖT
JA KESKEISET OIKEUSSÄÄNNÖT**

Pro gradu -tutkielma
Helmikuu 2023
Arvosana: 5
Helsingin yliopisto
Oikeustieteellinen tiedekunta; urheilu-oikeus
Julkaistu Edilexissä 3.4.2023
www.edilex.fi/opinnaytetyot/29848

Sisällys

Lähteet.....	3
1 Johdanto	17
1.1 Tutkielman taustaa	17
1.2 Kysymyksenasettelu ja tutkielman rakenne	20
1.3 Aiheen rajaus	21
1.4 Tutkimusmetodi.....	22
2 Mitä urheilijoista kerätyllä datalla tarkoitetaan?	23
2.1 Teknologianeutraalin sääntelyn periaate, data ja henkilötiedot	23
2.2 Puettavien teknologioiden ja datan määritelmät Google/Fitbit -yrityskauppa- asiassa	25
2.3 Datan määritelmät oikeuskirjallisuudessa	26
3 Urheilun dataekosysteemin intressiryhmät ja sopimuskäytännöt.....	28
3.1 Keskeiset intressiryhmät.....	28
3.1.1 Urheilijat analytiikan kohteena	28
3.1.2 Urheiluorganisaatiot datan hyödyntäjinä.....	29
3.1.3 Teknologiyhtiöt data-analytiikan fasilitaattoreina.....	31
3.1.4 Lajiliitot ja liigat analytiikkamarkkinoiden portinvartijoina	31
3.2 Keskeiset sopimuskäytännöt	32
3.2.1 Urheilijoiden ja urheiluorganisaatioiden väliset sopimukset	32
3.2.2 Urheilutoimijoiden ja analytiikkayhtiöiden väliset sopimukset.....	36
4 Henkilötietojen suoja urheilun data-analytiikassa.....	37
4.1 Lainsäädännön perusta	37
4.2 Yleisen tietosuojasetuksen soveltuminen.....	38
4.2.1 Aineellinen soveltamisala.....	38
4.2.2 Alueellinen soveltamisala.....	38
4.3 Keskeiset tietosuojaperiaatteet	40
4.4 Urheiluorganisaatioiden ja analytiikkayhtiöiden vastuut ja velvoitteet	42
4.4.1 Urheiluorganisaatio rekisterinpitäjänä	44
4.4.2 Analytiikkayhtiö rekisterinpitäjänä	45
4.4.3 Muut tilanteet	46
4.5 Urheilijadatan käsittelyn oikeusperusteet.....	47
4.5.1 Sopimus	48
4.5.2 Oikeutettu etu	49
4.5.3 Suostumus	50
4.6 Urheilijoiden arkaluonteisten tietojen käsittely.....	52
4.7 Urheilijoiden oikeudet	54

4.7.1	Alaikäisten urheilijoiden erityisasema	56
5	Omaisuuksien suoja urheilun datataloudessa	59
5.1	Datan luonne varallisuus oikeudellisesta näkökulmasta	59
5.2	Tietokantasuoja urheilun datataloudessa	61
5.2.1	Tietokannan valmistajan huomattava investointi suojan perusteena	62
5.2.2	Football Dataco v. Sportradar – data-aineistojen oikeudeton hyödyntäminen ..	65
5.2.3	Tietokantasäätely tulevaisuudessa	66
5.3	Liikesalaisuuksien suoja ja salassapitovelvoitteet urheilun datataloudessa	67
6	Urheilijadatan hyödyntäminen – konflikti henkilötietojen suojan ja omaisuuksien suojan välillä	70
7	Yhteenveto ja johtopäätökset	74

Lähteet

Kansainväliset sopimukset ja EU-lainsäädäntö

Yhdistyneiden kansakuntien sopimus lapsen oikeuksista 60/1991.

Euroopan unionin perusoikeuskirja 2012/C 326/02.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuojasetus).

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2018/1807, annettu 14 päivänä marraskuuta 2018, muiden kuin henkilötietojen vapaan liikkuvuuden kehyksestä Euroopan uni-onissa.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 96/9/EY, annettu 11 päivänä maaliskuuta 1996, tietokantojen oikeudellisesta suojasta.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/943, annettu 8 päivänä kesäkuuta 2016, julkistamattoman taitotiedon ja liiketoimintatiedon (liikesalaisuuksien) suojaamisesta laittomalta hankinnalta, käytöltä ja ilmaisemiselta.

Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi eurooppalaisesta datahallinnosta (datahallintosäädös), COM(2020) 767 final, 25.11.2020.

Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi datan oikeudenmukaista saatavuutta ja käyttöä koskevista yhdenmukaisista säännöistä (datasäädös), COM(2022) 68 final, 23.2.2022.

Kansainväliset virallislähteet

Euroopan unionin virallinen verkkosivusto: Euroopan datastrategia. Saatavilla: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-data-strategy_fi.

Euroopan unionin virallinen verkkosivusto: Data Governance Act. Saatavilla: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/data-governance-act>.

Euroopan unionin virallinen verkkosivusto: Data Act. Saatavilla: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/fi/node/10725>.

Wauters, Patrick – Siede, Anna – Cocoru, Diana, ym. (2018). Study on emerging issues of data ownership, interoperability, (re-)usability and access to data, and liability : final report. Euroopan komissio, Viestintäverkkojen, sisältöjen ja teknologian pääosasto. Publications Office. (Wauters ym. 2018)

Commission staff working document on the free flow of data and emerging issues of the European data economy Accompanying the document Communication Building a European data economy, SWD/2017/02 final.

Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaaliko-
mitealle ja alueiden komitealle: Kohti menestyvää datavetoista taloutta, COM/2014/0442
final.

Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaaliko-
mitealle ja alueiden komitealle: Digitaalisten sisämarkkinoiden strategia Euroopalle,
COM (2015) 192 final, 6.5.2015.

Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaaliko-
mitealle ja alueiden komitealle: Euroopan datavetoisen talouden rakentaminen, COM
(2017) 9 final, 10.1.2017.

Komission tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle: Muiden kuin henkilötietojen
vapaan liikkuvuuden kehyksestä Euroopan unionissa annettua asetusta koskevat ohjeet,
COM(2019) 250 final, 29.5.2019.

European Parliament, Briefing, Revision of Directive 96/9/EC on the legal protection of
databases. Saatavilla:
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/694232/EPRS_BRI\(2021\)69
4232_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/694232/EPRS_BRI(2021)694232_EN.pdf).

EDPB-EDPS Joint Opinion 2/2022 on the Proposal of the European Parliament and of the
Council on harmonised rules on fair access to and use of data (Data Act), 4.5.2022.

EDPB Guidelines 3/2019 on processing of personal data through video devices. Versio 2.0,
hyväksytty 29.1.2020.

Euroopan tietosuojaneuvoston ohjeet 3/2018 yleisen tietosuojasetuksen alueellisesta sovel-
tamisalasta (3 artikla). Versio 2.1, hyväksytty 12.11.2019.

WP 29. Asetuksen 2016/679 mukaista suostumusta koskevat suuntaviivat 05/2020. Versio
1.1, hyväksytty 4.10.2020.

WP 169. Opinion 1/2010 on the concepts of "controller" and "processor"; hyväksytty
16.2.2010.

WP 217. Opinion 06/2014 on the notion of legitimate interests of the data controller under
Article 7 of Directive 95/46/EC.

Datatilsynet, 2.12.2020. Varsel om vedtak om overtredelsesgebyr - Melding om avvik –
Norges idrettsforbund og Olympiske og paralympiske komité. Saatavilla:
[https://www.datatilsynet.no/contentassets/9682160e01d440ab847de2f98e218786/varsel-
om-overtredelsesgebyr-til-nif.pdf](https://www.datatilsynet.no/contentassets/9682160e01d440ab847de2f98e218786/varsel-om-overtredelsesgebyr-til-nif.pdf).

EU-tuomioistuimen ratkaisut

Yhteisöjen tuomioistuimen tuomio asiassa C-46/02 Fixtures Marketing Ltd vastaan Oy
Veikkaus Ab Oy, annettu 9.11.2004.

Yhteisöjen tuomioistuimen tuomio asiassa C-203/02 The British Horseracing Board ym.
vastaan William Hill Organization Ltd, annettu 9.11.2004.

Yhteisöjen tuomioistuimen tuomio asiassa C-338/02 Fixtures Marketing vastaan Svenska
Spel AB, annettu 9.11.2004.

Yhteisöjen tuomioistuimen tuomio asiassa C-444/02 Fixtures Marketing vastaan Or-
ganismos prognostikon agonon podosfairou AE (OPAP), annettu 9.11.2004.

Unionin tuomioistuimen tuomio asiassa C-173/11 Football Dataco ym. vastaan Sportradar GmbH and Sportradar AG, annettu 18.10.2012.

Unionin tuomioistuimen tuomio yhdistetyissä asioissa C-585/08 ja C-144/09 Peter Pammer vastaan Reederei Karl Schlüter GmbH & Co. KG (C-585/08) ja Hotel Alpenhof GesmbH vastaan Oliver Heller (C-144/09), annettu 7.12.2010.

Unionin tuomioistuimen tuomio asiassa C-30/14 Ryanair vastaan PR Aviation BV, annettu 15.1.2015.

Komission yrityskauppapäätökset

Commission Decision of 17.12.2020 declaring a concentration to be compatible with the internal market and the EEA agreement (Case M.9660 – Google/Fitbit). Regulation (EC) No 139/2004 Merger Procedure.

Iso-Britannian tuomioistuinten ratkaisut

Competition Appeal Tribunal (UK), case 1410/5/7/21(T) Betgenius Limited v Sportradar AG and Others.

Supreme Court, case UKSC 2019/0213, Lloyd (Respondent) v Google LLC (Appellant).

Urheilun kansainvälisen vetoomustuomioistuimen (CAS) ratkaisut

CAS 98/200 AEK Athens and SK Slavia Prague v. Union of European Football Associations (UEFA), 20.8.1999.

CAS 2008/A/1644 M. v. Chelsea Football Club Ltd., 31.7.2009.

CAS 2008/A/1519 FC Shakhtar Donetsk v. Matuzalem Francelino da Silva & Real Zaragoza SAD & Fédération Internationale de Football Association (FIFA), & CAS 2008/A/1520 Matuzalem Francelino da Silva & Real Zaragoza SAD v. FC Shakhtar Donetsk & Fédération Internationale de Football Association (FIFA), 19.5.2009.

CAS 2010/A/2145 Sevilla FC SAD v. Udinese Calcio S.p.A. & CAS 2010/A/2146 Morgan De Sanctis v. Udinese Calcio S.p.A. & CAS 2010/A/2147 Udinese Calcio S.p.A. v. Morgan De Sanctis & Sevilla FC SAD, 28.2.2011.

Kansalliset virallislähteet

HE 49/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle liikesalaisuuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Lainkirjoittajan opas. Saatavilla: <http://lainkirjoittaja.finlex.fi/>.

Valtioneuvoston U-kirjelmä U 1/2021 vp.

Tietosuojavaltuutetun verkkosivut. Saatavilla: www.tietosuoja.fi.

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis. (1978). Mitä lainoppi on? Helsinki: Tammi. (Aarnio 1978)

- Aine, Antti. (2011). Kilpailu ja sopimus. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys. (Aine 2011a)
- Aine, Antti. (2011). Urheilu-oikeuden kantavat periaatteet. Oikeustiede – Jurisprudentia, s. 1–60. (Aine 2011b)
- Arnold, Jason F. – Sade Robert M. (2017). Wearable Technologies in Collegiate Sports: The Ethics of Collecting Biometric Data from Student-Athletes. *The American journal of bioethics*, 17(1), 67–70. (Arnold – Sade 2017)
- Bai, Zhongbo – Bai, Xiaomei. (2021). Sports Big Data: Management, Analysis, Applications, and Challenges. *Complexity* 2021, s. 1–11. (Bai – Bai 2021)
- Bygrave, Lee – Tosoni, Luca. (2020). Article 4. Definitions. Teoksessa Christopher Kuner, Lee Bygrave, Christopher Docksey – Laura Drechsler (toim.), *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Commentary*. Oxford University Press, s. 100–309. (Bygrave – Tosoni 2020)
- Brown, Sarah – Brison, Natasha. (2020). Big Data, Big Problems: Analysis of Professional Sports Leagues’ CBAs and Their Handling of Athlete Biometric Data. *Journal of Legal Aspects of Sport*, 30(1), s. 63–81. (Brown – Brison 2020)
- Camomilla, Valentina – Bergamini, Elena – Fantozzi, Silvia – Vannozzi, Giuseppe. (2018). Trends Supporting the In-Field Use of Wearable Inertial Sensors for Sport Performance Evaluation: A Systematic Review. *Sensors* 18, no 3: 873. (Camomilla ym. 2018)
- Centre for Sport & Human Rights. (2022). Child Labour in Sport – Protecting the Rights of Child Athletes. White Paper delivered in 5th Global Conference on the Elimination of Child Labour (Side Event) Durban, South Africa, May 19, 2022. (Centre for Sport & Human Rights 2022)
- Collins, Philippa – Marassi, Stefania. (2021). Is That Lawful? Data Privacy and Fitness Trackers in the Workplace. *International Journal of Comparative Labour Law*, 37(1), 65–94. (Collins – Marassi 2021)
- de Terwangne, Cécile. (2020). Article 5. Principles relating to processing of personal data. Teoksessa Christopher Kuner, Lee Bygrave, Christopher Docksey – Laura Drechsler (toim.), *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Commentary*. Oxford University Press, s. 309–320. (de Terwangne 2020)
- Docksey, Christopher. (2020). Article 24. Responsibility of the controller. Teoksessa Christopher Kuner, Lee Bygrave, Christopher Docksey – Laura Drechsler (toim.), *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Commentary*. Oxford University Press, s. 555–570. (Docksey 2020)
- Drexl, Josef – Hilty, Reto – Desaunettes-Barbero, Luc – Greiner, Franziska – Kim, Daria – Richter, Heiko – Surblyte, Gintare – Wiedemann, Klaus. (2016). Data Ownership and Access to Data – Position Statement of the Max Planck Institute for Innovation and Competition of 16 August 2016 on the Current European Debate. Max Planck Institute for Innovation & Competition Research Paper No. 16–10. (Drexl ym. 2016)
- Edelman, Marc – Holden, John T. (2021). Monopolizing Sports Data. *William & Mary Law Review*, 63(1), 69–136. (Edelman – Holden 2021)
- Ek, Pia. (2015). Ikimuistoinen legenda vai menneisyyden vanki – Onko urheilijalla oikeus tulla unohdetuksi? *Urheilu ja oikeus* 2014, s. 114–122. (Ek 2015)

- Eskola, Ilmari – Laine, Antti. (2020). Suomen urheilu- ja hyvinvointiteknologia-ala urheilukulttuurin muutosten ilmentäjänä. *Kulttuurintutkimus*, 37(3–4), s. 84–102.
- Eskuri, Jari. (2005). Urheilijaa suojaavat perusoikeudet. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. (Eskuri 2005)
- Flanagan, Christopher. (2022). Stats Entertainment: The Legal and Regulatory Issues Arising from the Data Analytics Movement in Association Football. Part One: The Development of Data Analytics and Property Rights in Data. *Entertainment and Sports Law Journal* 19(1). (Flanagan 2022a)
- Flanagan, Christopher (2022). Stats Entertainment: The Legal and Regulatory Issues Arising from the Data Analytics Movement in Association Football. Part Two: Data Privacy, the Broader Legal Context, and Conclusions on the Legal Aspects of Data Analytics in Football. *Entertainment and Sports Law Journal*, 20(1), s. 1–16 (Flanagan 2022b)
- Frodl, Christian. (2021). Event owners' rights to sports data and its commercialization in fantasy sports: illustrated by the licensing schemes of the Bundesliga. *International Sports Law Journal* 21, 140–153. (Frodl 2021)
- Gale, Kristy. (2016). The Sports Industry's New Power Play: Athlete Biometric Data Domination. Who Owns It and What May Be Done with It. *Arizona State University Sports and Entertainment Law Journal*, 6(1), 2016, s. 7–84. HeinOnline. (Gale 2016)
- Garlewicz, Adam. (2020). Athlete Biometric Data in Soccer: Athlete Protection or Athlete Exploitation? *DePaul Journal of Sports Law*, 16(1), s. [ii]–34. HeinOnline. (Garlewicz 2020)
- Grow, Lara – Grow, Nathaniel. (2017). Protecting Big Data in the Big Leagues: Trade Secrets in Professional Sports. *Washington and Lee Law Review*, 74(3), 1567–1622. (Grow – Grow 2017)
- Haarmann, Pirkko-Liisa. (2014). Immateriaalioikeus. 5. uudistettu painos. Helsinki: Talentum. (Haarmann 2014)
- Halila, Heikki. (2006). Oikeudellistuva urheilu. Helsinki: Talentum Media. (Halila 2006)
- Halila, Heikki – Norros, Olli. (2017). Urheilu-oikeus. E-aineisto. Helsinki: Alma Talent Oy. (Halila – Norros 2017)
- Hanninen, Minna – Laine, Elli – Rantala, Kati – Rusi, Mari – Varhela, Markku. (2017). Henkilötietojen käsittely – EU-tietosuojasetuksen vaatimukset. Vantaa: Helsingin Kauppakamari. (Hanninen ym. 2017)
- Hessert, Björn. (2020.) Personal Real-time Sports Performance Information: Do Athletes Have a Say? Jusletter. (Hessert 2020)
- Hagman, Jarmo. (2004). Urheilu-oikeus harrasturheilijan näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. (Hagman 2004)
- Harenko, Kristiina – Niiranen, Valtteri – Tarkela, Pekka. (2006). Tekijänoikeus – kommentaari ja käsikirja. Helsinki: WSOYpro. (Harenko ym. 2006)
- Harenko, Kristiina – Niiranen, Valtteri – Tarkela, Pekka. (2016). Tekijänoikeus. 2., uudistettu painos. Helsinki: Talentum Pro. (Harenko ym. 2016)
- Hirvonen, Ari. (2011). Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisu 17. Helsinki. (Hirvonen 2011)

- Hugenholtz, P. Bernt. (2017). Data property in the system of intellectual property law: Welcome guest or misfit? Teoksessa Sebastian Lohsse, Reiner Schulze, & Dirk Staudenmayer (toim.) *Trading data in the digital economy: Legal concepts and tools: Münster Colloquia on EU Law and the Digital Economy III*, s. 75–99. (Hugenholtz 2017)
- Huhtanen, Kerkko – Itkonen, Hannu. (2022). Julkiset palvelutuotantotehtävät suomalais-ten liikuntaseurojen muodonmuutosten lähteenä. *Liikunta ja tiede*, 59(4), 91–102. (Huhtanen – Itkonen 2022)
- Huttunen, Mikko. (2001). *A Comparative Analysis of the Legal Position of Professional Sportsmen Under Finnish, English and European Community Law: The Borderlines of Employment*. Firenze: European University Institute. (Huttunen 2001)
- Janeček, Václav. (2018). Ownership of Personal Data in the Internet of Things. *Computer Law & Security Review*, 34(5), 1039–1052. (Janeček 2018)
- Kaivola, Tuomas. (2020). Datan vapaa liikkuvuus – EU:n sisämarkkinoiden viides perusvapaus. *Defensor Legis* 2/2020, s. 230–242. (Kaivola 2020)
- Karkazis, Katrina – Fishman, Jennifer. (2017). Tracking U.S. Professional Athletes: The Ethics of Biometric Technologies. *American Journal of Bioethics*. 17(1), s. 45–60. (Karkazis – Fishman 2017)
- Keino, Iris. (2015). Tehokkaan henkilötietojen käsittelyn toteuttaminen urheilutapahtumia järjestettäessä. *Urheilu ja oikeus* 2014, s. 165–190. (Keino 2015)
- Kerber, Wolfgang. (2016). A new (intellectual) property right for nonpersonal data? An economic analysis, MAGKS Joint Discussion Paper Series in Economics, No. 37–2016, Philipps-University Marburg, School of Business and Economics, Marburg. (Kerber 2016)
- King, Nancy – Robeson, Richard. (2020). Athlete or Guinea Pig? Sports and Enhancement Research. Teoksessa Thomas H. Murray & Voo Teck Chuan (toim.) *The Ethics of Sports Technologies and Human Enhancement*. London: Routledge, s. 51–68. Alkuperäinen julkaisu: *Studies in Ethics, Law, and Technology* (2007) 1(1). (King – Robeson 2020)
- Kinnari, Päivi. (2010). *Urheilijan yksityiselämän suojan suhde sananvapauteen*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. (Kinnari 2010)
- Kokko, Mira. (2017). Liikesalaisuusdirektiivin vaikutukset kansalliseen liikesalaisuussuojaan. Teoksessa Rainer Oesch, Mikko Eloranta, Mari Heino & Mira Kokko (toim.) *Imateriaalioikeudet ja yleinen etu*. AlmaTalent, s. 243–258. (Kokko 2017)
- Korpisaari, Päivi – Pitkänen, Olli – Warma-Lehtinen, Eija. (2018). *Uusi tietosuojalainsäädäntö*. Alma Talent. (Korpisaari ym. 2018)
- Korpisaari, Päivi – Pitkänen, Olli – Warma-Lehtinen, Eija. (2022). *Tietosuoja*. Alma Talent. (Korpisaari ym. 2022)
- Koski, Pasi – Mäenpää, Olli. (2018). 2018. Suomalaiset liikunta- ja urheiluseurat muutoksessa 1986–2016. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:25. Helsinki. (Koski – Mäenpää 2018)
- Kosta, Eleni. (2020). Article 7. Conditions for consent. Teoksessa Christopher Kuner, Lee Bygrave, Christopher Docksey – Laura Drechsler (toim.), *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Commentary*. Oxford University Press, s. 345–354. (Kosta 2020)

- Kotschy, Waltraut. (2020). Article 6. Lawfulness of processing. Teoksessa Christopher Kuner, Lee Bygrave, Christopher Docksey – Laura Drechsler (toim.), *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Commentary*. Oxford University Press, s. 321–344. (Kotschy 2020)
- Kranenborg, Herke. (2022). Article 17. Right to erasure ('right to be forgotten'). Teoksessa Christopher Kuner, Lee Bygrave, Christopher Docksey – Laura Drechsler (toim.), *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Commentary*. Oxford University Press, s. 475–484. (Kranenborg 2020)
- MacLean, Emilie. (2021). The Case of Tracking Athletes' Every Move: Biometrics in Professional Sports and the Legal and Ethical Implications of Data Collection. *Sports Lawyers Journal*, 28, 49–66. (MacLean 2021)
- McLellan, Melinda – Gaither, Ronald – McCurrach, Elizabeth – Feldstein, Robyn. (2019). Wearable in sports: who are you betting on. *Entertainment and Sports Lawyer*, 35(2), 3–9. (MacLellan ym. 2019)
- Millington, Brad – Millington, Rob. (2015). 'The Datafication of Everything': Toward a Sociology of Sport and Big Data. *Sociology of Sport Journal*, 32, 140–160. (Millington – Millington 2015)
- Moilanen, Pasi. (2017). Kannustin, koriste ja liikkujan kaveri: tutkimus liikuntateknologian käyttäjyydestä. *Jyväskylä Studies in Computing* 267. Jyväskylän yliopisto. (Moilanen 2017)
- Määttä, Jari. (2007). Urheilija ja tuotevastuu. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. (Määttä 2007)
- Ohisalo, Juho. (2017). Tietokannan sisältämän tiedon suojaaminen sui generis -oikeudella ja sopimusmenettelyillä. Teoksessa Rainer Oesch, Mikko Eloranta, Mari Heino & Mira Kokko (toim.) *Immateriaalioikeudet ja yleinen etu*. AlmaTalent, s. 73–100. (Ohisalo 2017)
- Osborne, Barbara. (2017). Legal and Ethical Implications of Athletes' Biometric Data Collection in Professional Sport. *Marquette Sports Law Review*, 28(1), s. 37–84. HeinOnline. (Osborne 2017)
- Puhakainen, Essi – Väyrynen, Karin. (2021). The Benefits and Challenges of Technology Neutral Regulation – A Scoping Review. *PACIS 2021 Proceedings*. 48. (Puhakainen – Väyrynen 2021)
- Rauste, Olli. (1997). *Urheiluoikeus*. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus. (Rauste 1997)
- Rauste, Olli. (2017). *Lasten ja nuorten urheilun oikeussäännöt*. (Rauste 2017)
- Rossi, Alessio – Pappalardo, Luca – Cintia, Paolo – Iaia, Marcello – Fernández, Javier – Medina, Daniel. (2018). Effective injury forecasting in soccer with GPS training data and machine learning. *PLOS ONE* 13(7). (Rossi ym. 2018)
- Ruohonen, Heidi. (2020). Pro gradu -tutkielma. Huippu-urheilua yksityisyyden kustannuksella? : Olinpaikkatietomääräysten problematiikkaa urheilijan yksityiselämän suojan ja henkilötietojen suojan kannalta. Turun yliopisto. (Ruohonen 2020)
- Schön, Esa. (2010). *Joukkueurheilijan pelaajasopimus velvoiteoikeudellisena sopimustyyppinä*. Turku: Turun yliopisto. (Schön 2010)

- Spolander, Peik. (2009). Joukkueurheilijan ja urheiluseuran välinen oikeussuhde. Kirjoituksia Työoikeudesta 2009, toim. Jalanko, Risto – Siiki, Marika, s. 11–22. (Spolander 2009)
- Studnicka, Anthony. (2020). The Emergence of Wearable Technology and the Legal Implications for Athletes, Teams, Leagues and Other Sports Organizations across Amateur and Professional Athletics. *DePaul Journal of Sports Law*, 16(1), s. [i]–224. HeinOnline. (Studnicka 2020)
- Svantesson, Dan. (2020). Article 3. Territorial Scope. Teoksessa Christopher Kuner, Lee Bygrave, Christopher Docksey – Laura Drechsler (toim.), *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Commentary*. Oxford University Press, s. 74–99. (Svantesson 2020)
- Tai, Eric Tjong Tjin. (2018). Data ownership and consumer protection. *Journal of European Consumer and Market Law*, 7(4), s. 136–140. (Tai 2018)
- Takki, Pekka – Halonen, Sakari. (2017). IT-sopimukset – Käytännön käsikirja. Helsinki: AlmaTalent. (Takki – Halonen 2017)
- Tarafdar, Monideepa – Tu, Qiang – Ragu-Nathan, Bhanu – Ragu-Nathan T.S. (2007). The Impact of Technostress on Role Stress and Productivity. *Journal of Management Information Systems*, 24(1), 301–328. (Tarafdar ym. 2007)
- Tiilikka, Päivi. (2008). Journalistin sananvapaus. Helsinki: WSOYpro. (Tiilikka 2008)
- Turku, Perttu. (2003). Pro gradu -tutkielma. Yksilöurheilijan työoikeudellinen asema talliurheilussa. Helsingin yliopisto. (Turku 2003)
- Valkjärvi, Annamari. (2017). Henkilötietoja sisältävä tietokanta – konflikti immateriaalioikeuden hyödyntämisen ja henkilötietojen suojan välillä. Teoksessa Rainer Oesch, Mikko Eloranta, Mari Heino & Mira Kokko (toim.) *Immateriaalioikeudet ja yleinen etu*. Alma Talent, s. 127–172. (Valkjärvi 2017)
- Vapaavuori, Jan. (2019). Liikesalaisuudet ja salassapitosopimukset. 3., uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent. (Vapaavuori 2019)
- Virtanen, Petri – Stenvall, Jari – Rannisto, Pasi-Heikki. (2015). Tiedolla johtaminen hallinnossa – teoriaa ja käytäntöjä. Tampere: Tampere University Press. (Virtanen – Stenvall – Rannisto 2015)
- Voigt, Paul – von dem Bussche, Axel. (2017). *The EU General Data Protection Regulation (GDPR)*. Springer. (Voigt – von dem Bussche 2017)
- Zanfir-Fortuna, Gabriela. (2020). Article 13. Information to be provided where personal data are collected from the data subject. Teoksessa Christopher Kuner, Lee Bygrave, Christopher Docksey – Laura Drechsler (toim.), *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Commentary*. Oxford University Press, s. 413–433. (Zanfir-Fortuna 2020)
- Zech, Herbert. (2017). Data as a Tradeable Commodity – Implications for Contract Law. Josef Drexler (toim.), *Proceedings of the 18th EIPIN Congress: The New Data Economy between Data Ownership, Privacy and Safeguarding Competition*. Edward Elgar Publishing. (Zech 2017)

Internet-lähteet

- Andrew, Jamie – Bertran Manye, Laia - Hanway, William. (2022). A guide to using young people's data in sport. LawInSport, Julkaistu 6.4.2022. Saatavilla: <https://www.lawinsport.com/topics/item/a-guide-to-using-young-people-s-data-in-sport> (Viitattu 9.1.2023). (Andrew ym. 2022)
- Bitwisen verkkosivut: Referenssit – Wisehockey. Saatavilla: <https://bitwise.fi/referenssit/wisehockey/> (Viitattu 11.11.2022). (Bitwise 2022)
- Catapult Sportsin verkkosivut. Saatavilla: <https://www.catapultsports.com/solutions> (Viitattu 9.10.2022). (Catapult Sports 2022)
- Cityplayn verkkosivut. Saatavilla: <https://cityplay.mancity.com/> (Viitattu 10.12.2022). (Cityplay 2022)
- Cox, Andrew – Bond, Toby – King, Saskia – Danson, Andy. (2022). Sports Data Rights: Genius v Sportradar settles – what does this mean for sports data rights holders and the industries they supply? MediaWrites by the Media, Entertainment & Sport group of Bird & Bird. Julkaistu 20.10.2022. Saatavilla: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=f1a64229-ff03-47f3-b665-4105c274b1d9> (Viitattu 4.12.2022). (Cox ym. 2022)
- Crunchbasen verkkosivut: Catapult. Saatavilla: <https://www.crunchbase.com/organization/catapult-sports> (Viitattu 9.10.2022).
- Danson, Andy – Dunn, Elizabeth – Bond, Toby – Cox, Andrew. (2021). Sports data rights in 2021: the outlook. MediaWrites by the Media, Entertainment & Sport group of Bird & Bird. Julkaistu 26.1.2021. Saatavilla: <https://mediawrites.law/sports-data-rights-in-2021-the-outlook/> (Viitattu 8.11.2022). (Danson ym. 2021)
- FIFPro:n verkkosivut: Player Data. Managing Technology and Innovation – A Player-Centric Rights Perspective. Saatavilla: https://fifpro.org/media/ik5harp1/player-data_managing-technology-and-innovation.pdf (Viitattu: 8.11.2022). (FIFPro 2022)
- Firstbeat Technologiesin verkkosivut: Firstbeat Sports Paketit. Saatavilla: <https://www.firstbeat.com/fi/huippu-urheilu/joukkueurheilu/paketit/> (Viitattu 10.10.2022). (Firstbeat 2022)
- Fortune Business Insightsin verkkosivut: Sports Analytics Market Size, Share & COVID-19 Impact and Regional Forecast, 2022–2029. Saatavilla: <https://www.fortunebusinessinsights.com/sports-analytics-market-102217> (Viitattu 8.11.2022). (Fortune Business Insights 2022)
- Gale, Christy. (2018). The Legal Paradox of Commoditizing Athlete Data Trade Secrets. Saatavilla: <https://www.sporttechie.com/the-legal-paradox-of-commoditizing-athlete-data-trade-secrets/> (Viitattu: 10.8.2022). (Gale 2018)
- Ghazikhanian, Ani – Cottrell, Sean. (2018). A Comparison of Sports Regulations on the Use of Wearable Technology & Data Collection. LawInSport. Julkaistu: 9.1.2018. Saatavilla: https://www.lawinsport.com/topics/intellectual-property-law/item/a-comparison-of-sports-regulations-on-the-use-of-wearable-technology-data-collection?category_id=124 (Viitattu 8.11.2022). (Ghazikhanian – Cottrell 2018)
- Glanz, James – Armendariz, Agustin. (2018). When sports betting is legal, the value of game data soars. The New York Times. Saatavilla:

- <https://www.nytimes.com/2018/07/02/sports/sports-betting.html> (Viitattu 10.12.2022). (Glanz – Armendariz 2018)
- Ihmisoikeusliiton verkkosivut. (2022). Urheilussa on turvattava lapsen oikeudet. Julkaistu 7.6.2022. Saatavilla: <https://ihmisoikeusliitto.fi/urheilussa-on-turvattava-lapsen-oikeudet/> (Viitattu 27.12.2022). (Ihmisoikeusliitto 2022)
- Lappalainen, Elina. (2022). Miljoona älysormusta myynyt Oura on nyt 2,3 miljardin euron arvoinen, uskovat sijoittajat. HS Visio. Julkaistu: 5.4.2022. Saatavilla: <https://www.hs.fi/visio/art-2000008731301.html> (Lappalainen / HS Visio 2022)
- Lehtonen, Kristo – Halenius, Laura – Rastas, Taru. (2022). Datasäädös lupaa yhtäläiset menestyksen avaimet kaikille, jotka osallistuvat datatalouteen. Sitran verkkosivut. Julkaistu 9.2.2022. Saatavilla: <https://www.sitra.fi/blogit/datasaadot-lupaa-yhtalaiset-menestyksen-avaimet-kaikille-jotka-osallistuvat-datatalouteen/> (Viitattu 10.1.2023). (Lehtonen ym. 2022)
- Leung, Diamond. (2017). NBA Teams Banned from Using Wearables Data in Contract Negotiations, Player Transactions. Julkaistu 31.1.2017. Saatavilla: <https://www.sporttechie.com/nba-teams-banned-using-wearables-data-contract-negotiations-player-transactions/> (Viitattu 4.12.2022). (Leung 2017)
- Hoy, Ruth. (2018). Sports data. DLA Piper. Julkaistu 10.5.2018. Saatavilla: <https://www.dlapiper.com/no/global/insights/publications/2018/05/sport-now-issue-2/sports-data/> (Viitattu 11.11.2022). (Hoy 2018)
- Miettinen, Heikki. (2019). Liverpool joutui maksamaan yli miljoonan korvauksen hakkerointiaan Manchester Cityn tietojärjestelmiä. Julkaistu: 21.9.2019. Saatavilla: <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000006246762.html> (Viitattu 8.11.2022). (Miettinen / HS 2019)
- Moilanen, Mika. (2019). Suomalainen firma tuntee urheilutähtien sydämenlyönnit. Helsingin Sanomat. Julkaistu: 19.5.2019. Saatavilla: <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000006110472.html> (Viitattu 8.11.2022). (Moilanen / HS 2019)
- Jalkapallon Pelaajayhdistyksen verkkosivut: Charter of Player Data Rights – Pelaajille paremmat oikeudet tietoihinsa. Julkaistu: 21.9.2022. Saatavilla: <https://jpy.fi/en/uutiset/charter-of-player-data-rights-pelaajille-paremmat-oikeudet-tietoihinsa> (Viitattu 8.11.2022). (Jalkapallon Pelaajayhdistys 2022)
- Jarvis, David – Westcott, Kevin. (2021). The hyperquantified athlete: Technology, measurement, and the business of sports. Deloitte Digital. Saatavilla: <https://www2.deloitte.com/xe/en/insights/industry/technology/technology-media-and-telecom-predictions/2021/athlete-data-analytics.html> (Viitattu: 8.11.2022). (Jarvis – Westcott 2021)
- Korhonen, Erko. (2022). EU:n uudet digitalisaatio- ja datasäädökset – tilannekuva (osa 1). Borenius verkkosivut: Ilmiöitä oikeudesta, Ajankohtaista. Julkaistu: 7.11.2022. Saatavilla: <https://www.borenius.com/ilmioita-oikeudesta/2022/11/07/eun-uudet-digitalisaatio-ja-datasaadokset-tilannekuva-osa-1/> (Viitattu 10.1.2023). (Korhonen 2022)
- Lappalainen, Elina. (2022). Miljoona älysormusta myynyt Oura on nyt 2,3 miljardin euron arvoinen, uskovat sijoittajat. HS Visio. Julkaistu: 5.4.2022. Saatavilla: <https://www.hs.fi/visio/art-2000008731301.html> (Viitattu 8.11.2022). (Lappalainen / HS Visio 2022)

- Loikkanen, Lotta. (2021). Urheilukellon käyttämiseen valmennuksessa liittyy tietosuojariski: "Urheilijalle on kerrottava, kenen kanssa tietoja jaetaan". Helsingin Sanomat. Julkaistu: 16.10.2021. Saatavilla: <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000008333157.html> (Viitattu 15.1.2022). (Loikkanen / HS 2021a)
- Loikkanen, Lotta. (2021). "Haluaisin vain syödä normaalisti". Helsingin Sanomat. Julkaistu: 15.10.2021. Saatavilla: <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000008320113.html> (Viitattu 15.12.2022). (Loikkanen / HS 2021b)
- Madill, Jonny. (2015). Wearable Tech in Sport: The Legal Implications of Data Collection. LawInSport. Julkaistu 9.4.2015. Saatavilla: <https://www.lawinsport.com/topics/item/wearable-tech-in-sport-the-legal-implications-of-data-collection> (Viitattu 8.11.2022). (Madill 2015)
- Moore, Leo. (2022). Athlete's Performance Data & Project Red Card. International Network of Privacy Law Professionals – INPLP. Julkaistu 23.1.2022. Saatavilla: <https://inplp.com/latest-news/article/athletes-performance-data-project-red-card/> (Viitattu 8.11.2022). (Moore 2022)
- Olympiakomitean verkkosivut: Datan hyödyntämisestä tehoa huippu-urheilijoiden valmennukseen Olympiakomitean, Polarin ja TietoEVERYn yhteishankkeessa. Julkaistu 22.9.2020. Saatavilla: <https://www.olympiakomitea.fi/2020/09/22/datan-hyodyntamisesta-tehoa-huippu-urheilijoiden-valmennukseen-olympiakomitean-polarin-ja-tietoevryn-yhteishankkeessa/> (Viitattu 25.8.2022). (Olympiakomitea 2020)
- Phelops, Warren – Gilchrist, Andrew. (2017). The Legal Implications for Big Data, Sports Analytics and Player Metrics Under the GDPR. LawInSport. Julkaistu 15.8.2017. Saatavilla: <https://www.lawinsport.com/topics/item/the-legal-implications-for-big-data-sports-analytics-and-player-metrics-under-the-gdpr> (Viitattu 8.11.2022). (Phelops – Gilchrist 2017)
- Reade, David. (2015). Protecting Athletes' Data: An Examination of Database Rights in the UK and EU. LawInSport. Julkaistu 7.9.2015. Saatavilla: https://www.lawinsport.com/topics/tax-law/item/protecting-athletes-data-an-examination-of-database-rights-in-the-uk-and-eu?category_id=124 (Viitattu 8.11.2022). (Reade 2015)
- Roberts, Kim. (2022). Legal Rights in Performance Data: Why Athletes Need to Dig Down for Data Mining. LawInSport. Julkaistu 2.2.2022. Saatavilla: <https://www.lawinsport.com/topics/item/legal-rights-in-performance-data-why-athletes-need-to-dig-down-for-data-mining> (Viitattu 19.12.2022). (Roberts 2022)
- Scisportsin verkkosivut. (2021). Scouting Sessions: How RSC Anderlecht use data-driven insights in player recruitment. Julkaistu 20.4.2021. Saatavilla: <https://www.scisports.com/how-anderlecht-use-data-driven-insights-player-recruitment/> (Viitattu 9.1.2023). (Scisports 2021)
- Singh, Santosh. (2021). 'Technological Doping': A Threat to Equity in Sports. Lexology. Julkaistu: 4.1.2021. Saatavilla: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=268703d2-ed70-4cc4-95b3-0c6980af9ce9> (Viitattu 8.11.2022). (Singh 2021)
- Sitran verkkosivut. (2022). Tulevaisuussanasto. Saatavilla: <https://www.sitra.fi/tulevaisuussanasto/dataekosysteemi/> (Viitattu 8.11.2022). (Sitra 2022)

- Soilleux-Mills, Anna. (2021). The future of sports data. CMS Law-NowTM. Saatavilla: https://www.cms-lawnow.com/ealerts/2021/07/the-future-of-sports-data?cc_lang=en (Viitattu 18.12.2022). (Soilleux-Mills 2021)
- Storås, Niklas. (2021). Viisasten kivi. HS Visio. Julkaistu: 30.7.2021. Saatavilla: <https://www.hs.fi/visio/art-2000008144690.html> (Viitattu: 8.11.2022). (Storås / HS Visio 2021)
- Storås, Niklas. (2022). Koville laitettu sormus. HS Visio. Julkaistu: 8.12.2022. Saatavilla: <https://www.hs.fi/visio/art-2000009217592.html> (Viitattu 8.12.2022). (Storås / HS Visio 2022)
- The Athletic. (2021). Project Red Card takes further step forward over footballers' data usage. Julkaistu: 12.10.2021. Saatavilla: <https://theathletic.com/news/project-red-card-takes-further-step-forward-over-footballers-data-usage/xN5ziRzn7Bie/> (Viitattu 19.12.2022). (The Athletic 2021)
- The New York Times. (2016). Christopher Correa, Former Cardinals Executive, Sentenced to Four Years for Hacking Astros' Database. Julkaistu 18.7.2016. Saatavilla: <https://www.nytimes.com/2016/07/19/sports/baseball/christopher-correa-a-former-cardinals-executive-sentenced-to-four-years-for-hacking-astros-database.html> (Viitattu 8.11.2022). (The New York Times 2016)
- Thomas-Akoo, Zack. (2022). Sportradar granted sublicense, will stop scouting in Genius-FDC settlement. Julkaistu 10.10.2022. Saatavilla: <https://igamingbusiness.com/legal-compliance/legal/sportradar-granted-sub-licence-will-cease-scouting/> (Viitattu 17.12.2022). (Thomas-Akoo 2022)
- Virtanen, Perttu. (2013). Football Dataco v Sportradar – Toinen puoliaika ja kotikenttä tietokantojen valmistajalle. IPRinfo. Julkaistu 10.6.2013. Saatavilla: <https://iprinfo.fi/artikkeli/football-dataco-v-sportradar/> (Viitattu 15.12.2022). (Virtanen 2013)
- Virtanen, Ari. (2022). Palloliitto ja Veikkausliiga irtautuvat yhteistyöstään venäläistaustaisen palvelun kanssa – ”Euroakaan ei makseta enää heille”. Helsingin Sanomat. Julkaistu: 23.4.2022. Saatavilla: <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000008769074.html> (Viitattu 8.11.2022). (Virtanen / HS 2022)
- Virtanen, Ari. (2023). HJK tuplasi joukkueensa arvon – yksi avaintekijöistä on ruotsalainen pokerinero. Helsingin Sanomat. Julkaistu: 23.1.2023. Saatavilla <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000009333295.html?share=f02c5b8cd38a59c4ae49d7277254df5b> (Viitattu 28.1.2023). (Virtanen / HS 2023)
- Worville, Tom. (2021). Inside De Bruyne's data report: Sancho comparison and impact of playmaker's possible City exit crucial to new deal. The Athletic. Julkaistu 12.4.2021. Saatavilla: <https://theathletic.com/2509349/2021/04/12/inside-de-bruyne-data-report-sancho-comparison-and-impact-of-playmakers-possible-city-exit-crucial-to-new-deal/> (Viitattu 1.12.2022). (Worville 2021)

Tutkimuksessa hyödynnetyt urheiluanalytiikkayhtiöiden tietosuojadokumentaatiot

Catapult Sports: Data Processing Addendum (GDPR and EU Standard Contractual Clauses). Päivitetty 1.5.2018. Saatavilla: <https://images.catapultsports.com/wp->

content/uploads/2017/08/DATA-PROCESSING-ADDENDUM-BL-052218-.pdf (Viitattu 14.1.2023). (Catapult Sports – Data Processing Addendum (GDPR and EU Standard Contractual Clauses))

Catapult Sports: Catapult Sports Privacy Policy. Päivitetty 1.5.2018. Saatavilla: <https://images.catapultsports.com/wp-content/uploads/2021/09/16074610/CAT-Privacy-Policy-version-010518.pdf> (Viitattu 14.1.2023). (Catapult Sports Privacy Policy)

Cityplay: Privacy Policy. Päivitetty lokakuussa 2022. Saatavilla: <https://cityplay.mancity.com/privacy-policy/> (Viitattu 14.1.2023). (Cityplay Privacy Policy)

Firstbeat Technologies Oy: Privacy Policy for Sports. Päivitetty toukokuussa 2018. Saatavilla: <https://www.firstbeat.com/en/privacy/firstbeat-sports-privacy-policy/> (Viitattu 14.1.2023). (Firstbeat Privacy Policy)

Football DataCo: Player and Related Persons Privacy Policy. Saatavilla: <https://www.football-dataco.com/privacy-policy-player-related-persons> (Viitattu 14.1.2023). (Football DataCo Player and Related Persons Privacy Policy)

Genius Sports: Sports Player Privacy Notice. Saatavilla: <https://geniussports.com/policies/find-here-our-sports-player-privacy-notice/> (Viitattu 14.1.2023). (Genius Sports: Sports Player Privacy Notice)

Oura Teams Privacy Policy. Päivitetty 15.4.2020. Saatavilla: <https://cloud.ouraring.com/legal/teams/privacy-policy> (Viitattu 14.1.2023) (Oura Teams Privacy Policy)

Polar: Tietosuojakäytäntö. Saatavilla: <https://www.polar.com/fi/legal/privacy-notice#toc23> (Viitattu 14.1.2023). (Polar Tietosuojakäytäntö)

SAP Privacy Statement. Päivitetty 1.1.2023. Saatavilla: <https://www.sap.com/corporate/en/legal/privacy.html?source=exp> (Viitattu 14.1.2023). (SAP Privacy Statement)

Stats Perform: Privacy Notice for Athletes. Saatavilla: <https://www.statsperform.com/privacy-notice-for-athletes/> (Viitattu 14.1.2023). (Stats Perform Privacy Notice for Athletes)

Stats Perform: Special Category Data Policy for Athletes and Professional Sports People. Saatavilla: <https://www.statsperform.com/special-category-data-policy/> (Viitattu 14.1.2023). (Stats Perform Special Category Data Policy for Athletes and Professional Sports People)

STATSports Privacy Notice. Päivitetty kesäkuussa 2020. Saatavilla: <https://pro.statsports.com/privacy/> (Viitattu 14.1.2023). (STATSports Privacy Notice)

Whoop: Privacy Policy. Päivitetty 14.1.2022. Saatavilla: <https://www.whoop.com/privacy/full-privacy-policy/> (Viitattu 14.1.2023). (Whoop Privacy Policy)

Zebra General Data Protection Regulation (GDPR) Addendum. Päivitetty 19.5.2022. Saatavilla: <https://www.zebra.com/us/en/about-zebra/company-information/legal/gdpr.html> (Viitattu 14.1.2023). (Zebra General Data Protection Regulation (GDPR) Addendum)

Urheiluorganisaatioiden lajikohtaiset säännöt koskien mittaus- ja analyysiteknologioita

FIFA: Standards – Electronic Performance and Tracking Systems (EPTS). Saatavilla: <https://www.fifa.com/technical/football-technology/standards/epts> (Viitattu 14.1.2023).

International Football Association Board (IFAB): Laws of the Game 2022–23. Saatavilla: <https://downloads.theifab.com/downloads/laws-of-the-game-2022-23?l=en> (Viitattu 14.1.2023).

ITF Tennis: Approved Player Analysis Technology (PAT) Products. Saatavilla: <https://www.itftennis.com/en/about-us/tennis-tech/approved-pat-products/> (Viitattu 14.1.2023)

World Rugby: Player Monitoring Device (PMD) Specifications. Saatavilla: <https://www.world.rugby/the-game/facilities-equipment/equipment/specifications/pmds> (Viitattu 14.1.2023).

Urheilutoimialan työehto- ja yleissopimukset

NBA:n työehtosopimus 2017–2024. Saatavilla: <https://cosmic-s3.imgix.net/3c7a0a50-8e11-11e9-875d-3d44e94ae33f-2017-NBA-NBPA-Collective-Bargaining-Agreement.pdf> (Viitattu 14.1.2023).

Palloliiton pelaajasopimusmalli (voimassa 1.3.2020 alkaen). Saatavilla: https://www.palloliitto.fi/sites/default/files/Kilpailu_uusi/pelaajasopimus_2020.pdf (Viitattu 8.8.2022).

Jääkiekon Liigan pelaajasopimus 2018–2020. Saatavilla: https://www.sjry.fi/media/filer_public/73/0c/730c78bf-2c59-4773-9568-0fec72c95a13/pelaajasopimus-final-2612018-paivitetty-6819.pdf (Viitattu 14.1.2023)

1 Johdanto

1.1 Tutkielman taustaa

Organisaatiotutkimuksen kentällä on jo pitkään puhuttu tiedolla johtamisesta. Massadata, datan louhinta, koneoppiminen ja muut aikamme trendi-ilmiöt on haluttu valjastaa yritysten, järjestöjen ja julkisen sektorin toimijoiden tehokkaan päätöksenteon tueksi.¹ Urheilusektori ei ole kehittynyt tästä irrallaan, vaan päinvastoin. Analytiikkaa on tavalla tai toisella harjoitettu urheilussa jo usean vuosisadan ajan, ja toimialalle ovat olleet hyvin tyypillisiä tilastot ja niiden pohjalta laadittavat ennusteet². Urheiluanalytiikka on kuitenkin viime vuosikymmeninä kehittynyt perinteisestä tilastoanalyysistä yhä monimuotoisemmaksi kokonaisuudekseen, joka hakee jatkuvasti uusia suuntia erilaisten mittaus- ja analyysiteknologioiden kehityksessä³. Kilpailujen kulkua ja urheilijoiden suoritteita kuvaavista raporteista on siirrytty syyseuraussuhteita havainnollistavan analyysin kautta kohti kokonaisvaltaista urheilijoiden ja joukkueiden suorituskyvyn optimointia. Fokus on menneisyyden ja nykyhetken ohella yhä vahvemmin tulevaisuuden ennakkoinnissa.⁴

Myös Suomessa tiedolla johtamista ja datan merkitystä on korostettu viime vuosina urheilun kontekstissa. Olympiakomitea, TietoEVRY ja Polar pilotoivat melko vastikään yhteishankkeessaan datan hyödyntämistä huippu-urheilijoiden valmennuksen tukena. Olympiakomitean mukaan hankkeessa kehitetyn tietojärjestelmän avulla urheilijat voivat kerätä suorituskyynsä vaikuttavaa kilpailu-, hyvinvointi-, harjoitus-, testi- ja terveystietoa yhteen paikkaan ja jakaa sitä tietoturvallisesti ja sujuvasti valmentajilleen sekä muille tukihenkilöille.⁵ Myös esimerkiksi Suomen johtava jalkapalloseura HJK⁶ on 2020-luvulle tultaessa kohdentanut resurssejaan pelaajatarkkailuun ja data-analytiikkaan. Rekrytoimiensa analytikkojen avulla seura on laskenut edustusjoukkueen pelaajista panos-tuotos-laskelmaa, joka määrittyy pelaajien palkan ja heidän pelitekojensa mukaan. Tarkoituksena on ollut maksimoida urheilullinen suoritus ja sitä kautta myös taloudellinen tulos.⁷

Oikein hyödynnettynä urheilijoista kerätty data voi siis tuoda menestystä sekä analyysin kohteena olevalle urheilijalle että tämän taustaorganisaatiolle. Datan avulla voidaan rekrytointipäätösten ohella esimerkiksi ennaltaehkäistä loukkaantumisia, ohjata harjoituksia ja

---

¹ Esim. Virtanen – Stenvall – Rannisto 2015.

² Olympiakomitea 2020; Storås / HS Visio 2021. Urheilun data-analytiikan historiasta ja kehityksestä tarkemmin esim. Millington – Millington 2015. He avaavat tutkimusartikkelissaan datan merkitystä urheilussa etenkin baseballin kautta, jota Henry Chadwick alkoi analysoida kvantitatiivisin menetelmin jo 1700-luvulla, ja jonka piirissä kehitetty *sabermetrics* tuli tunnetuksi viimeistään Michael Lewisin ”*Moneyball: The art of winning an unfair game*” -teoksen myötä.

³ Jarvis – Westcott 2021.

⁴ Millington – Millington 2015; Bai – Bai 2021, s. 9.

⁵ Olympiakomitea 2020. Projektin tulosten perusteella yhden järjestelmän malli mahdollistaa tehokkaamman tietoon perustuvan päätöksenteon ja urheilijoiden harjoitusohjelmien optimoinnin.

⁶ HJK eli Helsingin Jalkapalloklubi.

⁷ Ks. Virtanen / HS 2023. Artikkelissa pelaajatarkkailuryhmän päällikkö Henri Määttä avaa data-analytiikan tavoitteita ja tuloksia mm. seuraavasti: ”*Jos aiemmin on hankittu pelaajia sen mukaan, keitä on tarjolla ja tarjottu, emme toimi enää niin. Yritämme löytää parhaan mahdollisen rekrytoivan meille. Perustamme rekrytoinnin pelaajan dataan. [...] [Maalivahti Conor] Hazard oli datalla löydetty maalivahti, joka hankittiin ennen kaikkea europeleihin, joissa jouduimme enemmän avaamaan pitkillä potkuilla.*”

koordinoida urheilijoiden lepoa.⁸ Kehittyville teknologian aloille on kuitenkin varsin tyypillistä, että niiden tiimoilta nousee esiin täysin uudenlaisia oikeudellisia haasteita. Urheilun data-analytiikka ei tässä suhteessa ole poikkeus⁹.

Viime vuosina alaa käsittelevässä tutkimuksessa on keskusteltu etenkin urheilijoiden haavoittuvaisesta asemasta. Toistuvina eettisoikeudellisina huolenaiheina ovat olleet esillä muun muassa urheilijoiden tiedollisen itsemääräämisoikeuden heikentyminen, yksityiselämän rajojen hämärtyminen sekä erilaiset tietoturvaohut.¹⁰ Lisäksi muita heikomman suojaa korostavaan perusoikeudelliseen taustaan liittyviä ongelmakohtia on todettu kohdistuvan esimerkiksi osapuolten epätasapainoiseen asemaan ja tiedolliseen asymmetriaan analytiikkaa ja datan hyödyntämistä koskevista käytännöistä sovittaessa¹¹. Kyse on pitkälti perusoikeusliittännäisistä kysymyksistä, mikä on sinänsä luonnollista, kun tilannetta tarkastellaan yksilön näkökulmasta. Ammattiurheilu muodostaa muista yhteiskunnan toimialoista siinä mielessä hyvin poikkeuksellisen toimintaympäristön, että sen piirissä työntekijöiden, eli urheilijoiden, henkilökohtaisten tietojen kerääminen ja analysointi voi olla hyvin laajamittaista, ja jopa virallisten harjoitus- ja ottelutapahtumien ulkopuolelle ulottuvaa toimintaa.¹²

Problematiikkaa ei ole havaittu ainoastaan teorian tasolla, vaan myös käytännössä. Esimerkiksi jalkapallon kansainvälinen pelaajayhdistysten kattojärjestö FIFPro¹³ vuonna 2021 teettämästä tutkimuksesta käy ilmi, että suurelle osalle pelaajista on epäselvää, mihin tarkoituksiin heidän tietojaan erilaisilla puettavilla teknologialaitteilla kerätään, ja mitä oikeuksia heillä on tällaisten tietojen käsittelytoimiin liittyen. Tutkimustulosten perusteella ammattilaisjalkapalloilijat ovat huomanneet heistä kerättyjen tietojen merkityksen kasvaneen ja toivovat siksi alalle selkeämpiä pelisääntöjä. FIFPron kartoitukseen vastanneista ammattilaisjalkapalloilijoista valtaosa ilmoitti selkeästi haluavansa pääsyn omiin tietoihinsa.¹⁴

Yksilönäkökulma heijastuu myös data-analytiikan oikeusperusteista käytävän keskustelun taustalle. Etenkin joukkueurheilussa vallitsee usein osapuolten asemaan liittyvä epäsuhta yksilön ja kollektiivin välillä. Kollektiivia edustavilla tahoilla voi olla kyky ja kannustin ohjata urheilijoita käyttämään tiettyä mittauslaitetta ja antamaan elintoimintojaan koskevia tietoja analysoitaviksi ilman aidosti tehokasta oikeusperustetta, kuten suostumusta.¹⁵ Tällaiseen asetelmaan liittyen Suomessa nousi vuonna 2021 julkisuuteen nuoren nyrkkeilijän tapaus, jossa medialle annettujen tietojen mukaan maajoukkueingissä olleen urheilijan tukiturheija-statukseen kuului muun ohella se, että maajoukkueen valmennusjohto sai käyttöönsä urheilijan käyttämän mittauslaitteen keräämän datan. Mediatietojen mukaan nuori urheilija ei olisi halunnut jakaa hänestä kerättyjä tietoja, mutta taipui lopulta antamaan ne. Ilmeisesti myöskään tietojen käyttötarkoitus ei selkeästi välittynyt urheilijalle itselleen.¹⁶ Hän päätyi kommentoimaan jatkuvan analysoinnin ja seurannan aiheuttamaa psykologista kuormitusta medialle seuraavasti: ”*Jossain vaiheessa en käyttänyt kelloa. Se toi vain stres-*

⁸ Jarvis – Westcott 2021; Ståros / HS Visio 2021; Fortune Business Insights 2022.

⁹ Toimialan jäsentymättömyys ja nopea kehitys aiheuttavat oman vaikeutensa tutkimuskohteen systematisoinnille. Toisaalta juuri uutuusarvo ja alati kasvava datan hyödyntämispotentiaali tekevät tutkimuksen tematiikasta kiinnostavan.

¹⁰ Karkazis – Fishman 2016. Yhdysvalloissa Karkaziksen ja Fishmanin esiin nostamiin ongelmiin ovat sittemmin perehtyneet esimerkiksi Arnold – Sade (2017), Garlewicz (2020), Osborne (2020) ja MacLean (2021).

¹¹ Esim. Arnold – Sade 2017, s. 68; Collins – Marassi 2021, s. 4–5.

¹² Myös tietosuojavaltuutetun mukaan urheilutoiminnassa urheilijoiden teknologiavälitteinen seuranta on todennäköisesti pitkäaikaista (Loikkanen / HS 2021a).

¹³ FIFPro = Fédération Internationale des Associations de Footballeurs Professionels.

¹⁴ FIFPro 2022, s. 5.

¹⁵ Karkazis – Fishman 2016; Arnold – Sade 2017, s. 69.

¹⁶ Loikkanen / HS 2021a.

siä, kun mietti, että joku näkee, moneltako menet nukkumaan, milloin heräät tai paljonko kaloreita kulutat.” Tämän ja muiden haitalliseksi kokemiansa olosuhdetekijöiden seurauksena urheilija päätyi lopulta vaihtamaan valmennuksensa toisen maan maajoukkueeseen.¹⁷

Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuskirjallisuudessa edellä kuvatun kaltaista psykologista kuormitusta on kuvattu myös teknostressin käsitteellä. Tällä viitataan yhtäältä urheilijan kokemiin teknologian käyttöön liittyviin sopeutumisongelmiin sekä toisaalta urheilijan tuntemaan riittämättömyyteen, joka on seurausta pitkäaikaisseurannasta ja suorituskyykyarvojen jäämisestä alle asetetun tavoitetasen.¹⁸ Kaikkien urheilun dataekosysteemissä toimivien sidosryhmien kannalta lieneekin toivottavaa, että vastaavat psykologista kuormitusta tai muunlaista haittaa aiheuttavat ongelmatilanteet pystyttäisiin ennakolta välttämään. Urheilijoiden seurannasta tulisi haittojen sijaan koitua hyötyjä kaikille osapuolille. Olosuhteiden tulisi dataan liittyviä sopimuksia solmittaessa olla aidosti tasapuolisia ja läpinäkyviä. Vastaavien ongelmatilanteiden välttäminen edellyttää urheilun data-analytiikan oikeudellisten reunaehtojen tunnistamista ja arviointia.

Oman erityisen sidosryhmänsä urheilun dataekosysteemissä muodostavat kaupalliset toimijat, etupäässä analytiikkayhtiöt. Globaaleilla urheiluanalytiikkamarkkinoilla toimii suuri määrä yhtiöitä, jotka ovat päävastuussa urheilijadatan keräämisestä ja sen muuntamisesta ymmärrettävään ja muiden intressiryhmien kannalta lisäarvoa tuottavaan muotoon. Market-sandMarkets™-tutkimusyhtiön ennusteen mukaan maailmanlaajuisten urheiluanalytiikkamarkkinoiden koon odotetaan kasvavan 1,9 miljardista dollarista 5,2 miljardiin dollariin aikavälillä 2019–2024. Samaisessa ennusteessa nimenomaan urheilijoiden suorituskyykyanalyysin arvioidaan (*”performance analysis”*) olevan nopeimmin kasvava markkinasegmentti.¹⁹ Esimerkiksi STATSports-yhtiön ja Yhdysvaltain jalkapalloliiton välisen yli 1,5 miljardin dollarin arvoisen urheiluanalytiikkaa koskevan yhteistyösopimuksen piirissä on laskettu olevan jopa noin neljä miljoonaa pelaajaa²⁰. Kysymys siitä, mitkä tahot tällaisten järjestelyiden puitteissa voivat dataa käsitellä ja hyödyntää, on siten hyvin merkittävä.

Analytiikkayhtiöiden intressinä on solmia sopimuksia urheilutoimijoiden kanssa ja kasvattaa näin markkinaosuuksiaan alalla. Esimerkiksi yksinoikeussopimukset urheilumarkkinoiden portinvartijoina toimivien liigojen ja lajiliittojen kanssa voivat olla hyvinkin merkittäviä.²¹ Analytiikkayhtiöiden kannalta relevantit juridiset kysymykset liittyvät data-analytiikkapalveluita koskevien asiakassopimusten sisältöön, eli esimerkiksi siihen, miten vastuiden jako toteutetaan pakottavan sääntelyn, kuten tietosuojan osalta ja mihin tarkoitukseen yhtiöt saavat itse käyttää keräämäänsä dataa²². Samaten analytiikkayhtiöiden kanssa sopimuksia tekevät urheiluorganisaatiot haluavat hallita keräämiään data-aineistoja ja suojata niitä omaisuudensuojaan perustuvien oikeuksien avulla. Lisäksi urheiluorganisaatioilla voi olla tarve hyödyntää kerättyä dataa kaupallisiin tarkoituksiin esimerkiksi jakamalla sitä

¹⁷ Loikkanen / HS 2021b. Nyrkkeilyn lajipäällikkö puolestaan kommentoi urheilukellojen käyttöä melko erisuuntaisesti: *”Sillä on tarkoitus seurata, miten urheilijat harjoittelevat päivittäin ja mikä on tekemisen taso. Ihan normaalia valmennustoimintaa. Jos ei halua jakaa harjoitustietojaan, sitten voi tehdä harjoituspäiväkirjaa.”*

¹⁸ Tarafdar ym. 2007, s. 302; Moilanen 2017, s. 126.

¹⁹ Moore 2022.

²⁰ McLellan ym. 2019, s. 4.

²¹ Portinvartijuudesta ja sopimussuhteista ajankohtainen esimerkki on Palloliiton ja Veikkausliigan irtautuminen kymmenvuotisesta yhteistyöstä venäläistaustaisen InStat-urheilutilastoyhtiön kanssa Venäjän aloittaman hyökkäyssodan takia. Palloliiton pääsihteeri kommentoi tilannetta seuraavasti: *”Olemme aloittaneet kartoittamaan vaihtoehtoja, jotka pystyisivät korvaamaan InStatin. Asia on sinänsä äärimmäisen tärkeä, kun mietitään seurojen ja maajoukkueiden tiedolla johtamista.”* (Virtanen / HS 2022).

²² Madill 2015, Phelops – Gilchrist 2017; Studnicka 2020.

vastikkeellisesti kolmansille osapuolille²³. Tätä oikeuttaan ne voivat pyrkiä perustelemaan sopimusvapauden periaatteella ja siitä johdetuilla oikeuksilla.

Kun data-analyysin kohteena on urheilijan keho, talteenoton ja prosessoinnin välineenä teknologiayhtiön kehittämä tuotekokonaisuus, sekä palveluiden tilaajana urheiluorganisaatio, ei ole kovinkaan suoraviivaista määritellä, kenelle urheilijadataan kohdistuvat omistus-, hallinta- tai käyttöoikeudet lopulta kuuluvat²⁴. Kyse on kollisiosta, jossa vaakakupissa painavat yhtäältä urheilijan yksityisyys, henkilötietojen suoja ja tiedollinen itsemääräämisoikeus sekä toisaalta muiden osapuolten taloudellisten investointien suoja, datan vapaa liikkuvuus sekä sopimusvapauden periaate. Tässä tutkielmassa tarkoitus on tehdä selkoa näiden eri perusoikeuksien ja -vapauksien vaikutuksista urheiluanalytiikkaan sekä havainnoida niiden aiheuttamia mahdollisia ristiriitatilanteita.

1.2 Kysymyksenasettelu ja tutkielman rakenne

Edellä esitettyjen havaintojen valossa asetan tutkielmalle seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Mitä tarkoitetaan urheilijoista kerättävällä datalla ja miten sen määritelmiä voidaan tulkita oikeudellisesti?
2. Millaisia intressejä urheilun dataekosysteemin sidosryhmillä on data-analytiikkaan liittyen ja miten näiden toimijoiden välisiä suhteita voidaan jäsentää sopimusoikeudellisesti?
3. Millaisia reunaehtoja Euroopan unionissa tunnustetut perusoikeudet ja niihin perustuva lainsäädäntö asettavat näille oikeussuhteille?
  - a. Miten yksityisyydensuojaan, henkilötietojen suojaan ja datan vapaaseen liikkuvuuteen perustuva sääntely vaikuttaa urheilun data-analytiikkaan?
  - b. Miten omaisuudensuojaan perustuva sääntely vaikuttaa urheilun data-analytiikkaan?

Tutkielman tarkoituksena on näin ollen tehdä selkoa urheilijoista kerättävän datan ominaispiirteistä sekä arvioida urheilun dataekosysteemin intressiryhmien toimintaa oikeudellisesta näkökulmasta. Tavoitteena on edetä yksilötasolta järjestelmätason tarkasteluun siten, että ensin aihetta tarkastellaan intressiryhmien keskinäisten suhteiden näkökulmasta ja sen jälkeen tutkitaan toimialan kannalta keskeisten perusoikeuksien ja niihin perustuvien säädosinstrumenttien vaikutuksia näihin oikeussuhteisiin.

Sopimuksia ei solmita tyhjiössä, vaan systematisoinnin kannalta tärkeää on huomioida, että perusoikeuslähtöinen ja modernia hyvinvointivaltiota tukeva lainsäädäntö asettaa sopimuskäytännöille rajansa²⁵. Tarkastelussa korostuukin siten yksityisyydensuojaan, henkilötietojen suojaan ja omaisuudensuojaan perustuvan sääntelyn vaikutusten arviointi. Näiltä osin on huomioitava Euroopan unionin datastrategia, joka yhtäältä pyrkii turvaamaan riittävän henkilötietojen suojan sekä omaisuudensuojaan perustuvat oikeudet ja toisaalta edistämään datan vapaata liikkuvuutta ja jakamistaloutta.²⁶ Urheilun data-analytiikan paikantaminen osaksi tätä eurooppaoikeudellista kehitystä voi auttaa alan toimijoita hahmottamaan tarkemmin

---

²³ Esim. Andrews ym. 2022.

²⁴ Danson ym. 2021; Moore 2022.

²⁵ Aine 2011a, s. 188.

²⁶ Euroopan unionin virallinen verkkosivusto: Euroopan datastrategia.

sääntelyn asettamia reunaehtoja ja sitä kautta lisätä niiden uskallusta toimia markkinoilla täysipainoisesti.

Institutionaalisessa tarkastelussa huomio kiinnittyy edellä mainittujen perusoikeuksien varaan rakennettuun unionin lainsäädäntöön, jolla on erityisen selkeitä yhtymäkohtia tutkimusteemaan. Henkilötietojen suojaa ja yksityisyydensuojaa koskevassa pääluvussa tavoitteena on tunnistaa urheiluanalytiikan intressiryhmien kannalta merkityksellisin sisältö Euroopan unionin yleisestä tietosuojasetuksesta ja sitä täydentävästä sääntelystä. Omaisuudensuojaan liittyen tarkastellaan Euroopan unionin harmonisoimaa immateriaalioikeuksia ja liiketalouden suojaa ja salassapitoa koskevaa sääntelyä, jotta urheilijoista kerätyn datan varallisuusarvoellinen luonne hahmottuisi tarkemmin²⁷. Immateriaalioikeudellisesti etenkin tietokantasuojan soveltuvuus urheilun data-aineistojen suojaamiseen on mielenkiintoinen tarkastelun kohde. Lopuksi analysoidaan näiden oikeusperustaltaan erilaisten sääntelykokonaisuuksien välisiä leikkauspisteitä ja niiden aiheuttamien mahdollisten kollisiotilanteiden heijastevaikutuksia urheilun data-analytiikkaan.

1.3 Aiheen rajaus

Tutkielman aihepiirin ollessa jo sinällään melko laaja-alainen, on siihen tarpeen tehdä tiettyjä rajoituksia. Ensinnäkin tarkastelun keskiössä on urheilun data-analytiikan osa-alue, joka perustuu puettaviin teknologioihin. McLellanin ym. mukaan puettava teknologia on yleis-termi elektroniselle laitteelle, joka voidaan kiinnittää urheilijan kehoon, tyypillisesti joko vaatteisiin ommeltuna tai lisävarusteena ja joka välittää langattomasti laitteen sensoreiden kautta kerättyä raakadataa tietyn ohjelmiston jalostettavaksi. Puettavat laitteet voivat seurata monenlaisia käyttäjää koskevia tietoja, kuten sykettä, glukoositasoja, unirytmisiä ja muita fysiologisia parametreja, jotka voivat helpottaa suorituskyvyn ja palautumisen arviointia urheilussa.²⁸ Tarkoituksena on tutkia nimenomaan tällaisten laitteiden avulla urheilijoista kerättävää dataa ja sen erilaisia oikeudellisia ulottuvuuksia.

Rajausta voidaan perustella sillä, että lähtökohtaisesti puettaviin teknologioihin perustuvaan analytiikkaan liittyy vahvempi perusoikeusulottuvuus kuin esimerkiksi videoanalyysiin tai kilpailusuorituksia koskeviin tilastoihin, joiden laadinta perustuu lähtökohtaisesti ulkoisesti havaittavaan, ja siten monesti luonteeltaan julkiseen informaatioon. Sitä vastoin puettavien mittauslaitteiden käyttäminen urheilijan suorituskyvyn analysointiin sisältää jo itsessään merkittävän oikeudellisen tahdonilmaisun urheilijan suunnalta.

Pyrin lähestymään tutkimuskysymyksiä eurooppaoikeudellisesta ja sitä kautta myös Suomen näkökulmasta. Syynä tähän ovat edellä mainitut unionitasoiset panostukset datatalouden säädösympäristön kehittämiseen. Urheiluanalytiikkaan liittyvää oikeudellista kirjallisuutta on kuitenkin varsin paljon myös Pohjois-Amerikassa ja Iso-Britanniassa, joten hyödynnän tätä aineistoa soveltuvin osin tutkielman teoriapohjan tukena. Eurooppalaisissa ja pohjois-amerikkalaisissa oikeus- ja urheilujärjestelmissä vallitsevien perustavanlaatuisien erojen takia tarkoitus ei kuitenkaan ole tehdä seikkaperäisesti selkoa edellä mainituista data-analytiikkaa käsittelevistä lainopillisista tutkimuksista, vaan lähinnä tunnistaa sellaisia oikeudellisia ja eettisiä keskusteluita, joilla on kosketuspintaa myös eurooppalaiseen urheiluyhteisöön. Esimerkiksi toimialan piirissä havaitut perusoikeustason ongelmat voivat moneltakin

²⁷ Urheilussa syntyvän datan omaisuudensuojaa ovat käsitelleet esim. Reade 2015 sekä Gale 2016 ja 2018. Aiheita sivuavat myös Halila – Norros 2018, s. 449–450.

²⁸ McLellan ym. 2019, s. 3.

osin olla yleismaailmallisia, mutta niiden ratkaiseminen oikeudellisin keinoin riippuu aina kontekstista ja lainkäyttöalueesta.

Tutkielmassa päähuomio kohdistuu joukkue- ja talliurheiluun, jossa data-analytiikan hyödyntäminen on osa kollektiivin toimintaa ja liittyy näin osaksi laajempaa valtasuhteiden ja sopimusten verkkoa. Toisaalta yksilöurheilua ei ole syytä sivuuttaa, koska myös sen piirissä urheilijoiden ympärillä on yleensä sosiaalinen verkosto, jossa voi ilmetä datan keräämiseen ja hyödyntämiseen liittyviä erinäisiä intressejä. Monet yksilöurheilijat osallistuvat esimerkiksi tietyn seuran valmennukseen tai ovat mukana maajoukkuetoiminnassa, jolloin heitä ympäröivä rakenne on monin paikoin joukkueurheilun kaltainen.

1.4 Tutkimusmetodi

Tutkielmassa sovelletaan lainopillista tutkimusmetodia²⁹. Tutkielman keskeisenä tavoitteena on systematisoida urheilun data-analytiikan käytäntöihin ja toimijoihin vaikuttavien oikeussääntöjen ja -periaatteiden kokonaisuutta. Lainopillinen metodi on tässä hahmottamistyössä hyödyllinen väline, sillä tutkielman keskiöön nousevat nimenomaan voimassa olevat urheilun data-analytiikan intressiryhmiä velvoittavat oikeusnormit. Analysointi keskittyy näin ollen lähinnä oikeuden pintatasoon ja on luonteeltaan deskriptiivistä.³⁰

Systematisointi lähtee liikkeelle datan käsitteellisestä hahmottamisesta, siihen liittyvien intressien tunnistamisesta ja alalle ominaisten sopimustyyppien jäsentelystä. Tässä yhteydessä on myös arvioitava tiettyjen sopimusoikeudellisten periaatteiden merkitystä ja toteutumista urheilun data-analytiikan viitekehyksessä. Tämän jälkeen tarkoituksena on tutkia institutionaalista oikeutta ja tuottaa tulkintakannanottoja siitä, miten oikeusjärjestykseen sisältyvät normit vaikuttavat urheilun data-analytiikan toimijoiden intressien toteuttamismahdollisuuksiin, sekä siitä, millaisia velvoitteita ja oikeuksia tunnistetuista normeista osapuolille on johdettavissa. Eli toisin sanoen tarkoitus on lainopin keinoin selvittää, mikä on tällaisten keskeisten normien merkityssisältö urheilijadatan keräämisen, käsittelyn ja hyödyntämisen kannalta.

Oikeusnormin käsite saa tutkielmassa melko laajan sisällön³¹. Voimassa olevan lainsäädännön ohella mielenkiinto kohdistuu myös urheiluoikeudelle ominaisiin sääntöihin ja määräyksiin eli tietyn tyyppiseen soft law -normistoon. Näitä omaleimaisia normistoja ovat organisoituneen urheilun piirissä esimerkiksi kilpailu- ja kurinpitosäännöt ja työehtosopimukset, joihin voi nykypäivänä sisältyä myös monenlaista urheiluteknologioita ja -dataa koskevia viittauksia.

Lainopin puitteissa on lisäksi mahdollista vertailla kotimaista oikeusjärjestystä muiden maiden oikeusjärjestyksiin³². Tutkielmassa systematisointi ei keskity ainoastaan kotimaisiin oikeussääntöihin, vaan tutkimustematiikan kannalta keskeiset normistot on monelta osin luotu Euroopan unionin säädäntötyön puitteissa. Eurooppalaisen tason ohella huomiota kiinnitetään soveltuvien osin myös pohjoisamerikkalaisiin käytäntöihin. Tässä yhteydessä on kuitenkin huomioitava erot yhtäältä common law -järjestelmän ja säädännäisen oikeuden välillä ja toisaalta pohjoisamerikkalaisen ja eurooppalaisen urheilun organisoitumismallien välillä.

---

²⁹ Hirvonen 2011, s. 25.

³⁰ Ks. lainopin tyypillisistä piirteistä tarkemmin Hirvosen (2011) lisäksi esim. Aarnio 1978.

³¹ Hirvosen (2011, s. 23) mukaan oikeusnormilla voidaan tarkoittaa lakikielen ilmaisu, ilmaisun sisältöä tai ilmaisun ja sisällön yhdistelmää. Siten käsite sisältää sekä säännöt että periaatteet.

³² Hirvonen 2011, s. 26.

Tutkielman aihepiiriin suoranaisesti liittyvä kotimainen oikeudellinen tutkimus on melko vähäistä. Teoriapohjan rakentamisessa hyödyllistä suomenkielistä lähdeaineistoa ovat urheiluoikeutta³³, tietosuojasääntelyä³⁴ sekä immateriaalioikeutta³⁵ käsittelevät alan perusteokset. Aiemmistä urheiluoikeuden piirissä laadituista opinnäytetöistä aiheeseen liittyviksi voidaan katsoa sellaiset, joissa on käsitelty esimerkiksi urheilijaa suojaavia perusoikeuksia, urheilijan yksityiselämän suojaa, harrasteurheilijan tai yksilöurheilijan oikeudellista asemaa sekä tuotevastuuta urheilutoimialalla³⁶. Myös urheilijoiden oikeudellista statusta hahmottavat tutkimukset ovat merkityksellisiä, sillä ammattiurheilun piirissä tavanomainen velvoiteoikeudelliseen sopimukseen perustuva oikeussuhde on vaikutuksiltaan erilainen kuin esimerkiksi yhdistysoikeudellinen jäsenyys urheiluseurassa³⁷. Data-analytiikassa esimerkiksi urheilijan henkilötietojen käsittelyn oikeusperusteiden määrittäminen riippuu osapuolten keskinäisen suhteen muodosta.

2 Mitä urheilijoista kerätyllä datalla tarkoitetaan?

2.1 Teknologianeutraalin sääntelyn periaate, data ja henkilötiedot

Tutkielman tarkastelun keskiössä on *puettavien teknologioiden* välityksellä urheilijoista kerättävä *data*. Puettavien mittauslaitteiden keräämä data ei ole terminologisesti kovinkaan selväpiirteinen käsite. Oikeudellisesti tarkasteltuna on kuitenkin merkityksellistä, onko data hahmotettavissa esimerkiksi yksittäisiksi biteiksi, algoritmin avulla ymmärrettävään muotoon muunnetuksi informaatioksi tai yhdisteltyksi tietojoukoksi, joka kuvaa yksilöitävissä olevan luonnollisen henkilön terveyttä ja suorituskykyä. Tutkimuskysymysten kannalta on siksi olennaista tehdä selkoa datan ja siihen liittyvien käsitteiden sisällöstä.

Tähän mennessä *datan* tai *puettavien teknologioiden* käsitteiden juridista sisältöä ei suoranaisesti ole määritelty EU-tasolla. Euroopan unioni on kuitenkin viime aikoina pyrkinyt puuttumaan digitalisaation ja teknologisten innovaatioiden aiheuttamiin juridisiin haasteisiin laajalla datastrategiallaan, jonka keskeisimpinä tavoitteina on luoda yhtenäiset säännöt ja tasapuoliset olosuhteet kaikille toimijoille digitaalisilla ja datan markkinoilla, parantaa erityisesti pienimpien toimijoiden mahdollisuuksia dataliiketoimintaan sekä lisätä yleisesti datan hyötykäyttöä EU:n sisämarkkinoilla³⁸. Osana strategiaa EU:n tavoitteena on ollut saattaa voimaan viisi merkittävää säädöstä, jotka ovat digimarkkinasäädös³⁹, digipalvelusäädös⁴⁰, tekoälysäädös⁴¹, datahallintosäädös⁴² sekä datasäädös⁴³. Näistä kahdessa jälkimmäisessä on ensi kertaa annettu oma oikeudellinen määritelmänsä *datalle*.

³³ Rauste 1997 ja 2017; Halila 2006; Halila – Norros 2017.

³⁴ Korpisaari – Pitkänen – Warma-Lehtinen 2018 ja 2022.

³⁵ Haarmann 2014; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016.

³⁶ Turku 2003; Hagman; Eskuri 2005; Määttä 2007; Kinnari 2010; Ruohonen 2020.

³⁷ Esim. Huttunen 2001; Schön 2005; Spolander 2009.

³⁸ Lehtonen ym. 2022; Euroopan unionin virallinen verkkosivusto: Euroopan datastrategia.

³⁹ Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi kilpailullisista ja oikeudenmukaisista markkinoista digitaalialalla (digimarkkinasäädös), COM(2020) 842 final, 15.12.2020.

⁴⁰ Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi digitaalisten palvelujen sisämarkkinoista (digipalvelusäädös) ja direktiivin 2000/31/EY muuttamisesta, COM(2020) 825 final, 15.12.2020.

⁴¹ Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi tekoälyä koskevista yhdenmukaistetuista säännöistä (tekoälysäädös) ja tiettyjen unionin säädösten muuttamisesta, COM(2021) 206 final, 21.4.2021.

Ehdotettujen säännösten mukaan datalla tarkoitettaisiin ”*kaikkea toimenpiteiden, tosiseikkojen tai tietojen digitaalista esittämistä sekä kaikkia tällaisten toimenpiteiden, tosiseikkojen tai tietojen koosteita, myös ääni- tai kuvatallenteena tai audiovisuaalisena tallenteena*”. Kyse olisi siis digitaalisista tieto-, tosiseikka- ja toimenpideaineistoista. Määritelmä vaikuttaa melko lavealta ottaen huomioon uudelle sääntelylle asetetut tavoitteet oikeusvarmuuden lisäämisestä siten, että dataa uskallettaisiin tietosuoja huomioiden käyttää, jakaa ja siirtää eri järjestelmien välillä yritysten ja yksilöiden muodostamissa ekosysteemeissä⁴⁴. Euroopan tietosuojaneuvoston ja tietosuojavaltuutetun mukaan ehdotettu käsitteiseläntö ei mitenkään poissulje mahdollisuutta siitä, että data voisi sisältää myös erityissääntelyn kohteena olevia henkilötietoja. Tällöin ongelmaksi muodostuu tietosuojaviranomaisten mukaan se, että samoihin datajoukkoihin soveltuisivat rinnakkain henkilötietoja koskeva tietosuojalainsäädäntö ja muuta dataa kuin henkilötietoja koskeva lainsäädäntö, eikä rajanveto näiden kahdella vaikuta nyt ehdotetun sääntelyn perusteella selkeältä.⁴⁵

Tutkielman teeman kannalta erityistä huomiota tuleekin kiinnittää nimenomaan EU-oikeudessa tehtyyn kahtiajakoon henkilötietoihin ja muihin kuin henkilötietoihin. Euroopan unionin yleisessä tietosuoja-asetuksessa henkilötiedoilla tarkoitetaan kaikkia tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan luonnolliseen henkilöön liittyviä tietoja⁴⁶. Tunnistettavissa olevana pidetään luonnollista henkilöä, joka voidaan suoraan tai epäsuorasti tunnistaa erityisesti tunnistetietojen, kuten nimen, henkilötunnuksen, sijaintitiedon, verkkotunnistetietojen taikka yhden tai useamman hänelle tunnusomaisen fyysisen, fysiologisen, geneettisen, psyykkisen, taloudellisen, kulttuurillisen tai sosiaalisen tekijän perusteella. Määritelmästä voidaan havaita, että urheilijoista kerätty data allokoituu melko helposti fyysisten tai fysiologisten yksilöintitietojen joukkoon.

Tietosuoja-asetuksen soveltamisalan ulkopuolelle jäävä data on EU:ssa tähän asti määritelty niin sanotusti poissulkutaktiikalla. Esimerkiksi muiden kuin henkilötietojen vapaata liikkuvuutta koskevaa asetusta sovelletaan vain sähköisiin tietoihin, jotka ovat muita kuin yleisessä tietosuoja-asetuksessa määriteltyjä henkilötietoja.⁴⁷ Samankaltainen erottelu on tehty myös edellä mainituissa ehdotuksissa datahallintosäädökseksi ja datasäädökseksi. Yleisessä tietosuoja-asetuksessa määriteltyillä henkilötiedoilla ja muussa sääntelyssä tarkoitettavalla datalla on siis oma oikeudellinen perustansa sekä sisältönsä. Oikeusperusta vaikuttaa muun

---

⁴² Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi eurooppalaisesta datahallinnosta (datahallintosäädös), COM(2020) 767 final, 25.11.2020.

⁴³ Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi datan oikeudenmukaista saatavuutta ja käyttöä koskevista yhdenmukaisista säännöistä (datasäädös), COM(2022) 68 final, 23.2.2022.

⁴⁴ Määritelmien laveus juontaa juurensa teknologianeutraalin sääntelyn periaatteeseen. Puhakaisen ja Väyrysen (2021, s. 5–6) mukaan periaatetta on perusteltu muun muassa sillä, että sen mukainen sääntely on kauaskantoisempaa, syrjimätöntä, kilpailulle avointa ja valinnanvapautta edistävää. Kun vältetään ajautumasta tekniselle tasolle, helpotetaan myös lainsäätäjien työtä. Toisaalta teknologianeutraalia sääntelyä kohtaan on esitetty kritiikkiä. Teknologianeutraalisuuden periaatteeseen perustuvia säännöksiä on pidetty liian laajoina, epämääräisinä ja moniselitteisinä. Lisäksi usein on ollut hankalaa arvioida tilanteita, joihin periaate soveltuu, mikä johtuu osittain sen vaillinaisesta teoriapohjasta. On myös kysytty, onko teknologianeutraalius ylipäättään ”oikeussääntö vai pikemminkin nyrkkisääntö”. (Puhakainen – Väyrynen 2021, s. 5–6.)

⁴⁵ EDPB-EDPS Joint Opinion 2/2022. Tietosuojaviranomaisten lausunnossa (kohta 38) katsotaan ongelmalliseksi mm. se, että datasäädöksen mukaisella datan haltijalla (esim. yritys) voisi olla sopimukseen perustuva oikeus hyödyntää tietyn laitteen käyttäjän tuottamaa dataa. Mikäli kyse olisi henkilötiedoista, olisi sopimukseen perustuvalla käsittelyllä kuitenkin löydettävä tarkemmat raamit tietosuojasääntelyn puolelta.

⁴⁶ Tietosuoja-asetuksen 4 artiklan 1 kohta. Alkuperäisessä englanninkielisessä versiossa henkilötiedosta käytetään termiä ”*personal data*”, mistä voidaan nähdä, että datan ja tiedon käsitteet ovat myös päällekkäisiä.

⁴⁷ Ks. tarkemmin COM(2019) 250 final, 29.5.2019, s. 6–7.

ohella datan vapaan liikkuvuuden periaatteen toteutusmahdollisuuksiin. Etenkin henkilötietojen vapaasta liikkuvuudesta on mahdollista poiketa monella perusteella.⁴⁸

Huomionarvoista on, että henkilötietoihin ja muuhun dataan liittyvä dualistinen jaottelu ei käytännön tasolla ole läheskään selväpiirteinen, sillä usein digitaaliset tietoaaineistot ovat niin sanottuja yhdistelmä tietojoukkoja, joihin sisältyy sekä henkilötietoja että muita tietoja. Tällöin molempiin kohdistuvaa sääntelyä voidaan joutua soveltamaan rinnakkain.⁴⁹ Näin on asian laita yleisesti ottaen myös urheilun data-analytiikan piirissä. Kun kyse on niin sanotusta raakadatasta, sitä tuskin voidaan pitää henkilötietona. Kun raakadata kulkee tietyn algoritmin läpi, voi se muuttua henkilötiedoksi. Edelleen kuitenkin henkilötiedot voivat olla elinkaarensa aikana palautettavissa anonymisoituun eli tietosuojan kannalta ongelmattomaan muotoon. EU-sääntelyn ollessa laveaa, päällekkäistä ja osin keskeneräistä, ei tilanne ole urheilun dataekosysteemin toimijoiden kannalta mitenkään yksinkertainen. Konkretiaa urheilun data-analytiikan keskeisten käsitteiden määrittelyyn voidaankin hakea lainsäädännön ohella myös lainsoveltajalta.

2.2 Puettavien teknologioiden ja datan määritelmät Google/Fitbit -yrityskauppa-asiassa

Puettavien mittauslaitteiden (*“wearable devices”*), ja etenkin ranteessa käytettävien laitteiden, käsitteellistä sisältöä on melko tuoreeltaan käsitelty oikeudellisesta näkökulmasta Euroopan komission päätöksessä, joka koski teknologiakonglomeraatti Googlen ja älykellovalmistaja Fitbitin välistä yritysjärjestelyä⁵⁰. Järjestelyn kilpailuoikeudellisia vaikutuksia tutkiessaan komissio laati kilpailuoikeudellisen markkinamäärittelyn, jonka avulla on mahdollista tehdä selkoa myös tämän tutkielman kannalta merkityksellisistä käsitteistä. Komission mukaan puettavia mittauslaitteita pidetään nimensä mukaisesti esimerkiksi, ranteessa, sormessa tai osana vaatteita. Koska nämä laitteet ovat ihmisen kehoa vasten, niihin voidaan asentaa antureita, jotka mahdollistavat terveystietojen ja kehon erilaisten suorituskäytietojen mittaamisen.⁵¹

Antureiden avulla kerätty raakadata käsitellään joko itse mittauslaitteessa tai siirretään suoritusteholtaan parempaan laitteeseen silloin, kun käsittelyalgoritmi on monimutkaisempi⁵². Komission päätöksen mukaan yleisintä on synkronoida mittauslaite yhteensopivan sovelluksen kanssa. Sovellusten avulla dataa on mahdollista tarkastella ymmärrettävässä muodossa, ja tarjota käyttäjille kustomoitua palvelusisältöä. Tällaista sisältöä ovat esimerkiksi harjoittelun, palautumisen, nukkumisen ja kuukautiskierron seurantaan liittyvät toiminnot.⁵³ Komission havaintojen perusteella rannepuettavien laitteiden toimittajat tarjoavat tyypillisesti yh-

---

⁴⁸ Kaivola 2020, s. 234.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Asia M.9660 Google/Fitbit. Käytännössä kaupassa oli kyse siitä, että Google ostaa Fitbitin. Komissio hyväksyi järjestelyn ehdollisena. Ehtoihin kuului mm. palomuri, joka estää Googlea hyödyntämästä Fitbit-käyttäjien terveysdataa personoidussa markkinoinnissaan.

⁵¹ Asia M.9660 Google/Fitbit, kohta 28. Ks. urheilijan kehon ominaisuuksia mittaavista antureista ja sensoreista tarkemmin esim. Camomilla ym. 2018.

⁵² Ibid., kohta 36.

⁵³ Ibid, kohdat 35–37.

den tai useamman kumppanisovelluksen, jonka avulla käyttäjät voivat synkronoida mittauslaitteensa esimerkiksi älypuhelimien kanssa.⁵⁴

Google/Fitbit -yrityskauppapäättöksen liitteissä on myös luokiteltu tarkemmin, millaista terveyteen ja suorituskykyyn liittyvää dataa älylaitteilla on mahdollista kerätä yhtäältä käyttäjistä (mittaustulokset) ja toisaalta käyttäjältä (käyttäjän itse syöttämät tiedot). Listauksen mukaan yksittäisistä biteistä jalostetut data-aineistot voivat sisältää tietoa esimerkiksi käyttäjän askelmääristä, poltetuista kaloreista, kuljetusta matkasta, unen laadusta sekä sykeväli-vaihtelusta.⁵⁵ Samaten mittauslaitteiden avulla voidaan saada tietoja esimerkiksi urheilijoiden kehon kuormituksesta, laktaatin erittymisestä ja happisaturaatiosta⁵⁶. Tällaiset terveydentilaa koskevat tiedot ovat oikeudellisesti tarkasteltuna lähtökohtaisesti arkaluonteisia, mutta urheiluteknologia-yritysten määritelmässä niihin saatetaan viitata yhtä hyvin esimerkiksi urheilijadatanä ("Athlete Data") tai hyvinvointidatanä ("Wellness Data")⁵⁷. Analytiikkayhtiöiden tietosuojadokumentaatioita tarkemmin tarkastelemalla pitäisi viimeistään käydä selväksi, milloin kyse on sensitiivisestä ja esimerkiksi urheilijan erillistä suostumusta edellyttävästä terveystiedosta.

2.3 Datatn määritelmät oikeuskirjallisuudessa

Datan käsitettä voidaan virallislähteiden ohella analysoida myös oikeuskirjallisuudessa tehtyjen tulkintojen kautta. Esimerkiksi Takki ja Halonen ovat hahmottaneet määritelmää informaatiotutkimuksen kentällä konstruoidun tiedon arvoketjun avulla⁵⁸. Arvoketjussa järjestyksessä alimmasta ylimpään ovat *data*, *informaatio* ja *tieto*. Tässä teoriassa *data* ymmärretään ikään kuin raaka-aineena, joka on sinällään triviaalia alimman tason tietoa, jollaista tuottavat muun muassa erilaiset esineiden internetiin⁵⁹ kytkeytyvät sensorit, kuten urheiluanalytiikassa käytettävät puettavat teknologiat. Silloin kun analysoinnin kohteena on erittäin suuri määrä dataa, puhutaan myös *big data*sta.⁶⁰ Takin ja Halosen tarkastelussa toisella tasolla on *informaatio*, jonka muodostuminen edellyttää datalta sellaista järjestystä, johon voidaan liittää jokin tulkinta. Informaatio taas jalostuu edelleen *tiedoksi*, kun vastaanottaja tulkitsee saamansa informaation ja antaa sille merkityssisältöjä siten, että tulkitsejan käsitys jostakin

⁵⁴ Ibid., kohdat 39–41. Käyttäjät voivat myös halutessaan käyttää kolmannen osapuolen sovelluksia, jotka hakevat käyttäjien tiedot mittauslaitteesta suostumusperusteisesti avoimen sovellusohjelmointirajapinnan (API) kautta.

⁵⁵ Asia M.9960 (Google / Fitbit) Annex 4: "Indicative List of Current Data Types that Can Qualify as Measured Body Data and Health and Fitness Activity Location Data (as of November 2, 2020)".

⁵⁶ Vertailun vuoksi esimerkiksi analytiikkayhtiö Catapult Sportsin OpenField- ja GPSports-tuotteiden keräämät tiedot liittyvät urheilijan harjoitus- ja pelipäivän suorituskykyyn, mukaan lukien sijainti, nopeus, kiihtyvyys, kuljettu matka, syke ja fysiologinen kuormitus (Catapult Standard Privacy Policy). Älysormusyhtiö Oura ilmoittaa keräävänsä tietoja mm. urheilijan sykkeestä, liikkumisesta, ruumiinlämmöstä, unen kestosta, unen vaiheista ja aktiivisuudesta päivän aikana (Oura Teams Privacy Policy).

⁵⁷ Esim. Whoop määrittelee hyvinvointidataksi ("Wellness Data") sykeväli vaihtelut, ruumiinlämmön, kuormitusta kuvaavan datan sekä käyttäjän fysiologisen profiilin, sukupuolen ja painon (Whoop Privacy Policy).

⁵⁸ Takki – Halonen 2017, s. 59. Samansuuntaisesti datan ja informaation välistä eroa on arvioinut myös esim. Janecek (2018, s. 5–9).

⁵⁹ Esineiden internet (Internet of Things, IoT) tarkoittaa sensoreilla, ohjelmistoilla ja muilla teknologisilla ratkaisuuilla varustettuja älylaitteita, jotka keräävät, jakavat ja vastaanottavat dataa (automaattisesti) muodostaen eräänlaisen verkon toistensa välille.

⁶⁰ Takki – Halonen 2017, s. 59.

asiasta muuttuu.⁶¹ Urheilun data-analytiikassa tällaista tiedon arvoketjua voitaisiin havainnollistaa esimerkiksi seuraavasti.

Ensin urheilija tekee harjoitusten yhteydessä suoritteen, jonka aikana hänen kehoonsa kiinnitetty sensori kerää dataa. Data siirtyy langattoman yhteyden avulla laitteeseen, johon rakennettu algoritmi esittää urheilijan suoritteen aikana mitatut parametrit ymmärrettävässä muodossa. *Informaatio*, tässä tapauksessa esimerkiksi urheilijan sykevälivaihtelu harjoitteen aikana, voidaan esittää joukkueen fysiikkavalmentajalle, joka tulkitsee sitä suhteessa urheilijan tallennettuun harjoitushistoriaan. Yhdistelemällä tätä uutta informaatiota aiemmin kerätyn informaation kanssa fysiikkavalmentaja kykenee tuottamaan urheilijan vastuuvälmentajalle *tiedon* siitä, että kuntoutuva urheilija ei saa vielä harjoitella täysipainoisesti.

Edellä kuvattua vastaavasti myös Flanagan on englantilaisessa urheiluanalytiikkaa koskevassa tutkimuksessaan erottanut oikeudelliselta luonteeltaan erilaisiksi datan kategorioiksi raakadatan (*”Raw Data”*) sekä strukturoidun datan (*”Structured Data”*). Raakadata on hänen mukaansa jalostamatonta, käsittelemätöntä ja analysoimatonta dataa⁶². Vastaavasti strukturoitu data tarkoittaa sellaisia aineistoja, joita on käsitelty tietyllä tavalla, kuten esimerkiksi lisätty jäsenneltyyn tietokantaan ja yhdistelty muihin tietoihin. Tämä eronteko on Flanaganin mukaan merkityksellinen paitsi tietosuojasääntelyn myös varallisuus oikeuden kannalta, sillä siinä missä triviaalia raakadataa on vaikeaa suojata, voi datan strukturointiprosessiin sekä siihen käytettyihin investointeihin liittyä tiettyjä ipr-oikeuksia, kuten tietokantasuojaa.⁶³ Samaten strukturoitu data voi täyttää myös liikesalaisuuden tunnusmerkit.⁶⁴ Sovellan tutkielmassa tätä Flanaganin tekemää jalostusasteeseen perustuvaa jaottelua.

Datan ohella tutkielmassa käytettäviä johdannaisanoja ovat *dataekosysteemi* ja *datatalous*. Dataekosysteemillä voidaan tarkoittaa verkostoa, jossa toimijat tekevät yhteistyötä tavoitteenaan jakaa ja käyttää dataa verkoston sisällä sekä edistää innovointia ja uutta liiketoimintaa⁶⁵. Määritelmä on melko optimistinen, sillä markkinataloudessa toimijoiden tavoitteet ovat harvemmin täysin yhteneväisiä. Päinvastoin on luonnollista, että tietyn ekosysteemin toimijoilla on omia täysin poikkeaviakin intressejä, joiden varaan ne rakentavat liiketoimintastrategioitaan. Urheilun dataekosysteemissä näitä toimijoita ovat aiemmin mainitulla tavalla urheilijat itse, erilaiset urheiluorganisaatiot sekä analytiikkayhtiöt.

Datataloutta tai datavetoista taloutta taas voidaan luonnehtia tietotalouden osaksi, jossa dataa hyödynnetään palvelujen, tuotteiden ja liiketoimintojen kehittämisessä. Komission tiedonannon mukaan datatalous on syntynyt, kun datan laajamittainen kerääminen, säilyttäminen ja siirtäminen on tullut teknisesti ja taloudellisesti mahdolliseksi.⁶⁶ Urheilun datataloudesta käydään keskustelua etenkin luvussa 5, jossa tarkastellaan urheilijoista kerätyn datan kaupallisia ulottuvuuksia.

---

⁶¹ Ibid.

⁶² Flanagan 2022a, s. 2.

⁶³ Ibid., s. 2–3.

⁶⁴ Urheilijadatan taloudelliseen luonteeseen ja suojaamiseen palataan jäljempänä luvussa 5.

⁶⁵ Sitran verkkosivut: Tulevaisuussanasto.

⁶⁶ COM/2014/0442 final.

3 Urheilun dataekosysteemin intressiryhmät ja sopimuskäytännöt

3.1 Keskeiset intressiryhmät

Jotta ymmärrettäisiin, millaisiksi urheilun data-analytiikkaa koskevat oikeussuhteet käytännössä muodostuvat, on taustakehikkona hahmotettava kunkin sidosryhmän intressejä, joita dataan ja sen hyödyntämiseen liittyy. Urheilun dataekosysteemin keskeisimpiä intressiryhmiä ovat urheilijat (ns. analytiikan kohde), analytiikkayhtiöt (fasilitaattorit) sekä urheilujärjestäjät, kuten urheilujoukkueet, seurat, liitot ja liigat (datan hyödyntäjät). Laajemmin ymmärrettynä ekosysteemiin voidaan katsoa kuuluvan myös muut urheilijadatasta kiinnostuneet kaupalliset toimijat, kuten vedonlyönti-, media- ja peliyhtiöt.⁶⁷

3.1.1 Urheilijat analytiikan kohteena

Urheilijat ovat urheilun dataekosysteemin kulmakivi. Heistä ja heidän suoritteistaan dataa ensi sijassa kerätään. Keskeisimmässä roolissa ovat ammattiuurheilijat, mutta nykyään analytiikan kohteena on paljon myös amatööri- ja yliopistourheilijoista sekä alaikäisistä urheilijoista⁶⁸. Nähdäkseni datan hyödyntämiseen liittyvät intressit kulminoituvat urheilijoiden osalta yleensä terveydellisiin seikkoihin; kyse voi olla loukkaantumisten ehkäisemisestä, kuntoutuksen optimoinnista tai suorituskyvyn parantamisesta ja sitä kautta ylipäättään oman urheilukarrierin keston maksimoinnissa⁶⁹. Ammattiuurheilijoiden kannalta data-analytiikalla on luonnollisesti selkeä kytkös myös heidän taloudellisiin intresseihinsä, sillä mitä pidempään urheilija pysyy terveenä, sen paremmat edellytykset tällä on ansaita rahallisia korvauksia työstään. Kyse on individualistisesta urheilijan edusta, jota on pidetty myös urheiluoikeudellisina peruseräilyinä⁷⁰. Urheilijan etu oikeudellisena konstruktiona rakentuu pitkälti perus- ja ihmisoikeuslupien varaan, kuten myös vapausperiaate, joka korostaa yksilön toimintavapautta ja itsemääräämisoikeutta urheilussa⁷¹.

Data-analytiikkaan liittyviä kysymyksiä tarkasteltaessa kansainvälisin statuutein turvatuista perusoikeuksista urheilijoiden intressejä korostavat etenkin terveyden suojeleminen, yksityiselämän suojeleminen, henkilötietojen suojeleminen ja henkilökohtainen koskemattomuus (perusoikeuskirjan 8 artikla). Kuten johdantoluvussa ilmeni, ammattiuurheilun piirissä puettavien teknologioiden käyttö saattaa lisätä epäselvyyttä jo ennestään häilyvien työelämän ja yksityiselämän rajojen välillä. Urheilijoiden taustaorganisaatioiden tahtotilana voi olla seurata urheilijoita paitsi harjoituksissa ja kilpailuissa myös vapaa-ajalla, kuten esimerkiksi nukkua.⁷²

Lisäksi katsoisin, että työsuhteisten urheilijoiden kannalta tärkeitä perusoikeuskirjassa yksilöityjä oikeuksia ovat työntekijöiden oikeus saada tietoja (27 artikla) ja neuvotteluoikeus (28 artikla) sekä oikeudenmukaiset ja kohtuulliset työolot ja -ehdot (31 artikla). Urheilijoilla ja heidän muodostamilla yhteenliittymillään on oikeus neuvotella työehtoista ja mahdollisista

⁶⁷ Esim. Flanagan 2020a; Andrew ym. 2022.

⁶⁸ Esim. Andrew ym. 2022.

⁶⁹ Ks. Rossi ym. 2018; Osborne 2017, s. 40–41.

⁷⁰ Urheilijan etuun ja urheilun etuun liittyvistä kysymyksistä tarkemmin Rauste 1997 ja Halila – Norros 2017.

⁷¹ Halila ja Norros (2017, s. 42) myös korostavat, että näiden periaatteiden rajat eivät ole selväpiirteisiä, ja niiden kesken vallitsee useassa asiayhteydessä jännite. Vapausperiaatetta ja muita urheiluoikeuden kantavia periaatteita on systematisoinut urheiluoikeuden tutkimuksessa erityisesti Aine (2011b).

⁷² Collins – Marassi 2021, s. 5.

työehto- ja yleissopimuksista työnantajaosapuolen kanssa. Tässä yhteydessä voidaan kiinnittää huomiota myös dataan liittyviin kysymyksiin, kuten siihen, milloin ja missä urheilijoista on luvallista kerätä tietoja ja mihin tarkoituksiin. Lisäksi perusoikeusnäkökulmasta tarkasteltuna urheiluseurojen, -joukkueiden ja -tallien suunnittelemat kumppanuudet analytiikkayhtiöiden kanssa voisivat ainakin teoriassa olla sellaisia työsuhteen sisältöön vaikuttavia tekijöitä, joista urheilijoilla tulisi olla oikeus saada tietoja etukäteen. Edellä mainittujen perusoikeuksien ohella myös syrjintäkiellon (Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artikla, perusoikeuskirjan 21 artikla) merkitys korostuu, jos urheilijoita ryhdytään profiloimaan heistä kerättyjen data-aineistojen perusteella.

Mikäli urheilijan taustalla vaikuttava organisaatio myy hänestä kerättyä dataa muille kaupallisille toimijoille, on urheilijoiden rationaalisena intressinä neuvotella tästä oikeasuhtainen korvaus itselleen. Tällöin omaisuudensuojaan ja tietosuojaoikeudellisiin tiedonluovutuksiin liittyvät kysymykset realisoituvat. Tietojen luovuttamisessa voi olla kyse myös urheilijoiden henkilötiedoista, ja vieläpä arkaluonteisista henkilötiedoista, jolloin niiden suojaaminen vaatimuksenmukaisella tavalla voi nousta kynnyskysymykseksi. Jos kyse on alaikäisistä urheilijoista, täytyy huomiota kiinnittää lisäksi heidän erityisasemaansa eli esimerkiksi kansainvälisten sopimusten ja kansallisen lainsäädännön turvaamiin lasten ja nuorten oikeuksiin⁷³.

3.1.2 Urheiluorganisaatiot datan hyödyntäjinä

Urheilun dataekosysteemissä toisen selkeän intressiryhmän muodostavat urheiluseurat ja muut vastaavat urheilusektorin yhteenliittymät. Ne tavoittelevat urheilullista menestystä ja usein vähintään välillisesti myös taloudellista menestystä. Suomessa suurin osa tästä kolmannen sektorin sidosryhmästä toimii rekisteröidyn yhdistyksen muodossa, mutta etenkin huippu-urheilun piirissä yleinen tapa organisoida toiminta on myös osakeyhtiörakenne⁷⁴. Urheiluseurojen intressit suhteessa urheilijoista kerättävään dataan ovat osin samansuuntaisia kuin urheilijoilla itsellään. Loogisesti ajateltuna urheilijan maksimaalisen suorituskyvyn ylläpitämisestä on eniten hyötyä työnantajalle, sillä kapasiteettinsa ylärajoilla suorittavat urheilijat tuottavat todennäköisimmin urheilullista menestystä kilpailuissa, mikä taas johtaa myös organisaatioiden taloudelliseen menestykseen. Toisaalta dataa on myös mahdollista hyödyntää siten, että intressit urheilijan ja kollektiivin välillä viettävät eri suuntiin.

Olisi jossain määrin naiivia olettaa kaikkien urheilun data-analytiikan intressiryhmien tähtäävän yksinomaan urheilijoiden terveyden suojeluun. Joillekin toimijoille kyse voi olla huomattavasta lyhyen aikavälin panostuksesta, jolloin tilannetta saatetaan tarkastella perusoikeusnäkökohtien ohella voiton maksimointiin tähtäävän kustannus-hyötyanalyysin näkökulmasta.⁷⁵ On siis olemassa tietty riski siitä, että urheilijoiden terveyden suojelu pidemmällä aikavälillä jää työnantajaseurojen arvopunninnassa taka-alalle. Urheilijoilta saatetaan vaatia suorittamista fyysisen kuntonsa äärirajoilla ja mikäli rasitus kasvaa riittävän suureksi, voi tästä myöhemmin urheilu-uralla seurata alttiutta loukkaantumisille.

⁷³ Kansainvälisistä statuuteista tärkein on Yhdistyneiden kansankuntien yleissopimus lapsen oikeuksista. Lasten oikeuksista urheilussa on kirjoittanut Suomessa tarkemmin erityisesti Rauste (2017) teoksessaan ”*Lasten ja nuorten urheilun oikeussäännöt*”.

⁷⁴ Urheiluseurojen ja liigojen organisoitumismuodoista ja -muutoksista esim. Norros 2017, s. 198–199; Koski – Mäenpää 2018; Huhtanen – Itkonen 2022.

⁷⁵ Karkazis – Fishman 2016; Osborne 2017; Garlewicz 2020; King – Robeson 2020.

Ammattimaisessa seurajoukkueurheilussa urheilijoista kerättyä dataa voidaan hyödyntää myös esimerkiksi yksilön kaupallisen arvon määrittämisessä siirtomarkkinoilla⁷⁶. Myyntitihedellä osapuolten, siis urheilijan ja myyjän, tavoitteet voivat olla samansuuntaiset, sillä terveestä urheilijasta on mahdollista saada korkeampi siirtokorvaus kuin puolikuntoisesta urheilijasta. Korkeampi valuaatio tarkoittaa usein myös sitä, että urheilija on itsekin paremmassa neuvotteluasemassa uusista henkilökohtaisista sopimusehdoista sovittaessa. Ostohetken tai sopimuksen uusimisen aikaan voi kuitenkin ilmetä ristiriitoja, sillä työnantajan tahtotilana on lähtökohtaisesti kustannuksiltaan mahdollisimman edullinen sopimus, kun taas urheilijan tavoitteena on mahdollisimman korkea kompensatio vastineeksi antamastaan työpanoksesta.

Usein resursseiltaan paremmassa asemassa oleva urheiluorganisaatio hallitsee pelaajista kerättyä dataa, joten ainakin teoriassa sillä on parempi mahdollisuus myös hyödyntää sitä omiin tarkoituksiinsa sopivalla tavalla toiminnassaan, mukaan lukien työsuhteen reunaehdoista sovittaessa. Urheilijoilla tulisi tällöin olla pääsy heistä kerättyihin henkilötietoihin, mutta tämäkään ei välttämättä muuta tilannetta, sillä dataa voidaan myös tulkita eri tavoin. Tietynlainen vastaliike urheilijoiden puolelta epätasapainoisen *status quon* vakauttamiseksi on sinänsä mahdollinen. Esimerkiksi belgialaisjalkapalloilija Kevin de Bruyne reagoi intressikonfliktiin tilaamalla itseään koskevan analyysin suoraan analytiikkayhtiöltä jalkapalloseura Manchester Cityn kanssa käytyjen sopimusneuvotteluiden yhteydessä⁷⁷. Tämä vaatii luonnollisesti urheilijalta sellaisia resursseja, joita läheskään kaikilla ei ole. Resurssien epätasapainoa tasoittaakin henkilötietojen suojaa turvaava lainsäädäntö, jonka asettamista laajoista velvollisuuksista ja sanktiouhkasta urheiluorganisaatioiden on oltava selvillä ennen kuin ne ryhtyvät käsittelemään urheilijoiden henkilötietoja sisältäviä datajoukkoja omiin käyttötarkoituksiinsa.

Toisaalta on myös muistettava, että data-analytiikka on käytännössä yksi monista tuotannon tekijöistä modernissa huippu-urheilussa. Monet urheiluseurat ovat liikevaihdoltaan pääosin pk-yritysten kokoisia toimijoita, joille on ominaista tietynasteinen resurssiniukkuus. Etenkin kotimaisen urheilun piirissä suuri osa urheiluseurojen taloudellisesta kapasiteetista kuluu urheilijoiden ja muiden avainhenkilöiden palkkakuluihin, olosuhde- ja varustemenoihin, lupiin ja lisensseihin, matka- ja leirityskustannuksiin sekä kilpailutapahtumien organisointiin. Tämän seurauksena data-analytiikkapalveluiden kaltaisten lisätoimintojen hyödyntäminen voi monesti tulla urheiluseurojen harkintaan vasta, kun niin sanotut välttämättömät kustannukset on pystytty kattamaan ja budjetista jää varoja käytettäväksi muuhunkin. Tällöinkin seuratoimijoiden on arvioitava, minkä laajuisia kumppanuussopimuksia analytiikkapalveluiden tuottajien kanssa kannattaa tehdä ja millä ehdoin. Pohdittavaksi voi esimerkiksi tulla se, onko kannattavampaa palkata oma in-house-analytiikkayhtiö vai ostaa koko palvelukokonaisuus ulkopuoliselta toimittajalta. Mahdollisuuksia harkittaessa data-analytiikkaan liittyvien vastuiden ja hyötyjen punninta korostuu.

---

⁷⁶ Flanagan 2022b, s. 10. Valuaatiolla on modernissa seurajoukkueurheilussa suuri merkitys, ja urheilijoiden markkina-arvon määrittämisestä on useasti väännetty kättä myös urheilun kansainvälisessä vetoomustuomioistuimessa eli CAS:ssa (FC Shakhtar Donetsk v. Matuzalem & Real Zaragoza SAD; Udinese Calcio S.p.A. v. de Sanctis & Sevilla FC SAD; Mutu v. Chelsea Football Club Limited). Nähtäväksi jää, ratkotaanko CAS:ssa tulevaisuudessa riitoja, joissa urheilijoista kerätyllä datalla on todistusarvoa tai jossa itse riita koskee urheilijadatan käyttötarkoituksia tai sen perusteella tehtyjä pelaajien uraa määrittäviä päätöksiä.

⁷⁷ Worville 2021; Flanagan 2022a, s. 1; Moore 2022.

3.1.3 Teknologiayhtiöt data-analytiikan fasilitaattoreina

Datan keräämisessä ja jalostamisessa avainasemassa ovat teknologia- ja analytiikkayhtiöt. Kansainvälisillä urheilumarkkinoilla toimivia data-analytiikkayhtiöitä on nykyään paljon. Osa niistä on kasvanut globaaleiksi toimijoiksi, toiset taas ovat vasta startup-vaiheessa tai taloustieteellisin termein luovan tuhon myötä konkurssiin päätyneitä⁷⁸. Data-analytiikkaan ja puettaviin teknologioihin erikoistuneet yhtiöt kilpailevat avoimilla markkinoilla, joilla voimasuhteet muuttuvat jatkuvasti. Tutkielmaa laadittaessa esimerkiksi Genius Sports, Stats Perform, Whoop⁷⁹, Catapult Sports⁸⁰, Zebra, STATSports⁸¹ ja Kitman Labs ovat kansainvälisesti tarkasteltuna merkittäviä alan toimijoita⁸². Ne eivät välttämättä toimi täysin samoissa markkinasegmenteissä, mutta yltäasolla tarkasteltuna niiden voidaan katsoa kuuluvan tutkielman kannalta relevanttien toimijoiden joukkoon. Kuluttajamarkkinoita tarkasteltaessa suurimpia mittauslaitteiden ja -ohjelmistojen valmistajia ovat Google/Fitbit-kaupan markkina-analyysin perusteella yhdysvaltalaiset Apple, Garmin, Fossil ja Fitbit, kiinalaiset Xiaomi, Huami ja Huawei sekä eteläkorealainen Samsung. Suomalaistaustaisista toimijoista etenkin Firstbeat Technologies⁸³, Oura Health, Polar Electro ja Suunto ovat merkittäviä alan yhtiöitä, jotka tarjoavat tuote- ja palvelukokonaisuuksia ammattiurheilun sidosryhmille, yrityksille ja kuluttajille.⁸⁴

Analytiikkayhtiöille urheilun datataloudessa kyse on taloudellisesta menestyksestä eli käytännössä voiton tavoittelusta ja oman markkina-aseman vahvistamisesta. Tätä edesauttavat kaupalliset yhteistyösopimukset muiden sidosryhmien kanssa. Koska markkinoilla kysyntä muuttuu ja kilpailutilanne kovenee jatkuvasti, on yhtiöiden panostettava erityisesti innovaatiotoimintaan. Tuote- ja palvelukehitys taas edellyttää yleensä käyttäjälähtöisen datan hyödyntämistä, jolloin oikeudellisia haasteita voivat aiheuttaa datan käyttöoikeuksiin ja tietosuojasääntelyyn liittyvät kysymykset. Lisäksi tarjolla olevien tuotteiden ja palveluiden on oltava luotettavia ja turvallisia. Nämä vaatimukset myös tiukentuvat jatkuvasti, kun EU:n sääntely kehittyy ja urheilun katto-organisaatiot saattavat voimaan omia sääntöjään puettavien teknologioiden ja datan hyödyntämisen rajoittamiseksi.

3.1.4 Lajiliitot ja liigat analytiikkamarkkinoiden portinvartijoina

Oman lisänsä analytiikkamarkkinoille tuovat lajiliitot laatustandardeineen sekä liigat kumpu-panuussopimuksineen. Lajiliittojen näkökulmasta lajin integriteetin ja kehityksen turvaaminen sekä reilun pelin ja urheilukilpailujen sujuvuuden periaatteiden toteutuminen ovat tärkeitä tavoitteita. Tässä katsannossa data-analytiikan menetelmät voivat kärjistetyimmässä tapauksessa näyttäytyä niin sanotusti teknologisenä dopingina, mikäli kerättyjä tietoja hyödynnetään vastoin lajin sääntöjä ja eettisiä periaatteita.⁸⁵ Samaten kyse on välineille asetet-

⁷⁸ Ks. suomalaisten urheiluteknologiayhtiöiden kehityksestä ja ominaispiirteistä tarkemmin esim. Moilanen 2017; Eskola – Laine 2020.

⁷⁹ Whoopin mittauslaite seuraa mm. sykettä, ympäristön lämpötilaa, ihon sähkönjohtavuutta ja unta (McLellan ym. 2019, s. 5).

⁸⁰ Catapult on Australian pörssissä noteerattu urheilusuoritusten analysointiin erikoistunut teknologiayritys, joka on laajentunut myös transaktioiden kautta hankkimalla mm. SBG Sports Software- ja Playertek-nimiset yritykset (Catapult Sports 2022; Crunchbase 2022).

⁸¹ Ks. STATSportsista esim. McLellan ym. 2019, s. 4.

⁸² Fortune Business Insights 2022.

⁸³ Firstbeatin vaiheita on kuvannut esim. Moilanen / HS 2019. Vastaavasti Ourasta tarkemmin esim. Lappalainen / HS Visio 2022 ja Storås / HS Visio 2022.

⁸⁴ Asia M.9660 Google/Fitbit, kohta 83.

⁸⁵ Singh 2021.

tavista rajoituksista; urheilulajit tasapainoilevat jatkuvasti teknologisen kehityksen ja urheilullisten arvojen välimaastossa, minkä takia uusien innovaatioiden hyödyt ja mahdolliset haitat on kyettävä arvioimaan tarkasti ennen niiden käyttöönottoa⁸⁶. Puettaviin teknologioihin ja data-analytiikkaan kohdistuvilla lajisäännöillä ja sopimusjärjestelyillä voidaankin pyrkiä takaamaan paitsi lajin ytimen muuttumattomuus myös urheilijoiden turvallisuus. Puettavien mittauslaitteiden käytön turvallisuutta ja niiden keräämän datan luotettavuutta onkin jo alettu säännellä useiden urheilulajien, kuten jalkapallon, tenniksen ja rugbyyn piirissä⁸⁷. Odottaa sopii, että tällainen urheilun autonominen sääntely yleistyy tulevaisuudessa, kun mittausteknologioiden ja analytiikkapalveluiden tarjonta monipuolistuu ja saatavuus parane.

Lajiliittojen asettamat laatuvaatimukset rajoittavat analytiikkayhtiöiden markkinoille pääsyä. Toisaalta tarvittavan sertifikaatin hankkimalla yhtiöt voivat kehittää brändiään ja kasvattaa niin sanottua goodwilliä potentiaalisten asiakkaiden silmissä. Lisäksi urheilun pyramidimallissa viralliset liigat ovat usein asemassa, jota voidaan pitää kilpailuoikeudellisella mittaapuulla määräävänä ja siten erityisluonteisena. Pitkät eksklusiiviset sopimukset tietyn analytiikkayhtiön kanssa saattavat näyttäytyä muiden kilpailevien yhtiöiden kannalta ongelmallisina, sillä käytännössä vaille sopimusta jäävät yhtiöt rajautuvat ulos tietyltä markkinalta.⁸⁸ Tällaisen yksinoikeudellisen sopimusjärjestelyn kilpailuoikeudellista luonnetta puitiin vastikään esimerkiksi Englannissa, jossa analytiikkayhtiö Sportradar valitti oikeuteen Football DataCon ja Genius Sportsin välisestä viisivuotisesta sopimuksesta, joka koski vedonlyöntimarkkinan tarkoituksiin käytettävän datan keräämistä Englannissa ja Skotlannissa pelattavista ylimpien sarjatasojen jalkapallo-otteluista⁸⁹.

Lajiliitot ja liigat ovat portinvartijan asemassa usein myös suhteessa urheilijoihin, mikä on seurausta urheilulle tyypillisestä pyramidimaisesta organisoitumisesta, jossa vaihtoehtoisia kilpailuja on vain vähänlaisesti tarjolla. Jos tällaisella katto-organisaatiolla on edellä kuvastusti urheilijadatan keräämistä koskeva sopimus tietyn analytiikkayhtiön kanssa, mielenkiintoinen kysymys kuuluu, voiko yksittäinen urheilija tehokkaasti vastustaa tai rajoittaa henkilötiedoiksi luokiteltavan datan keräämistä virallisissa kilpailuissa. Voidaankin kysyä, onko vapaaehtoiselta vaikuttava urheilijan tahdonilmaisu sittenkin näennäinen ja käytännössä seurausta kilpailuja järjestävän tahon sanelemista yksipuolisista ehdoista.

3.2 Keskeiset sopimuskäytännöt

3.2.1 Urheilijoiden ja urheiluorganisaatioiden väliset sopimukset

Joukkueurheilussa etenkin korkeimmilla sarjatasoilla joukkueen ja urheilijan välille solmitaan pelaajasopimus, jolla sovitaan niistä ehdoista, joilla urheilija sitoutuu antamaan panoksensa joukkueen hyväksi⁹⁰. Tällainen sopimus voidaan tehdä myös urheilutallin ja urheilijan välillä, kuten vaikkapa pyöräilyssä ja nyrkkeilyssä on tapana. Erityisenä pelaaja- ja urheilija-

⁸⁶ Esim. Ghazikhanian – Cottrell 2018.

⁸⁷ Ks. International Football Association Board: Laws of the Game 2022–23, s. 55; FIFA: Standards – Electronic Performance and Tracking Systems (EPTS); ITF Tennis: Approved Player Analysis Technology (PAT) Products; World Rugby: Player Monitoring Device (PMD) Specifications.

⁸⁸ Esim. Edelman – Holden 2021; Flanagan 2022b, s. 9.

⁸⁹ Competiton Appeal Tribunal, case 1410/5/7/21(T), Betgenius Limited v Sportradar AG and Others. Lopulta riita sovitteltiin ja sitä koskevat aineistot salattiin, mikä jätti auki monia (urheilu)oikeudellisesti tarkasteltuna mielenkiintoisia kysymyksiä (ks. Cox ym. 2022).

⁹⁰ Spolander 2009, s. 12.

sopimusten muotona voidaan pitää maajoukkueurheilijasopimuksia, joissa osapuolina ovat yleensä urheilijat ja maajoukkue toiminnan järjestämisestä vastaavat lajiliitot.

Pelaajasopimus on kahdenvälinen sopimus, joka edellyttää kummankin osapuolen hyväksyvää tahdonilmaisua. Siinä sovitaan sekä urheilijan että urheiluseuran tai vastaavan yhteisön velvollisuuksista toisiaan kohtaan. Urheilija velvoittautuu sopimuksella edustamaan organisaatiotaan kilpailuissa ja harjoittelemaan valmentajan ja joukkueenjohtoon määräysten mukaisesti. Urheiluorganisaation päävelvoitteeksi taas muodostuu yleensä taloudellisen kompensaaion maksaminen. Sopimus määrittää siis osapuolten välisen oikeussuhteen sisällön ja toimii osaltaan myös indikaationa siitä, täyttyvätkö työsuhteen tunnusmerkit.⁹¹

Ammattiurheilijoista kerättyjen terveystietojen yksityisyyteen ja julkisuuteen liittyviin kysymyksiin on ollut mahdollista varautua sopimusteknisesti jo urheilijan työsuhteen alkaessa. Urheilijan ja työnantajan välisessä työsuhteessa on esimerkiksi ollut mahdollista sopia, että työnantaja ja liiga pitävät julkista rekisteriä pelaajista, jotka kulloinkin ovat loukkaantumisen tai muun terveydellisen syyn vuoksi estyneitä pelaamasta⁹². Samaten on ollut mahdollista sopia, että työnantajalla on oikeus tiedottaa yleisellä tasolla ja urheilijan yksityisyyttä loukkaamatta loukkaantumisista, jotka estävät urheilijan kilpailemisen⁹³.

Pelaaja- ja urheilijasopimuksissa on sopimusoikeudellisen tahtoperiaatteen mukaisesti mahdollista erikseen sopia myös siitä, voidaanko urheilijasta kerätä sopimussuhteen aikana suorituskyyä kuvaavaa dataa, ja mihin tarkoituksiin. On huomioitava, että tällaisten toimien täytyy lähtökohtaisesti perustua nimenomaiseen sopimuslausekkeeseen. Toisena sopijapuolena oleva urheiluorganisaatio ei voi nojata pelkästään pelaajasopimuksesta johtuvaan direktiovaltaansa ja vaatia myöhemmin työnjohto-oikeutensa perusteella urheilijaa käyttämään tiettyä mittauslaitetta. Urheiluorganisaatio ei voi myöskään hyödyntää mittauslaitteiden keräämää dataa, jos urheilija ei ole tähän suostunut tai jos asiayhteydestä ei voida johtaa muuta pätevää oikeusperustetta datan hyödyntämiselle.⁹⁴

Mikäli datan keräämisen ja käsittelyn puitteista ei sovita tarkasti pelaajasopimuksessa, on näistä tehtävä erillinen sopimus, tai vähintäänkin pyydetävä urheilijalta nimenomainen suostumus viimeistään ennen tällaisiin toimiin ryhtymistä⁹⁵. Urheilijalla tulee kuitenkin olla vapausperiaatteen mukaisesti mahdollisuus kieltäytyä tällaisen myöhemmän sopimuksen tekemisestä tai suostumuksen antamisesta ilman seurauksia. Tätä mahdollisuutta alleviivaa myös sopimusoikeudellinen heikomman suoja korostava periaate. Urheiluorganisaation kannalta onkin viisasta toimia läpinäkyvästi ja informoida urheilijoita mahdollisista analytiikkakäytännöistä jo aikaisessa vaiheessa, jottei ristiriitoja pääse varsinaisen urheilijasopimussuhteen edetessä muodostumaan.

⁹¹ Spolander 2009, s. 12–13. Spolander käsittelee artikkelissaan tarkemmin työsuhteen tunnusmerkkien täyttymistä pelaaja- ja urheilijasopimuksissa.

⁹² Jääkiekon Liigan pelaajasopimusmallin ehtojen kohta 4.10.

⁹³ Palloliiton pelaajasopimusmallin ehtojen 8 §. Myös oikeuskirjallisuudessa on aiemmin katsottu, että usein huippu-urheilijoiden terveydentilasta voidaan kertoa ainakin sen verran, onko sairaus esteenä urheilukilpailuihin osallistumiselle. Jos taas sairauden syy on arkaluontoinen tai vakava, sitä ei tulisi ilman urheilijan lupaa kertoa. (ks. Tiilikka 2008, s. 130).

⁹⁴ Kun kyse on henkilötietoja sisältävistä data-aineistoista, edellytetään aina tietosuojasetuksen 6 artiklan mukaista oikeusperustetta.

⁹⁵ Suostumus toimii perusoikeusherkissä konteksteissa tietynlaisena perälautana. Monia perusoikeuksia, kuten yksityisyyden suoja ja henkilötietojen suoja, voidaan tietyissä määrin rajoittaa yksilön antamalla suostumuksella. Tähän palataan jäljempänä luvussa 4, jossa tarkastellaan tietosuojalainsäädännön asettamia reunaehtoja urheiluanalytiikalle.

Yksilöllisten pelaaja- ja urheilijasopimusten ohella sopimussuhteiden keskeisestä sisällöstä voidaan sopia ylemmällä tasolla. Etenkin pohjoisamerikkalaisessa ammattijoukkueurheilussa traditiona on pitkään ollut se, että sopimusneuvottelut käydään liigojen ja pelaajayhdistysten välillä⁹⁶. Tällainen toimintamalli on vähitellen yleistynyt myös Euroopassa, jossa urheilijoiden muodostamien kollektiivien määrä on kasvanut ja niiden pyrkimykset vaikuttaa sopimuskäytäntöihin ovat lisääntyneet. Esimerkiksi jalkapalloilijoiden etujärjestö FIFPro on auttanut monien eurooppalaisten sarjojen pelaajia kollektiivisten sopimusehtojen neuvotte- luissa ja tärkeiden suuntaviivojen määrittelyssä, tuoreena esimerkkinä ”*Charter of Player Data Rights*”-peruskirjan julkaiseminen syyskuussa 2022. Sen tarkoituksena on asettaa globaalit standardit suojaamaan jalkapalloilijoiden yksityisyyttä ja mahdollistaa siten myös urheilijadataan liittyvien hallinta- ja tiedonsaantioikeuksien tehokas käyttö.⁹⁷ Nähtäväksi jää, miten kyseiset standardit lopulta etabloituvat käytännön toimintaan. Yksilöurheilussa etujärjestöjen vaikutusmahdollisuudet urheilijoiden sopimusten sisältöön ovat luonnollisesti rajalliset, mutta kollektiivin tuomasta neuvotteluvoimasta on urheilijoille joka tapauksessa hyötyä.

Kahdenvälisten pelaajasopimusten tapaan myös työehto- ja yleissopimuksissa on mahdollista sopia data-analytiikkaan liittyvistä käytänteistä. Käytännössä näin on jo tehtykin. Erityisesti tietyt yhdysvaltalaisen palloilulajien ammattiliigat ja pelaajaunionit ovat viime vuosina edistyneet puettaviin teknologioihin ja datan hyödyntämiseen liittyvien sopimusehtojen laadinnassa.⁹⁸ Yksi syy tähän lienee se, että Yhdysvalloissa osavaltioiden välillä voi olla melko merkittäviäkin eroja yksityisyyden suojaa, henkilötietojen suojaa ja omaisuuden suojaa turvaavan sääntelyn suhteen. Sopimusosapuolten kannalta yksityiskohtainen ehtomäärittely voi tästä syystä näyttäytyä järkevimpänä vaihtoehtona niin pitkään kuin kattavaa liittovaltiotasoisia sääntelyä ei näillä oikeudenaloilla ole saatavilla. Euroopassa työehto- ja yleissopimukset sekä niihin sisältyvät tarkat urheilijadataa koskevat sopimusklausulit taas ovat harvinaisempia osittain samasta syystä; heikomman suoja ja yksilön oikeuksien tehokkaan toteutumisen edellytykset on turvattu kattavammin pakottavan lainsäädännön tasolla.

Hyvänä käytännön esimerkkinä siitä, millaisin ehdoin mittauslaitteiden käytöstä ja urheilijoista kerätyn datan hyödyntämisestä voidaan sopia kollektiivisesti, on koripalloliiga NBA:n ja pelaajayhdistys NBPA:n välinen työehtosopimus. Kyseisessä sopimusdokumentissa on erillinen kohta, joka koskee data-analytiikkaa⁹⁹. Siinä muun muassa määritellään tarkoin, mitä puettavilla mittauslaitteilla tarkoitetaan, ja sovitaan datan käyttötarkoituksista sekä laitteiden laadun ja kyberturvallisuuden valvonnasta¹⁰⁰. Sopimuksessa todetaan myös, että mittauslaitteiden käyttö perustuu aina vapaaehtoisuuteen, ja että joukkueella on velvollisuus etukäteen informoida urheilijoita kirjallisesti siitä, mitä laitteella on tarkoitus mitata, mitä mittaustulos käytännössä urheilijan kannalta tarkoittaa ja mitä hyötyä mittaamisesta on urheilijalle¹⁰¹. Sopimuksen mukaisesti urheilijoista kerättyä dataa voidaan käyttää ainoastaan terveyttä ja suorituskyykyä edistäviin tarkoituksiin (*“health and performance purposes”*) sekä

⁹⁶ Liigat ja niiden puolesta toimivat komissaarit edustavat samalla myös seuroja.

⁹⁷ FIFPro 2022. FIFPron mukaan kyseiset standardit ovat tärkeä lähtökohta pelaajayhdistysten ja jalkapallotoimialan sidosryhmien välisten kollektiivisesti sovittujen ratkaisujen (ts. työehtosopimusten) edistämiseksi kansallisissa sarjoissa. Merkittävää on peruskirjan ylikansallinen luonne; sen vaikutuksen halutaan yltävän sellaisiin kansallisvaltioihin, joissa tietosuojasääntely ei ole kehittynyt. Ks. myös Jalkapallon Pelaajayhdistys 2022.

⁹⁸ Brownin ja Brisonin (2020, s. 80) mukaan näitä ovat etupäässä National Basketball Association (NBA) ja Major League Baseball (MLB) sekä niiden pelaajayhdistykset.

⁹⁹ Artikla XXII (*“Player health and wellness”*), kohta 13 (*“Wearables”*).

¹⁰⁰ NBA:n työehtosopimus, artikla XXII, kohta 13 alakohtat a, b, c ja d.

¹⁰¹ NBA:n työehtosopimus, artikla XXII, kohta 13, alakohta g.

taktisiin ja strategisiin tarkoituksiin otteluissa (*”on-court tactical and strategic purposes”*). Näin ollen urheilijadatan luovuttaminen muille sidosryhmille on lähtökohtaisesti kiellettyä, samoin kuin sen hyödyntäminen sopimusneuvotteluissa¹⁰².

NBA:n työsopimusehdot ovat luultavasti kansainvälisellä mittapuulla yksityiskohtaisimpia urheiluanalytiikkaan suoraan kytkeytyviä urheilun autonomian piirissä laadittuja ehtoja. Nii- den suora jäljentäminen eurooppalaisiin yleissopimuksiin ei välttämättä ole perusteltua, sillä kuten todettua, täällä lainsäädäntö itsessään rajoittaa osapuolten sopimusvapautta. On kui- tenkin todettava, että edellä kuvatussa sopimusmallissa tiivistyvät mielestäni hyvin sellaiset keskeiset elementit, joihin urheilun dataekosysteemin toimijoiden on urheilijadataa koskevia sopimuksia solmiessaan syytä kiinnittää huomiota. Näitä ovat muun muassa mittauslaittei- den käytön vapaaehtoisuus, laitteiden turvallisuus, kerätyn datan laatu ja tarkkuus, datan käsittelijöiden informointivelvoitteet, urheilijan mahdollisuus milloin tahansa kieltäytyä seu- rannasta sekä urheilijan terveyden edistämisen priorisointi dataa hyödynnettäessä.

Euroopassa työehtosopimusta vastaavia sopimusmalleja on luonnollisesti käytössä vähem- män, ja ne ovat sisällöltään suppeampia kuin pohjoisamerikkalaiset vastineensa. Urheilijada- taa käsitteleviä sopimusehtoja ei ole myöskään toistaiseksi paikannettavissa suomalaisten urheilun katto-organisaatioiden ja urheilijayhdistysten neuvottelemista sopimusmalleista. Yleisempänä esimerkkinä voidaan mainita Suomen Palloliiton ja Jalkapallon Pelaajayhdis- tyksen muotoilema sopimusmalli, jonka 6 §:ssä sovitaan kaupallisista oikeuksista, markki- noinnista ja pelaajan henkilötiedoista seuraavasti:

”Pelaaja antaa suostumuksensa siihen, että [...] pelaajan henkilötiedot voidaan luo- vuttaa ja rekisteröidä seuran urheilutoiminnan johtamisen kannalta välttämättömiin tarkoituksiin käytettäviin järjestelmiin (mm. vakuutuksia, terveydenhoitoa ja fysiik- kavalmennusta varten). Seuralla, Palloliitolla ja Veikkausliigalla on lisäksi oikeus kerätä, hyödyntää ja julkaista erilaista pelistä syntyvää joukkue- ja pelaajakohtaista dataa.”¹⁰³

Sopimusmallin perusteella tiettyjä henkilötietoja voidaan siis luovuttaa eteenpäin seuran sidosryhmille esimerkiksi sillä perusteella, että kyse on pelaajan terveydenhoidosta tai fy- siikkavalmennuksesta. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan tarkemmin käy ilmi, ovatko luovutet- tavat tiedot tavanomaisia henkilötietoja vai myös muita tietoja, kuten urheilijan suorituskyy- kyä ja terveydentilaa kuvaavia tietoja. Tietojen luovuttamisessa vaikuttaisi kuitenkin tapah- tuvan yksinomaan urheilijan edun mukaisessa käyttötarkoituksessa, joka on sidottu välttä- mättömyyteen. Siten tämä kohta ei vaikuta problemaattiselta.

Sen sijaan hieman epäselvää mallisopimuksen perusteella on, mitä tarkoitetaan *erilaisella pelistä syntyvällä pelaajakohtaisella datalla*, jota seuralla, liitolla ja liigalla on oikeus käsi- tellä. Mikäli pelaajakohtainen data sisältäisi urheilijan henkilötietoja, olisi tällaisen datan käsittelyssä ja julkaisemisessa noudatettava erityistä tarkkuutta. Olettaa kuitenkin sopii, että käytännössä katsoen kyse on tiedoista, joita ei joko luokitella henkilötiedoiksi (mukaan lu- kien anonymisoidut tiedot) tai sellaisista tavanomaisista henkilötiedoista, jotka urheilija on tarkoittanut saattaa julkisiksi tai jotka ovat luonteensa vuoksi julkisia. Esimerkiksi pelaajan nimeen liitetty pelisuoritteita kuvaavat tilastot voisivat olla tällaista julkaistavaa pelaajakoh- taista dataa. Sen sijaan pelaajan ottelun aikana käyttämän mittauslaitteen keräämä data rajau- tuneen luonteensa vuoksi lähtökohtaisesti tällaisen sopimuksen ulkopuolelle.

---

¹⁰² Ks. Leung 2017.

¹⁰³ Palloliiton ja JPY ry:n pelaajasopimusmalli, § 6.

3.2.2 Urheilutoimijoiden ja analytiikkayhtiöiden väliset sopimukset

Ennen järjestelmätason tarkasteluun siirtymistä on vielä syytä tarkastella urheilutoimijoiden ja markkinaehtoisesti toimivien analytiikkayhtiöiden välisiä sopimuksia. Näissä asiakassopimuksissa toisena osapuolena voi olla urheilija yksilönä, tai työnantajana toimiva joukkue tai seura. Samaten sopimuksia voidaan tehdä edellä kuvatusti myös lajiliittojen ja liigojen kanssa. Käytännön esimerkkinä jälkimmäisestä skenaariosta on Suomessa jääkiekon Liigan ja Wisehockey-yhtiön välinen yhteistyö, jossa liigalla on oikeus kerätä ja hyödyntää sarjaotteluiden aikana syntyvää älykiekko- ja pelaajadataa¹⁰⁴.

Analytiikkayhtiöiden ja urheilutoimijoiden väliset sopimukset ovat usein tyypiltään seka-sopimuksia, joihin voi sisältyä fyysisiä tuotteita, käyttöoikeuksia ohjelmistoihin, tai data-analytiikan asiantuntijapalveluita¹⁰⁵. Urheiluanalytiikkatuotteita ja -palveluita koskeviin sopimuksiin sovellettavat oikeussäännöt ja niiden ajallinen kesto vaihtelee toimittajasta, asiakkaasta ja sopimuksen kohteesta riippuen. Kun kyse on mittauslaitteen kaupasta, on sopimus yleensä kertaluonteinen ja siihen sovelletaan irtaimen esineen kauppaa koskevia sopimusoikeudellisia sääntöjä.¹⁰⁶ Jos sopimukseen sisältyy myös valmisohjelmistojen vaihdantaa eli käytännössä katsoen käyttöoikeuden luovuttamista lisenssimaksua vastaan, on tällä usein vaikutus myös sopimuksen kestoan¹⁰⁷. Sopimuksen muotoilusta hieman riippuu, katsotaanko sen olevan voimassa toistaiseksi tai ikään kuin määräämättömän ajan¹⁰⁸.

Lisäksi sopimuksia voidaan tarkastella myös palvelusopimuksina, jos ne velvoittavat teknologiayhtiön joko toimimaan tietyllä tavalla tai aikaansaamaan tietyn lopputuloksen. Urheiluanalytiikassa kyse voi olla aiemmin mainitulla tavalla esimerkiksi asiantuntijapalveluiden tarjoamisveloitteesta tai asiakkaan tarpeisiin räätälöityjen mittaustapahtumien järjestämisestä. Liiketoimintansa vakiinnuttaneet analytiikkayhtiöt hyödyntävät yleensä omia vakiosopimuksiaan, joihin on asiakkaasta riippuen mahdollista jättää jonkin verran liikkumavaraa. Toimialalla käytettävillä vakiomuotoisille asiakassopimuksille ovat tyypillisiä muun muassa analytiikkaohjelmistojen käyttöoikeuksiin liittyvät sopimusehdot ja muut immateriaalioikeudelliset ehdot sekä takuu-, korvaus- ja palautusehdot, kuten myös tietosuojaa koskevat ehdot.¹⁰⁹ Lisäksi sopimuksiin sovelletaan sopimusoikeuden periaatteiden ohella tekijänoikeussääntelyä, joka on osin pakottavaa ja osin tahdonvaltaista.

Sopimusoikeudellisesti tarkasteltuna urheilijadatan kerääminen, käsittely, analysointi ja luovuttaminen ovat siis toimia, joista intressiryhmät voivat lähtökohtaisesti sopia vapaasti. Ideaalitilanteessa kullakin toimijalla on datan suhteen omat tarkoituksensa ja lisäksi valmiudet toteuttaa niitä vapaasti valitsemalla sopimuskumppaneikseen mieleisiään toimijoita. Käytännön tasolla tilanne ei ole kuitenkaan yhtä suoraviivainen. Kuten aiemmin on jo todettu, eivät data-analytiikan viitekehysessä kaikki urheilutoimijat ole keskenään tasavertaisia.

¹⁰⁴ Bitwise 2022. Wisehockeyn reaaliaikainen seurantajärjestelmä on ollut käytössä myös ainakin Saksan ja Norjan jääkiekkoliigoissa sekä KHL:ssä.

¹⁰⁵ Ks. Esim. Firstbeat 2022; Catapult Sports 2022.

¹⁰⁶ Takki – Halonen 2017, s. 20.

¹⁰⁷ Takki ja Halonen (2017, s. 202) huomauttavat osuvasti, että käsite ”lisenssi” on tässä suhteessa abstraktio: käyttöoikeus ei ole sidoksissa johonkin dokumenttiin, ellei lisenssiehdossa ole poikkeuksellisesti niin määrätty. Lisenssi on ennemminkin *oikeus käyttää*.

¹⁰⁸ Takki – Halonen 2017, s. 20–21. Kirjoittajien mukaan kertasuoritteisen lisenssimaksun tapauksessa sopimus on yleensä ikään kuin määräämättömäksi ajaksi tehty, mutta (kauppasopimuksesta poiketen) jatkuvia velvoitteita aikaansaava. Tästä seuraa, että sitä ei voi tavanomaisesti irtisanoa ainakaan toimittajaosapuolen taholta, mutta sen voi kuitenkin päättää purkamalla ostajaosapuolen syyllistytessä sopimusrikkomukseen jopa vielä vuosia itse sopimuksen tekemisen jälkeen.

¹⁰⁹ Esim. Soilleux-Mills 2021.

Urheilijan mahdollisuudet omien intressiensä suojaamiseen ovat monesti rajoitetut suhteessa urheiluseuraan, liigaan, lajiliittoon tai elinkeinonharjoittajina toimiviin analytiikkayhtiöihin. Näiden oikeushenkilöiden tiedolliset ja taidolliset valmiudet sekä taloudellinen kantokyky ovat tavallisesti moninkertaiset urheilijayksilöön nähden.¹¹⁰

Resurssieroja tasaamaan ja sopimuksia kohtuullistamaan tarvitaankin datan keräämiseen, käsittelyyn ja kaupallistamiseen liittyvää sääntelykehikkoa. Tämä kahdenvälistä sopimus-suhdetta laajempi oikeudellinen ulottuvuus vaikuttaa monella tavalla siihen, millaisista oikeuksista ja velvollisuuksista dataekosysteemin intressiryhmät voivat keskenään sopia. Samaten se toimii tietynlaisena turvaverkkona silloin, kun sovittuja käytäntöjä ei noudateta. Tällaisen perusoikeuksia suojaavan lainsäädännön vaikutuksia urheiluanalytiikkaan tutkin tarkemmin seuraavissa pääluvuissa.

4 Henkilötietojen suoja urheilun data-analytiikassa

4.1 Lainsäädännön perusta

Tärkeimpiä perusoikeuksia tutkielman näkökulmasta ovat yksityisyyden suoja, henkilötietojen suoja ja omaisuudensuoja. Näistä kaksi ensimmäistä suojaavat erityisesti urheilijoita silloin, kun he ovat data-analytiikan kohteena. Omaisuudensuojaan perustuvat säännökset taas tarjoavat dataekosysteemin muille toimijoille mahdollisuuksia perustella omien taloudellisten investointiensä suojaamista. Tässä luvussa analysoin tarkemmin yksilönäkökulmaa eli käytännössä sitä, miten henkilötietojen suojaan perustuva sääntely vaikuttaa urheiluorganisaatioiden ja analytiikkayhtiöiden mahdollisuuksiin kerätä ja hyödyntää urheilijadataa omassa toiminnassaan.

Luonnollisen henkilön henkilötietojen suojan merkityssisältö on täsmentynyt Euroopan unionin yksilön oikeuksia korostavassa lainsäädäntötyössä. EU:n perusoikeuskirjan 8 artiklan ja Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 16 artiklan mukaan jokaisella on oikeus henkilötietojensa suojaan. Perusoikeuskirjan 8 artiklan 2 kohdan mukaisesti henkilötietojen käsittelyn on oltava asianmukaista ja sen on tapahduttava tiettyä tarkoitusta varten ja asianomaisen henkilön suostumuksella tai muun laissa säädetyn oikeuttavan perusteen nojalla. Lisäksi jokaisella on oikeus tutustua niihin tietoihin, joita hänestä on kerätty, ja saada ne oikaistuksi.

Nämä perusperiaatteet asettavat uloimmat reunaehdot urheilijoihin kohdistuvalle analytiikalle silloin, kun heistä kerättävät tiedot voidaan luokitella henkilötiedoiksi. SEUT 16 artiklan 2 kohdassa on annettu Euroopan parlamentille ja neuvostolle toimivalta antaa luonnollisten henkilöiden suojaa koskevat säännöt sekä säännöt, jotka koskevat henkilötietojen vapaata liikkuvuutta. EU:n toimielimet ovat tätä lainsäädäntövaltaansa myös käyttäneet harmonisoidakseen sääntelyä jäsenmaiden välillä¹¹¹. Merkittävin säädös tällä saralla on vuonna 2018 voimaan tullut yleinen tietosuoja-asetus¹¹², joka on jäsenmaissa suoraan sovellettavaa oi-

¹¹⁰ Samansuuntainen tilanne on myös elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien välisissä sopimuksissa. Ks. tältä osin Aine 2011a, s. 399–400.

¹¹¹ Ks. Euroopan tietosuojavaltuutetun verkkosivut: ”*The History of the General Data Protection Regulation*”.

¹¹² Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/679 luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuoja-asetus).

keutta ja vaikuttaa näin ollen suoraan myös urheilun data-analytiikan intressiryhmien toimintaan¹¹³.

4.2 Yleisen tietosuoja-asetuksen soveltuminen

4.2.1 Aineellinen soveltamisala

Olennaista urheilutoimijoiden kannalta on ensinnäkin selvittää, millaisissa tilanteissa ja olosuhteissa tietosuoja-asetus tulee sovellettavaksi. Asetuksen aineellista soveltamisalaa koskevan 2 artiklan mukaan asetusta sovelletaan henkilötietojen käsittelyyn, joka on osittain tai kokonaan automaattista, sekä sellaisten henkilötietojen käsittelyyn muussa kuin automaattisessa muodossa, jotka muodostavat rekisterin osan tai joiden on tarkoitus muodostaa rekisterin osa.

Jotta ymmärrettäisiin, mitä asetuksen aineellista soveltamisalaa koskeva määritelmä käytännössä tarkoittaa, on tutkittava henkilötiedon käsitteellistä sisältöä. Tietosuoja-asetuksen 4 artiklan 1 kohdan mukaan *henkilötiedoilla* tarkoitetaan kaikkia tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan luonnolliseen henkilöön liittyviä tietoja. Tunnistettavissa olevana pidetään luonnollista henkilöä, joka voidaan suoraan tai epäsuorasti tunnistaa erityisesti tunnistetietojen, kuten nimen, sijaintitiedon taikka yhden tai useamman hänelle tunnusomaisen fyysisen, fysiologisen, geneettisen, psyykkisen, taloudellisen, kulttuurillisen tai sosiaalisen tekijän perusteella. Urheilun data-analytiikan viitekehyksessä urheilijat ovat *rekisteröityjä* silloin, kun heidät voidaan tunnistaa jonkin tai joidenkin edellä mainittujen tietojen perusteella. Tällaisia tietoja ovat erityisesti sijaintitiedot sekä urheilijoiden ominaisuuksia ja terveyttä kuvaavat fyysiset, fysiologiset ja geneettiset tekijät.

Henkilötietojen käsittely taas viittaa toimiin, joita kohdistetaan henkilötietoihin tai henkilötietoja sisältäviin tietojoukkoihin joko automaattista tietojenkäsittelyä käyttäen tai manuaalisesti. Tällaisia käsittelytoimia ovat muun muassa tietojen kerääminen, tallentaminen, säilyttäminen, muokkaaminen, yhdistäminen, luovuttaminen ja tuhoaminen. Näitä käsittelytoimia tekevät automaattisesti erilaiset analytiikkayhtiöiden ohjelmistot ja manuaalisesti esimerkiksi urheilijoiden valmentajat seurojen edustajina tai urheiluorganisaatioiden sopimuskumppanina olevien analytiikkayhtiöiden työntekijät. Urheilijoista kerättyä dataa kootaan yhteen, muokataan ja säilytetään esimerkiksi ulkoisen palveluntarjoajan pilvipalvelussa. Samaten sitä saatetaan luovuttaa muille sidosryhmille ja muokata kaupallista arvoa sisältäviksi kokonaisuuksiksi¹¹⁴. Näissä tilanteissa kyse on henkilötietojen käsittelystä.

4.2.2 Alueellinen soveltamisala

Yleisen tietosuoja-asetuksen 3 artiklassa määritellään sen alueellinen soveltamisala. Kyse ei ole kirjaimellisesti EU:n jäsenmaiden rajojen määrittämisestä maantieteellisestä alueesta, vaan pikemminkin siitä, millaiset kontaktit unioniin niin sanotusti aktivoivat tietosuoja-asetuksen soveltumisen¹¹⁵.

Asetusta sovelletaan ensinnäkin henkilötietojen käsittelyyn, jos rekisterinpitäjä tai henkilötietojen käsittelijä on sijoittautunut unionin alueelle. Näin ollen asetusta sovelletaan silloin-

---

113 Tietosuoja-asetuksen ohella EU:ssa on jo useamman vuoden ajan valmisteltu sähköisen viestinnän tietosuoja-asetusta (ns. ePrivacy-asetus), jonka täytäntöönpanoa saadaan kuitenkin vielä toistaiseksi odottaa.

114 Glanz – Armendariz 2020; Edelman – Holden 2021; Flanagan 2022, s. 2.

115 Svantesson 2022, s. 76.

kin, kun itse käsittely ei tapahdu unionin alueella ja vaikka käsiteltävät henkilötiedot koskisivat unionin ulkopuolella olevia henkilöitä. Sijoittautumisen oikeudellisella muodolla ei ole merkitystä, mutta edellytyksen täyttyminen vaatii tosiasiallista toimintaa ja pysyviä järjestelyjä.¹¹⁶ Näin ollen sellaiset urheiluorganisaatiot, analytiikkayhtiöt sekä näiden alihankkijat (kuten pilvipalveluiden tarjoajat), jotka tosiasiallisesti toimivat EU:n alueella, ovat tietosuojasääntelyn piirissä riippumatta siitä, missä tai keiden urheilijoiden henkilötiedoiksi luokiteltavaa dataa ne käsittelevät. Kyse voisi olla esimerkiksi saksalaisen urheiluseuran kykyjenetsijän suorittamasta henkilötietojen käsittelystä, jonka kohteena on australialainen urheilija ja konkreettisena datan käsittelypaikkana Yhdysvallat.

Toiseksi alueellinen soveltamisala kattaa tilanteet, joissa käsitellään sellaisten unionin alueella olevien ihmisten tietoja, joille tarjotaan tavaroita tai palveluita. Siten asetusta sovelletaan, vaikka rekisterinpitäjä tai henkilötietojen käsittelijä ei olisikaan sijoittautunut unioniin, kunhan käsittelytoimet liittyvät tavaroiden tai palvelujen tarjoamiseen EU:n alueella oleskelevalle rekisteröidyille¹¹⁷. Tällaisia tavaroita ja palveluita tai niiden yhdistelmiä voivat olla kolmansiin maihin rekisteröityjen urheiluanalytiikkayhtiöiden tarjoamat mittauslaitteet yhteensopivine sovelluksineen. Se, milloin tällaisten toimijoiden voidaan katsoa kohdistavan tuotteidensa tarjontaa nimenomaan EU:n alueelle, ratkeaa tapauskohtaisella punninnalla.

Euroopan tietosuojaneuvoston mukaan punninnassa arviointikriteeristönä voidaan hyödyntää EU-tuomioistuimen ratkaisuihin vahvistettuja edellytyksiä *toiminnan suuntaamiselle*¹¹⁸. Tällainen edellytys on esimerkiksi se, että Euroopan unioni tai vähintään yksi siihen kuuluva jäsenvaltio on mainittu nimeltä tarjottavaan tuotteeseen viitattaessa. Samaten indikaationa toiminnan suuntaamisesta voidaan pitää EU:ssa olevien asiakkaiden antaman palautteen mainitsemista yhtiön internetsivuilla tai pelkästään laitteiden toimitusmahdollisuutta tietyn jäsenvaltion alueelle¹¹⁹. Siten, jos esimerkiksi urheiluanalytiikkayhtiön kotisivuilla olisi oma tuotekategoriansa unionin alueella toimiville asiakkaille tai referenssejä eurooppalaisilta urheiluorganisaatioilta, voitaisiin tätä pitää ilmeisenä viitteenä siitä, että yhtiön tarkoitus on kohdentaa palvelutarjontansa EU:n alueelle. Näin ollen myös tietosuoja-asetus soveltuisi tällaisen yhtiön suorittamaan henkilötietojen käsittelyyn silloin, kun sen kohteena ovat EU:ssa oleskelevat urheilijat.

Toinen toiminnan tyyppi, joka johtaa tietosuoja-asetuksen soveltamiseen, on rekisteröityjen käyttäytymisen seuranta, kun tällainen käyttäytyminen tapahtuu unionissa. Tietosuoja-asetuksen johdanto-osan 26 kohdan mukaan käyttäytymisen seuranta voi tapahtua erityisesti internet-ympäristöissä. Urheilun data-analytiikan kannalta erityisen kiinnostava on Euroopan tietosuojaneuvoston tässä yhteydessä tekemä täsmennys, jonka mukaan henkilön ”*jäljittäminen muilla henkilötietojen käsittelyä sisältävillä verkon tai teknologian muodoilla, kuten puettavilla laiteilla ja muilla älylaitteilla, olisi otettava huomioon määritettäessä, onko käsittely käyttäytymisen seurantaa*”¹²⁰. Lisäksi tietosuojaneuvosto mainitsee seurannasta nimenomaisina esimerkkeinä yksilölliset terveyden analyysipalvelut sekä henkilön terveyden-

¹¹⁶ Korpisaari ym. 2022, s. 56.

¹¹⁷ Se, että 3 artiklan 2 kohdassa viitataan ”unionissa olevien rekisteröityjen henkilötietoihin”, korostaa, että tietosuoja-asetusta sovelletaan riippumatta rekisteröidyn kansalaisuudesta, asuinpaikasta tai muusta oikeudellisesta asemasta. Siten myös ulkomaan kansalaisen tilapäinen fyysinen läsnäolo ja oleskelu EU:ssa voivat toimia lähtökohtana tietosuoja-asetuksen soveltumiselle. Läsnäolon arvioinnin osalta relevantti on hetki, jolloin tavaroita tai palveluita tarjotaan tai jolloin rekisteröidyn käyttäytymistä seurataan riippumatta sen kestosta.

¹¹⁸ Euroopan tietosuojaneuvoston ohjeet 3/2018, s. 19. Näitä ratkaisuja ovat yhdistetyt asiat C-585/08 ja C-144/09.

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Euroopan tietosuojaneuvoston ohjeet 3/2018 2019, s. 21.

tilan seurannan¹²¹. Näin ollen katsoisin, että kyseistä tietosuoja-asetuksen 3 artiklan 2 kohtaa on pidettävä erityisen relevanttina myös urheiluanalytiikan toimijoiden kannalta.

Tietosuojaneuvosto on ottanut myös kantaa siihen, milloin henkilötietojen käsittelijän rekisterinpitäjän lukuun suorittamat toimet liittyvät jälkimmäisenä mainitun kohdistamien tuotteiden tarjontaan tai harjoittamaan henkilöiden seurantaan EU-alueella. Neuvosto on katsonut, että tältä osin olisi keskityttävä henkilötietojen käsittelijän suorittamien käsittelytoimien ja rekisterinpitäjän toteuttaman kohdistamisen väliseen yhteyteen ja antanut tästä tutkimuksen tematiikkaan hyvin läheisesti liittyvän esimerkin, joka havainnollistaa asiantilaa:

”Yhdysvaltalainen yritys on kehittänyt terveys- ja elämäntapasovelluksen, jossa käyttäjät voivat rekisteröidä yhdysvaltalaisyrittäykseen henkilökohtaisia indikaattoreitaan (nukkumisaika, paino, verenpaine, syke jne.). Käsittelyn suorittaa yhdysvaltalainen henkilötietojen käsittelijä. Sovellus on unionissa olevien henkilöiden saatavilla ja käytössä. Yhdysvaltalaisyrittäys käyttää tietojen säilyttämistä varten Yhdysvaltoihin sijoittautunutta henkilötietojen käsittelijää (pilvipalvelun tarjoaja). Mikäli yhdysvaltalaisyrittäys seuraa EU:ssa olevien henkilöiden käyttäytymistä terveys- ja elämäntapasovelluksen käytössä, EU:ssa olevat henkilöt ovat sen ”kohteena”, ja sen suorittama EU:ssa olevien henkilöiden henkilötietojen käsittely kuuluu tietosuoja-asetuksen soveltamisalaan 3 artiklan 2 kohdan mukaisesti.

Suorittaessaan käsittelyä yhdysvaltalaisyrittäyksen ohjeiden mukaan ja sen puolesta pilvipalvelun tarjoaja / henkilötietojen käsittelijä suorittaa käsittelyä, joka liittyy sen rekisterinpitäjän toteuttamaan EU:ssa olevien henkilöiden kohdistamiseen. Tämä henkilötietojen käsittelijän rekisterinpitäjänsä puolesta suorittama käsittely kuuluu tietosuoja-asetuksen soveltamisalaan 3 artiklan 2 kohdan mukaisesti.”¹²²

Edellä esitettyjen tulkintakannanottojen perusteella vaikuttaa varsin selvältä, että tietosuojasääntely soveltuu hyvin laajalti tilanteisiin, joissa urheilijoista kerättyä dataa analysoidaan ja hyödynnetään eri keinoin sekä jaetaan mahdollisesti eteenpäin kolmansille osapuolille. Urheiluorganisaatiot, analytiikkayhtiöt ja niiden käyttämät alihankkijat eivät voi pelkästään Euroopan unionin maantieteellisten rajojen perusteella päätellä, ovatko ne tietosuojasääntelyn piirissä vai eivät. Niiden on noudatettava toiminnassaan erityistä varovaisuutta ja selvitettävä tarkoin ennakolta, tuleeko EU:n tietosuojasääntely sovellettavaksi. Tämä korostuu etenkin monikansallisissa yhteistyöjärjestelyissä, jotka ovat huippu-urheilulle melko tyypillisiä. Silloin, kun lainvalintasäännöt ohjaavat soveltamaan EU:n sääntelyä, on urheilun dataekosysteemin toimijoiden kannalta tärkeää tunnistaa, millaisissa puitteissa ja millä perustein henkilötietoja sisältävää dataa voidaan käsitellä, millaisia vastuita käsittelyyn liittyy ja mitkä ovat urheilijoiden oikeudet tässä kontekstissa. Näihin kysymyksiin perehdyn seuraavissa alaluvuissa.

4.3 Keskeiset tietosuojaperiaatteet

Tietosuoja-asetuksessa on yksilöity joukko tärkeimpiä periaatteita, jotka asettavat kaikelle henkilötietojen käsittelylle reunaehdot tilanteesta riippumatta. Ensinnäkin *käsittelyn lainmukaisuus* edellyttää, että henkilötietojen käsittelylle on olemassa jokin tietosuoja-asetuksessa yksilöity oikeusperuste¹²³. Urheilun data-analytiikassa tällaisia käsittelyn oikeusperusteita

---

¹²¹ Ibid.

¹²² Ibid., s. 22.

¹²³ de Terwangne 2020, s. 314.

ovat erityisesti sopimus, oikeutettu etu ja suostumus. Niiden aineellisoikeudellista sisältöä ja soveltumista urheilijadatan käsittelyyn tutkin tarkemmin alaluvussa 4.5.

Tietosuoja-asetuksen mukaiset käsittelyn *asianmukaisuuden ja läpinäkyvyyden periaatteet* liittyvät läheisesti rekisterinpitäjän, eli käytännössä katsoen urheiluorganisaation tai analytiikkayhtiön *informointivelvollisuuteen*. Rekisteröidylle, eli urheilijoille, on tehtävä objektiivisella tavalla selväksi, mitä henkilötietoja heistä kerätään, mihin tarkoitukseen, ja millä tavoin, sekä millaisia oikeuksia heillä on.¹²⁴ Kaikenlainen tiedon manipulointi ja pimittäminen tai rekisteröidyn muunlainen harhaanjohtaminen on kiellettyä. Näin pyritään myös taasaamaan osapuolten tiedolliseen asymmetriaan liittyvää epätasapainoa. Ristiriita- ja ongelmatilanteiden välttämiseksi rekisterinpitäjä on myös velvoitettu laatimaan kirjallisen dokumentaation, jossa eritellään tarkasti kaikki rekisteröidyn henkilötietojen käsittelyn kannalta olennaiset tiedot¹²⁵.

Tietosuoja-asetuksen *käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteesta* taas seuraa, että henkilötietojen käsittely alkuperäisten ilmoitettujen tarkoitusten kanssa yhteensopimattomalla tavalla on kiellettyä¹²⁶. Esimerkiksi, jos puettavan mittauslaitteen keräämää suorituskäytännön dataa on ilmoitettu kerättävän urheilijan harjoittelun ja kuntoutuksen optimointia varten, ei sitä myöhemmin voi ilman uutta yksilöityä oikeusperustetta hyödyntää esimerkiksi sopimusneuvotteluiden yhteydessä urheilijan arvon määrittämiseen tai muissa kaupallisissa tarkoituksissa. Käyttötarkoitusten on myös oltava lainmukaisia ja oikeutettuja, mikä tarkoittaa, että ne eivät saa aiheuttaa suhteetonta puuttumista urheilijan oikeuksiin, vapauksiin ja etuihin¹²⁷.

Tietosuojavaltuutetun mukaan käyttötarkoituksen määrittelemineen auttaa rekisteröityä ymmärtämään, mihin hänen tietojensa tarvitaan sekä päättämään, haluaako hän vaikuttaa henkilötietojensa käsittelyyn käyttämällä tietosuojaoikeuksiaan¹²⁸. On kuitenkin huomattava, että henkilötietojen käsittely esimerkiksi tilastollisia tarkoituksia varten on yleensä yhteensopivaa alkuperäisen tarkoituksen kanssa, jos rekisterinpitäjä noudattaa tiettyjä suojatoimia¹²⁹. Siten urheilijoista kerätystä henkilötiedoiksi luokiteltavasta datasta voi olla mahdollista muodostaa tilastoaineistoja, jos tiedot esimerkiksi pseudonymisoidaan ja noudatetaan samalla *tietojen minimoinnin periaatetta*¹³⁰. Toisaalta tilastojen tuottamiseen erikoistuneiden analytiikkayhtiöiden tai tilastotieteestä kiinnostuneiden urheilutoimijoiden on syytä huomata, että henkilötietoja ei saa käsitellä, jos käsittelyn tarkoitus on mahdollista toteuttaa täysin anonymisoiduilla tiedoilla¹³¹.

Edellä esitettyjen periaatteiden ohella tietosuoja-asetuksessa painotetaan riskiperusteista lähestymistapaa ja säädetään tarkemmin myös tietoturvasta (*luottamuksellisuuden ja turvallisuuden periaate*). Rekisterinpitäjänä toimivan tahon on arvioitava henkilötietojen käsittelyyn liittyviä riskejä aina ennen kuin se ryhtyy käsittelemään henkilötietoja. Riskianalyysin avulla voidaan tunnistaa etukäteen mahdolliset haavoittuvuudet ja uhat ja reagoida niihin ennaltaehkäisevästi tarvittavin suojatoimin.¹³² Riskiarvioissa huomioitavia osa-alueita ovat

¹²⁴ Zafir-Fortuna 2020, s. 428–430.

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ de Terwangne 2020, s. 315.

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ Tietosuoja.fi: ”Käyttötarkoitussidonnaisuus”.

¹²⁹ Ks. erityisesti tietosuoja-asetuksen 89 artikla.

¹³⁰ Minimoinnilla tarkoitetaan tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaan sitä, että henkilötietojen on oltava asianmukaisia ja olennaisia ja rajoitettuja siihen, mikä on tarpeellista suhteessa niihin tarkoituksiin, joita varten niitä käsitellään.

¹³¹ Tietosuoja.fi: ”Käyttötarkoitussidonnaisuus”.

¹³² Hanninen ym. 2017, s. 26; de Terwangne 2020, s. 318; Korpisaari ym. 2022, s. 40.

käsittelyn luonne, laajuus, tarkoitukset ja asiayhteys. Konkreettisesti tämä tarkoittaa sitä, että käsittelyn riskit ja vahingollisuuden uhka kasvavat sitä mukaa, mitä suurempaa määrää henkilötietoja käsitellään tai mitä suurempaa joukkoa käsittely koskee. Toiminnan riskisyyttä lisäävät myös sensitiivisten henkilötietojen, kuten terveystietojen käsittely, rekisteröityjen (heikko) asema, kansainväliset tiedonsiirrot sekä alaikäisten henkilöiden tietojen käsittely. Samaten vaikutusta tietosuojatoimenpiteiden mitoittamiseen on rekisteröidyn henkilökoh- taisten ominaisuuksien arvioinnilla, kuten henkilöprofiloinnilla, seurannan jatkuvuudella sekä uudenlaisten teknologioiden hyödyntämisellä.¹³³

Nämä kriteerit huomioiden on nähdäkseni perusteltua väittää, että puettaviin teknologioihin perustuva urheiluanalytiikka sisältää usein merkittäviä tietosuojariskejä. Kun urheilijoista kerätään terveydentilaa koskevia tietoja, keräämisessä hyödynnetään kaupallisten toimijoi- den kehittämiä uusia innovaatioita¹³⁴, ja tietoja käsitellään ylikansallisilla urheilumarkkinoil- la, ei vakavienkaan vahinkojen mahdollisuutta voida täysin poissulkea. Usein kyse ei myös- kään ole yhden tai kahden urheilijan jatkuvasta seurannasta, vaan analyysin kohteena voi samanaikaisesti olla kokonainen joukkue tai lukuisien eri urheiluorganisaatioiden alaisia urheilijoita silloin, kun analytiikkapalveluita tarjoava yhtiö toimii rekisterinpitäjänä. Sama- ten rekisteröidyn asemassa voi olla joukko junioriurheilijoita.

Siten on tärkeää, että rekisterinpitäjinä toimivat urheiluorganisaatiot ja analytiikkayhtiöt ovat tietoisia laajoista vastuistaan ja velvoitteistaan, joita pakottavasta sääntelystä niille seuraa. Niiden on kyettävä ennakoimaan ja arvioimaan potentiaalisia riskitekijöitä jo ennen datan keräämistä ja varmistettava käyttämiensä tietojärjestelmien ajantasaisuudesta ja turvallisuus- desta. Samaten rekisteröityjen eli urheilijoiden informointi ja käsittelyyn osallistuvan henki- löstön, kuten valmentajien ja analytiikkojen, kouluttaminen on tärkeää. Seuraavassa alalu- vussa arvioin tarkemmin näitä velvoitteita sekä urheilutoimialalle tyypillisiä vastuunjaon muotoja.

4.4 Urheiluorganisaatioiden ja analytiikkayhtiöiden vastuut ja velvoitteet

Tietosuoja-asetuksen mukaisesti *rekisterinpitäjiä* ovat yhtäältä ne, jotka määrittelevät henki- löttietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot ja toisaalta ne, joille kyseinen vastuu syntyy lain nojalla, kuten erilaiset viranomaiset¹³⁵. Tämän tutkielman kannalta relevantti on mielestäni lähinnä ensimmäinen ryhmä, sillä analytiikkayhtiöiden, urheiluseurojen tai -liigojen tieto- suojaoikeudellisista rooleista ei ole ymmärrettävistä syistä olemassa erillistä lainsäädäntöä.

Tietosuoja-asetuksen 28 artiklan perusteella rekisterinpitäjällä on viimesijainen vastuu siitä, että se itse sekä sen käyttämät henkilötietojen käsittelijät alihankkijoiheen noudattavat sovel- tuvaa lainsäädäntöä¹³⁶. Vastuullisuuden ja compliance-käytäntöjen toteuttamista ohjaa tieto-

---

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Korpisaari ym. (2022, johdanto-osa, s. XXII) mainitsevat uusista teknologioista nimenomaisena esimerkki- nä erilaiset sensorit, jotka keräävät käyttäjistä terveydentilaa ja urheilusuorituksia koskevaa numeerista dataa.

¹³⁵ Korpisaaren ym. (2018, s. 67) mukaan *rekisterinpitäjän* käsite on epäonnistunut suomennos, sillä se ei riit- täväällä tasolla kuvaa määräysvaltaa, joka henkilötietojen käsittelystä vastaavalle taholle asetuksessa annetaan. Tätä valtaa ja vastuuta kuvaa heidän mukaansa paremmin alkuperäinen englanninkielinen termi ”controller”.

¹³⁶ Kaikki käsittelyketjuun mukaan otetut palveluntarjoajat eivät välttämättä käytännön tasolla täytä näitä vaa- timuksia, mistä voi seurata ongelmia rekisterinpitäjälle. Bygrave ja Tosoni (2020, s. 160) painottavatkin, että rekisterinpitäjäksi ryhtyminen vaatii huomattavaa asiantuntemusta, teknisiä taitoja ja muita resursseja.

suoja-asetuksen 24 artikla, jonka mukaan rekisterinpitäjän on toteutettava tarvittavat tekniset ja organisatoriset toimenpiteet osoittaakseen, että tietosuojaa-asetusta noudatetaan.

Toimenpiteiden mitoittaminen ja toteuttaminen nojaavat edellä esitetysti riskiperustaiseen arvioon¹³⁷. Kuten todettua, urheiluanalytiikka on usein asetuksen näkökulmasta korkeariskistä toimintaa, ja etenkin laajoja datamassoja hallitsevien monikansallisten analytiikkayhtiöiden voi olla pakollista suorittaa tavanomaisen riskiarvion ohella tietosuojaa-asetuksen 35 artiklan mukainen tietosuojaa koskeva vaikutustenarviointi¹³⁸. Tällaista nimenomaista vaikutustenarviointia edellytetään, jos tietyn tyyppinen käsittely etenkin uutta teknologiaa käytettäessä todennäköisesti aiheuttaa – käsittelyn luonne, laajuus, asiayhteys ja tarkoitukset huomioon ottaen – luonnollisen henkilön oikeuksien ja vapauksien kannalta korkean riskin. Se voi tulla kyseeseen myös esimerkiksi sellaisissa urheiluorganisaatioissa, jotka hallinnoivat laajoja arkaluonteisia tietoja sisältäviä ja jatkuvaan seurantaan perustuvia pelaajatietokantoja.

Rekisterinpitäjälle säädettyjen velvoitteiden laiminlyönnistä ja huolimattomuudesta voi seurata merkittävien sakkojen ohella mainehaittaa ja taloudellisia menetyksiä sekä yksilöihin kohdistuvia identiteettivarkauksia, petoksia ja muita yksityisyyttä loukkaavia toimia¹³⁹. Esimerkkinä viimeaikaisista sanktioista urheilun piirissä voidaan mainita Datatilsynetin¹⁴⁰ Norjan olympiakomitealle antama noin 124 000 euron suuruinen sakko, joka oli seurausta pilvipalvelun testauksessa tapahtuneesta virheestä, jonka myötä yli 3,2 miljoonan henkilön henkilötiedot olivat virheellisesti näkyvillä verkossa peräti kahden ja puolen kuukauden ajan. Näistä vajaan puoli miljoonaa oli iältään 3–17-vuotiaita eli alaikäisiä, mikä vaikutti myös sanktion mitoittamiseen.¹⁴¹

Rekisterinpitäjien ohella tietosuojaa-asetuksen mukaisia tärkeitä toimijoita ovat henkilötietojen käsittelijät, joille saatetaan ulkoistaa henkilötietojen käsittelyä sisältäviä tehtäviä. Käsittelijä on rekisterinpitäjästä juridisesti erillinen yksikkö.¹⁴² Merkittävin ero henkilötietojen käsittelijän ja rekisterinpitäjän välillä on päätösvalta. Huomiota on kiinnitettävä siihen, kumpi määrittelee käsittelyn tarkoituksen ja keinot.¹⁴³ Tällöin analysoidaan *de facto* asiantilaa eikä pelkästään muodollisia, esimerkiksi osapuolten välisestä sopimusasiakirjasta ilmeneviä seikkoja¹⁴⁴. Rekisterinpitäjä voi määrätä esimerkiksi siitä, mitä tietoja kerätään, mikä on niiden säilytys- ja käsittelypaikka, mikä on tietojen käyttötarkoitus ja miten niitä tosiasiallisesti käytetään. Käytännössä esimerkiksi rekisterinpitäjänä oleva urheilujoukkue voisi määritellä, että dataa kerätään urheilijoista harjoitusten aikana, sitä säilytetään digitaalisessa

¹³⁷ Hanninen ym. 2017, s. 26.

¹³⁸ Nimenomaista 35 artiklan mukaista vaikutustenarviointia edellytetään, jos tietyn tyyppinen käsittely etenkin uutta teknologiaa käytettäessä todennäköisesti aiheuttaa – käsittelyn luonne, laajuus, asiayhteys ja tarkoitukset huomioon ottaen – luonnollisen henkilön oikeuksien ja vapauksien kannalta korkean riskin, rekisterinpitäjän on ennen käsittelyä toteutettava arviointi suunniteltujen käsittelytoimien vaikutuksista henkilötietojen suojalle.

¹³⁹ *ibid.*; s. 27; Docksey 2020, s. 569.

¹⁴⁰ Datatilsynet on Norjan tietosuojaviranomainen.

¹⁴¹ Datatilsynet 2.12.2022.

¹⁴² Bygrave – Tosoni 2021, s. 157–159. Kun asian kääntää toisinpäin, tarkoittaa tämä samalla sitä, että työnantajana ja rekisterinpitäjänä toimiva urheiluseura ja sen palkollisena työskentelevä analytikko ovat urheilijan näkökulmasta yksi ja sama toimija.

¹⁴³ Korpisaari ym. 2018, s. 68. Rekisterinpitäjän ja käsittelijän tunnistamisesta tarkemmin WP 169.

¹⁴⁴ Tietosuojaa-asetuksen 28 artiklan 3 kohta edellyttää joka tapauksessa, että rekisterinpitäjän ja henkilötietojen käsittelijän tulee vahvistaa tietojenkäsittelysopimuksella tarkemmat reunaehdot käsittelytoimille. Korpisaaren ym. (2022, s. 33) on hyvin tärkeää, että tietojenkäsittelysopimusta tehtäessä osapuolten roolit arvioidaan huolellisesti, jotta sopimuskirjaukset vastaisivat *de facto* -asiantilaa.

muodossa kumppaniyhtiön tarjoamassa palvelussa ja käytetään joukkueen harjoitusohjelmien suunnitteluun ja yksilöllisen suorituskyvyn parantamiseen.

Mikäli käsittelijä ryhtyy yhteistyön alettua käyttämään tietoja omiin tarkoituksiinsa tai määrittää itsenäisesti käsittelyn keinot, tulee siitä myös rekisterinpitäjä. Tällöin käsittelijää koskevat ensinnäkin samat velvoitteet ja sanktiot kuin niin sanottua alkuperäistä rekisterinpitäjääkin ja lisäksi se syyllistyy suurella todennäköisyydellä sopimusrikkomukseen, sillä asetuksen mukaisissa tietojenkäsittelysopimuksissa on lähtökohtaisesti sovittava siitä, että henkilötietojen käsittelijä käsittelee tietoja vain rekisterinpitäjän lukuun.¹⁴⁵

4.4.1 Urheiluorganisaatio rekisterinpitäjänä

Tietosuoja-asetuksen säännöksistä seuraa, että urheiluanalytiikassa mahdollisia vastuunjakoon liittyviä skenaarioita on useita. Ensinnäkin palvelun tarjoava analytiikkayhtiö kumppaneineen voi käsitellä urheilijadataa rekisterinpitäjänä toimivan urheiluorganisaation lukuun. Tällöin urheiluorganisaatiolla, kuten seuralla, on yksinomainen päätösvalta käsittelyn tarkoituksien ja keinojen määrittelyssä. Esimerkiksi suomalaisen Firstbeat Technologiesin urheiluanalytiikkapalveluita koskevassa tietosuojaselosteessa rekisterinpitäjyyttä koskevat vastuut annetaan asiakkaille:

”For the purposes of the applicable EU personal data legislation, the Firstbeat client organization, such as the sports Team is the “data controller” (i.e. the company who is responsible for, and controls the processing of, your personal data – hereinafter “Team”). Firstbeat is the “data processor” on behalf of the Team. Firstbeat provides the Service to professional organizations and not directly to individual athletes. [...] Being in the role of the data controller, the sports Team shall be responsible for any and all data controller obligations and duties set forth in the applicable personal data legislation, including but not limited to informing the data subjects about processing, the legal basis for processing and so on.”¹⁴⁶

Viitattu lauseke tarkoittaa käytännössä sitä, että Firstbeat solmii analytiikkapalveluiden tarjoamista koskevan sopimuksen urheilujoukkueen kanssa, jolloin sille ei muodostu rekisterinpitäjän vastuuta suhteessa joukkueen palveluksessa oleviin urheilijoihin. Joukkueen itsensä tehtäväksi jää tällöin määritellä, millä perusteilla se voi kerätä urheilijoistaan henkilötiedoiksi luokiteltavaa dataa eli toisin sanoen tunnistaa sellaiset käsittelyn oikeusperusteet, joiden nojalla se voi käyttää Firstbeatilta ostamiaan tuotteita niiden tarkoitusten mukaisella tavalla. Samankaltaiseen menettelyyn on päätenyt myös toinen suomalaisyhtiö Polar Electro urheilujoukkueille suunnatun analytiikkapalvelunsa kohdalla. Yhtiön Polar Team Pro -palvelukonseptia kuvaavassa tietosuojaselosteessa todetaan seuraavasti:

“Ostaessaan Polar Team Pron joukkue tekee palvelun käyttöä koskevan sopimuksen Polarin kanssa. Polar toimii tässä sopimussuhteessa tiedon käsittelijänä ja joukkue rekisterinpitäjänä. Joukkue vastaa siitä, mitä tietoja järjestelmään tallennetaan ja miten niitä käsitellään. Joukkue vastaa myös pelaajien tietojen oikeellisuudesta sekä yksittäisten pelaajien tietojenkäsittelypyynnöistä (tietojen poisto jne).”¹⁴⁷

Rekisterinpitäjyydestä johtuvan vastuun vierittäminen urheiluorganisaatiolle on usein analytiikkayhtiöiden kannalta perusteltua, sillä tietosuoja-asetuksen asettamat velvoitteet rekisterinpitäjille ovat laajat ja niiden laiminlyönnistä aiheutuvat sanktiot voivat olla tuntuvia. Pää-

¹⁴⁵ Ks. tietojenkäsittelysopimuksista tarkemmin esim. Hanninen ym. 2017, s. 27.

¹⁴⁶ Firstbeat Privacy Policy.

¹⁴⁷ Polar Tietosuojakäytäntö.

tösvallan ja siitä seuraavien tietosuojajenvollisuuksien säilyttämisestä asiakkaan harteille kuitenkin seuraa, että analytiikkayhtiöt eivät voi itsenäisesti määrittää esimerkiksi sitä, keistä asiakasseuran urheilijoista dataa milloinkin kerätään ja mihin tarkoituksiin. Henkilötietojen käsittelijöinä niiden ei ole lähtökohtaisesti mahdollista hyödyntää henkilötiedoiksi luokiteltavaa dataa osana omia toimintojaan, kuten tuotekehitystä, ilman, että tälle osoitetaan erillinen oikeusperuste tai että urheilijoista kerätyt tietojoukot anonymisoidaan ja tästä informoidaan asiakasta ja urheilijoita¹⁴⁸.

Usein palveluntarjoajien tekninen asiantuntemus ja osaaminen voivat kuitenkin olla edistyneemmällä tasolla kuin rekisterinpitäjällä, minkä vuoksi tiettyjä, etenkin teknisluonteisia, ratkaisuja käsittelyn suhteen on mahdollista tehdä melko autonomisesti.¹⁴⁹ Voidaan esimerkiksi olettaa, että analytiikkayhtiöillä on lähtökohtaisesti enemmän tietotaitoa urheilijadatan tietoturvallisesta käsittelystä ja säilyttämisestä kuin urheiluorganisaatioilla. Näin ollen analytiikkayhtiöt voivat lähtökohtaisesti asiakkaasta riippumatta päättää esimerkiksi tietosuojaan liittyvistä sisäisistä ohjeistuksistaan, tietoturvatoimista¹⁵⁰ ja tietojen salausrakenteista¹⁵¹.

4.4.2 Analytiikkayhtiö rekisterinpitäjänä

Sanktiouhkasta ja vastuiden laajuudesta huolimatta toinen melko tyypillinen vastuunjaon muoto on se, että analytiikkayhtiö on rekisterinpitäjä ja vastaa näin ollen rekisteröidyn asemassa olevien urheilijoiden datan käsittelystä täysimääräisesti. Tilanne on tämä etenkin silloin, kun urheilija solmii analytiikkaa koskevan sopimuksen suoraan yhtiön kanssa. Relevantin oikeussuhteen voi muodostaa esimerkiksi ammattimaisesti toimivan yksilöurheilijan ja analytiikkayhtiön välinen sponsorisopimus, jossa urheilija saa käyttöönsä yhtiön tuotteita vastineeksi antamastaan näkyvyydestä. Tällainen sopimus vertautunee tietosuoja-oikeudellisesti kertaluonteiseen kuluttajasopimukseen, jossa harrastekuntoilija ostaa vaikkapa älykellon ja siihen kuuluvan sovelluksen lisenssin itselleen.

Asetelma on hieman toisenlainen, jos mittauslaitteiden ja -palveluiden toimittamista koskevan kahdenvälisen kumppanuussopimuksen osapuolia ovat urheiluorganisaatio ja analytiikkayhtiö. Tällöin urheiluorganisaatio antaa yhtiöltä ostamansa tai vuokraamansa laitteet urheilijoidensa käytettäväksi, mutta urheilijoiden on erikseen hyväksyttävä analytiikkayhtiön käyttöehdot, jotta myös näiden kahden osapuolen välille muodostuisi asianmukainen oikeussuhde. Kun ehdot on laillisella tavalla hyväksytty urheilijoiden toimesta, voi urheiluseura alkaa kerätä urheilijoista dataa, mutta tässä tapauksessa kuitenkin siten, että henkilötietojen käsittely tapahtuu rekisterinpitäjänä toimivan analytiikkayhtiön lukuun. Esimerkiksi Zebra Technologies, Whoop, STATSports ja Genius Sports ovat urheiluanalytiikkapalveluiden tarjoamista koskevissa tietosuoja-aseteissaan ottaneet huomioon mahdollisen asemansa erillisenä rekisterinpitäjänä¹⁵². Yhtiöiden tehtävänä on tässä roolissaan myös varmistua siitä, että urheilijoiden henkilötietojen käsittelystä vastaavien seuratoimijoiden osaaminen on tie-

¹⁴⁸ Korpisaari ym. 2018, s. 64. Anonymisoitujen tietojen käsittely rajautuu tietosuoja-asetuksen soveltamisalan ulkopuolelle.

¹⁴⁹ Bygrave – Tosoni 2021, s. 160; Korpisaari ym. 2018, s. 68.

¹⁵⁰ Tietosuoja-asetuksen 32 artiklan mukaan tietoturvalta tarkoitetaan tietojen, palvelujen, järjestelmien ja tietoliikenteen suojaamista siten, että tiedot ja niiden muuttamis- ja hyödyntämismahdollisuudet ovat vain erikseen tähän oikeutettujen saatavilla. Korpisaaren ym. (2018, s. 307) mukaan tietoturvaan voidaan katsoa kuuluvan ainakin tietojen luottamuksellisuus, eheys ja saatavuus.

¹⁵¹ Ks. liikkumavarasta esim. Bygrave – Tosoni 2021, s. 133–134.

¹⁵² Zebra General Data Protection Regulation (GDPR) Addendum; WHOOP Privacy Policy; SAP Privacy Statement; STATSports Privacy Notice; Genius Sports: Sports Player Privacy Notice.

tosuoja-asetuksen asettamien vaatimusten mukaista, mikä voi käytännön tasolla vaatia yhtiöiltä huomattaviakin resursseja.

Hieman monimutkaisempi, mutta vastaavalla periaatteella toimiva järjestely voidaan paikantaa brittiläisen ammattijalkapalloilun parista, jossa Valioliigan, English Football Leaguen ja Scottish Professional Leaguen omistama Football Dataco -taustayhtiö hallinnoi kyseisten katto-organisaatioiden alaisissa kilpailuissa kerättävää dataa rekisterinpitäjän asemassa. Football Datacon lukuun pelaajien henkilötietoja, kuten sijaintiin perustuvaa dataa, keräävät ja käsittelevät muun muassa Second Spectrum ja OptaSport sekä näiden emoyhtiöt Stats Perform ja Genius Sports. Tämän ohella Football Dataco on myös varannut oikeuden jakaa hallinnoimiaan data-aineistoja sen omistajina oleville liigaorganisaatioille sekä näihin liigoihin kuuluville joukkueille.¹⁵³

Pelaajista kerätyn datan käyttäjäpooli on edellä kuvatussa järjestelyssä sangen laaja-alainen, mikä tulisi huomioida tietosuojaoikeudellisessa riskiarviossa. Jotta urheilijoiden henkilötiedoiksi luokiteltavan datan käsittely ja jakaminen olisi tässä laajuudessa edes mahdollista, olisi sille oltava olemassa selkeä oikeusperuste. Tämä korostuu etenkin tilanteissa, joissa urheilijoista kerätään muuta kuin visuaalisesti havaittavissa olevaa dataa. Lisäksi, jos asiaa tarkastellaan urheilullisesta ja taloudellisesta näkökulmasta, olisi arveluttavaa, mikäli Football Dataco voisi jakaa strategisesti arvokasta pelaajadataa kilpailijajoukkueille. Näin asia tuskin käytännössä on, sillä tästä seuraisi sekä immateriaalioikeudellisia että urheilukilpailujen sujuvuuteen liittyviä ongelmia, kun seurojen taloudellisiin investoinnein hankkima kilpailuetu dilutoituisi ainakin osittain datan jakamisen myötä.

4.4.3 Muut tilanteet

Rekisterinpitäjä – henkilötietojen käsittelijä -suhteen ohella kolmas, luonteensa vuoksi harvinaisempi vastuunjaon tilanne on yhteisrekisterinpitäjäyys, jossa urheiluorganisaatio ja analytiikkayhtiö määrittelevät yhdessä urheilijoiden tietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot¹⁵⁴. Vakiomuotoisiin tietosuojaselosteisiin ja toimitusehtoihin nojaavien analytiikkayhtiöiden osalta kyseinen järjestely voi olla tosiasiaassa varsin haasteellinen, sillä se edellyttäisi tietojenkäsittelyyn liittyvien oikeudellisten asiakirjojen räätälöintiä ja erillistä vastuunjakosopimusta tiettyä asiakasta varten. Käytännössä selväpiirteisempää analytiikkayhtiöiden kannalta lieneekin pysytellä henkilötietojen käsittelijän roolissa tai ryhtyä suoraan rekisterinpitäjäksi.

Lopuksi on syytä huomauttaa, että urheiluanalytiikassa henkilötietojen käsittelyn sopimusverkko ulottuu usein käytännössä edellä esitettyjä tyyppitapauksia laajemmaksi, sillä etenkin analytiikkayhtiöt yleensä ulkoistavat osan toiminnoistaan omille sopimuskumppaneilleen. Tällaisia niin sanottuja alikäsittelijöitä ovat esimerkiksi tietojen säilyttämiseen erikoistuneet pilvipalvelu- ja datakeskusyhtiöt, sekä käyttäjätukea, verkkoanalytiikkaa ja tietoturvapalveluita tarjoavat yhtiöt. Läpinäkyvyyden merkitys korostuuikin entisestään tällaisissa tilanteissa. Urheilijoille tulisi aina olla selvää, mille kaikille tahoille heistä kerättyä dataa päätyy. Urheiluorganisaatioiden kannalta merkityksellistä on tiedostaa, että vaikka käsittelyketju muodostuisi pitkäksi, rekisterinpitäjänä ollessaan niillä säilyy kokonaisvastuu urheilijoista kerätyn datan lainmukaisesta käsittelystä kaikilla portailla¹⁵⁵. Lisäksi tapauksissa, joissa rekisterinpitäjänä toimiva urheiluorganisaatio päättää hyväksyä tietyt analytiikkapalveluita tarjoavan urheiluteknologiayhtiön käyttämät alikäsittelijät sopimuksen allekirjoitushetkellä,

¹⁵³ Football Dataco Player and Related Persons Privacy Policy.

¹⁵⁴ Yhteisrekisterinpitäjäydestä säädetään tietosuojasetuksen 26 artiklassa.

¹⁵⁵ Tietosuojatyöryhmä WP 169, s. 39.

sopimukseen tai sen liitteeseen on sisällytettävä myös luettelo näistä hyväksytyistä alikäsittelijöistä informointivelvollisuuden täyttämiseksi.¹⁵⁶

4.5 Urheilijadatan käsittelyn oikeusperusteet

Jotta urheilijoista olisi mahdollista ylipäättään kerätä henkilötiedoiksi luokiteltavaa dataa, on tällaisille toimenpiteille pystyttävä osoittamaan nimenomainen tietosuoja-asetuksessa yksilöity oikeusperuste. Oikeusperusteet on kirjattu tietosuoja-asetuksen 6 artiklaan käsittelyn lainmukaisuuden periaatteen alle ja niiden soveltuvuutta arvioitaessa tulee aina huomioida suhteellisuusperiaatteen asettamat vaatimukset. Tiivistetysti henkilötietojen käsittelyn oikeusperusteita kyseisen artiklan mukaan ovat rekisteröidyn suostumus, sopimus, elintärkeä etu, rekisterinpitäjän tai kolmannen oikeutettu etu, rekisterinpitäjän lakisääteinen velvoite sekä rekisterinpitäjän yleistä etua koskeva tehtävä tai julkisen vallan käyttäminen.

Käsittelyperusteilla ei ole keskinäistä etusijajärjestystä eli mikään peruste ei ole ensisijainen toiseen nähden. Samoin käsittelytilanteeseen saattaa soveltua myös useampi käsittelyperuste yhtä aikaa.¹⁵⁷ Velvollisuus lainmukaisen käsittelyperusteen olemassaolon näyttämiseen on rekisterinpitäjällä eli yleensä joko urheiluorganisaatiolla, analytiikkayhtiöllä tai molemmilla yhdessä. Hessert korostaakin, että tähän velvollisuuteen liittyy myös sanktiouhka; urheilijoilla on nimittäin rekisteröidyn asemassa oikeus korvaukseen tietosuoja-asetuksen 82 artiklan 1 kohdan nojalla, jos heidän henkilötietojaan hyödynnetään ilman asianmukaista oikeusperustetta¹⁵⁸.

Urheilun data-analytiikan kannalta relevantteja käsittelyperusteita ovat erityisesti sopimus, oikeutettu etu ja suostumus. Elintärkeä etu voinee teoriassa tulla sovellettavaksi akuuteissa hätätilanteissa, joissa on kyse urheilijan hengestä¹⁵⁹. Tällaisiin marginaalisiin tapauksiin ei tässä kohdin ole kuitenkaan syytä tarkemmin perehtyä. Muut kaksi jäljelle jäävää perustetta liittyvät usein henkilötietojen käsittelyyn julkisella sektorilla, mistä säädetään tarkemmin tietosuoja-asetusta tämentävissä kansallisissa erityislaeissa¹⁶⁰. Tällaista kotimaista lainsäädäntöä on esimerkiksi tietosuojalaki, työelämän tietosuojalaki¹⁶¹, rikosasioiden tietosuojalaki¹⁶², toisiolaki¹⁶³ sekä lukuisat erityissäännökset, jotka koskevat esimerkiksi viranomaisten rekistereitä, tietojen luovuttamista tai siirtämistä kolmansiin maihin. Kun esimerkiksi urheilijan terveyttä koskevia ja geneettisiä tietoja käsitellään antidopingtyössä tai vammaisten ja pitkäaikaissairaiden urheilun mahdollistamiseksi, on kyse kansallisen tietosuojalain 6 §:n 1 kohdassa säädetystä lakisääteisestä oikeusperusteesta.

Suomessa oleskelevien työsuhteessa olevien urheilijoiden terveydentilatietojen keräämisen ja analysoinnin kannalta kiinnostava on myös työelämän tietosuojalain 5 §:n 1 momentin lakisääteinen oikeusperuste, jonka mukaan:

¹⁵⁶ Alikäsittelijöihin liittyvistä oikeudellisista kysymyksistä tarkemmin WP 169, s. 39–40.

¹⁵⁷ Korpisaari ym. 2018, s. 99–101.

¹⁵⁸ Hessert 2020. Ks. myös Flanagan 2022b, s. 9.

¹⁵⁹ Ks. tästä analogisesti esim. Korpisaari ym. 2018, s. 105.

¹⁶⁰ Ibid., s. 104 ja 107.

¹⁶¹ Laki yksityisyydensuojasta työelämässä (759/2004). Tietosuoja-asetuksen 88 artiklan nojalla jäsenvaltiot voivat antaa lakisääteisesti tai työehtosopimuksilla yksityiskohtaisempia sääntöjä työntekijöiden henkilötietojen käsittelystä työsuhteen yhteydessä.

¹⁶² Laki henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä (1054/2018).

¹⁶³ Laki sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä (552/2019).

”Työnantajalla on oikeus käsitellä työntekijän terveydentilaa koskevia tietoja, jos tiedot on kerätty työntekijältä itseltään tai hänen kirjallisella suostumuksellaan muualta ja tietojen käsittely on tarpeen sairausajan palkan tai siihen rinnastettavien terveydentilaan liittyvien etuuksien suorittamiseksi taikka sen selvittämiseksi, onko työstä poissaoloon perusteltu syy, taikka jos työntekijä nimenomaisesti haluaa selvittävän työkykyisyyttään terveydentilaa koskevien tietojen perusteella.”

Kyseinen säännös koskee työelämää yleensä ja sen soveltaminen urheilun data-analytiikkaan vaikuttaa jossain määrin haastavalta. Sinällään voitaisiin tulkita, että yhtenä datan keräämisen ja analysoinnin tarkoituksena on nimenomaan selvittää työntekijän eli urheilijan työkykyisyyttä. Tämä on tilanne varsinkin silloin, kun urheilija on loukkaantunut tai kuntoutumassa. Näissä tapauksissa kerätty data voi antaa tärkeitä viitteitä urheilijan työkykyisyydestä ja sen periodin kestosta, jona hänelle maksetaan sairausajan palkkaa. Terveiden urheilijoiden jatkuvan seurannan oikeuttaminen yksistään työelämän tietosuojalain lakisääteisten velvoitteiden nojalla ei kuitenkaan vaikuta perustellulta, vaan tällaisille urheiluseuran tavanomaisiin käytäntöihin lukeutuvalle toiminnalle on nähdäkseni etsittävä oikeusperustetta yleisen tietosuojasetuksen 6 artiklan 1 kohdan a, b tai f alakohdasta.

4.5.1 Sopimus

Aiemmin luvussa 3.2 sivuttiin jo pelaajasopimusta tai vastaavaa instrumenttia urheilijadatan keräämisen ja käsittelyn oikeusperusteena. Tietosuojasetuksen 6 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaan käsittely on lainmukaista, jos se on tarpeen sellaisen sopimuksen täytäntöönpanemiseksi, jossa rekisteröity on osapuolena, tai sopimuksen tekemistä edeltävien toimenpiteiden toteuttamiseksi rekisteröidyn pyynnöstä. Voigt ja von dem Bussche katsovat, että peruste henkilötietojen käsittelylle on olemassa silloin, kun sopimussuhdetta ei voi täyttää ilman, että tiettyjä henkilötietoja käsitellään¹⁶⁴. Kyseinen vaatimus samalla rajoittaa sitä, mitä tietoja tämän perusteen nojalla voidaan käsitellä¹⁶⁵.

Urheilijan suorituskyky- ja terveystietojen käsittelystä voidaan sopia työsuhdetta koskevassa sopimuksessa, mutta data-analytiikkaa ei yleensä voida perustaa yksinomaan sopimukseen. Tilanne on nimittäin useimmissa urheilijasopimussuhteissa se, että sopimuksen päävelvoitteet, kuten kilpaileminen seuran lukuun tai vastaavasti kompensaation maksaminen urheilijalle, on mahdollista täyttää ilman data-analytiikkaakin. Näin ollen sopimus voi nähdäkseni toimia ennemmin lähtökohtana urheilijan seurannalle ja siinä voidaan informoida urheilijaa tällaisista toimista, mutta seurantaan liittyvälle henkilötietojen käsittelylle täytyy myöhemässä vaiheessa yksilöidä oma oikeusperusteensa.

Toisaalta asiantilaa olisi mahdollista tarkastella myös niin, että tiettyjen terveydentilaa ja suorituskykyä kuvaavien tietojen kerääminen ja analysointi olisi sopimuksen syntymisen edellytys. Tällaisissa skenaarioissa urheilijan pitäisi esimerkiksi täyttää tietyt, riittävän objektiivisella tavalla määritetyt terveys- ja suorituskykykriteerit, päästäkseen viralliseen sopimukseen urheiluorganisaation kanssa. Perinteisempi esimerkki tästä ovat ammattimaisen joukkueurheilun piirissä tavanomaisesti suoritettavat lääkärintarkastukset, jotka edeltävät sopimuksen allekirjoitushetkeä. Kuten jäljempänä kuitenkin todetaan, liittyy urheilijan terveydentilatietojen käsittelyyn myös muita tietosuojasetuksesta seuraavia erityispiirteitä, joiden vuoksi pelkkä sopimus ja siinä sovittujen molempinpuolisten velvoitteiden täyttäminen ei tällaisissakaan tapauksissa välttämättä yksin riitä käsittelyn oikeusperusteeksi.

¹⁶⁴ Voigt – von dem Bussche 2017, luku 4.2.2.1.

¹⁶⁵ Korpisaari ym. 2022, s. 118.

Vaikka sopimuksen käyttäminen urheiluanalytiikkaan liittyvän henkilötietojen käsittelyn oikeusperusteena voi olla etenkin urheiluseurojen kannalta haastavaa, ellei tietyissä olosuhteissa jopa mahdotonta, voitaneen sopimusta arvioida oikeusperusteena myös tilanteissa, joissa oikeussuhteen suoria osapuolia ovat urheilija ja analytiikkayhtiö tai vastaavasti urheiluseura ja analytiikkayhtiö. Sopimusvelvoitteiden täyttäminen on nostettu suostumuksen ohella yhdeksi olennaiseksi käsittelyperusteeksi esimerkiksi Whoopin, Zebran ja Catapult Sportsin tietosuojadokumentaatioissa. Yhdistävä tekijä näissä urheiluorganisaation ja analytiikkayhtiön välisissä sopimuksissa on lähes poikkeuksetta se, että ensin mainitun vastuulla on hankkia vaadittavat suostumukset urheilijoilta heitä koskevan datan keräämiseen ja käsittelyyn.¹⁶⁶ Urheilijan henkilötietojen käsittelyn oikeusperusteeksi ei nimittäin missään tapauksessa riitä sellainen sopimus, jossa hän ei itse ole osapuolena.

4.5.2 Oikeutettu etu

Urheiluorganisaatioiden on usein käsiteltävä henkilötietoja voidakseen suorittaa toimintaansa liittyviä tehtäviä, vaikka käsittelyä ei voitaisi perustella lakisääteisellä velvoitteella, suostumuksella tai sopimuksella¹⁶⁷. Tällöin käsittelyn perusteeksi voi tietyissä puitteissa soveltua oikeutettu etu. Tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan f alakohdan henkilötietojen käsittely on lainmukaista, kun käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettujen etujen toteuttamiseksi, paitsi milloin henkilötietojen suoja edellyttävät rekisteröidyn edut tai perusoikeudet ja -vapaudet syrjäyttävät tällaiset edut, erityisesti jos rekisteröity on lapsi.

Oikeutetun edun sisältöä on tarkennettu asetuksen johdanto-osan kohdassa 47, jossa todetaan, että oikeutettu etu voi olla olemassa esimerkiksi, kun rekisteröidyn ja rekisterinpitäjän välillä on merkityksellinen ja asianmukainen suhde, kuten että rekisteröity on rekisterinpitäjän asiakas tai tämän palveluksessa. Urheiluanalytiikassa tällaisia merkityksellisiä suhteita voidaan tunnistaa useita, sillä kyse voi olla esimerkiksi teknologiayhtiön ja urheilijan välisestä suorasta asiakkuussuhteesta tai urheilijan ja rekisterinpitäjänä olevan urheiluorganisaation välisestä palvelussuhteesta. Oikeutetun edun yhtenä tarkoituksena on tuoda joustavuutta, sillä lainsäätäjän ei ole mahdollista etukäteisesti säännellä kaikkia yritys- ja yhdistystoiminnassa ilmeneviä tilanteita, joissa henkilötietojen käsittelyä voidaan pitää perusteltuna¹⁶⁸. Joustovaran vuoksi oikeutettu etu edellyttää myös harkintaa; yksilön edut ja oikeudet on otettava punninnassa huomioon, sekä analysoitava, millaista käsittelyä rekisteröity voi kohdallaan odottaa hänen ja rekisterinpitäjän välisessä suhteessa tapahtuvan. Tästä syystä oikeutetulle edulle on myös asetettu kaksi kumulatiivista soveltamisedellytystä.

Ensinnäkin henkilötietojen käsittelytilanteessa on tunnistettava tällaisen oikeutetun edun olemassaolo sekä toisekseen rekisterinpitäjän on tehtävä erityinen tasapainotesti selvittääkseen, sopiiko oikeutettu etu käsittelyn perusteeksi. Mikäli rekisteröidyn asemassa olevan urheilijan edut ja oikeudet eivät ole painavampia kuin rekisterinpitäjän intressi henkilötietojen käsittelyyn, henkilötietoja saa käsitellä suhteellisuusperiaatetta noudattaen¹⁶⁹. Esimerkiksi pelkät kaupalliset intressit eivät yleisesti ottaen riitä luomaan analytiikkayhtiölle tai urheiluorganisaatiolle oikeutettua etua käsitellä urheilijoiden henkilötietoja rekisterinpitäjänä¹⁷⁰.

¹⁶⁶ Whoop Privacy Policy; Zebra General Data Protection Regulation (GDPR) Addendum; Catapult Sports Privacy Policy.

¹⁶⁷ Korpisaari ym. 2018, s. 115.

¹⁶⁸ Ibid., s. 117.

¹⁶⁹ Korpisaari ym. 2018, s. 117; Kotschy 2020, s. 338.

¹⁷⁰ Kotschy 2020, s. 337–338.

EU:n tietosuojaryhmän asettamien kriteerien mukaan oikeutetun edun tulee olla lainmukainen, riittävän täsmällinen sekä edustaa konkreettista ja välitöntä intressiä¹⁷¹. Ottaen huomioon esimerkiksi, että data-analytiikkaa voidaan käyttää pelaajien rekrytoinnissa ja valinnassa, mikä vaikuttaa pelaajien uramahdollisuuksiin, ja että datajoukot voivat sisältää tietoa myös alaikäisistä, tasapainotestin läpäiseminen voi olla varsin haasteellista analytiikkaa harjoittavien rekisterinpitäjien kannalta¹⁷². Edellä esitetyn ohella rekisterinpitäjänä toimivien analytiikkayhtiöiden ja urheiluseurojen on myös kyettävä osoittamaan oikeutetun edun olemassaolo ja pätevyys, mistä syystä kyseistä oikeusperustetta soveltavien toimijoiden olisi syytä laatia tasapainotestistä myös kirjallinen kuvaus.

Urheiluanalytiikkayhtiöille oikeutettu etu lieneekin enemmän perälauta, johon voidaan nojata silloin, kun sopimusvelvoitteiden täyttäminen tai suostumus eivät syystä tai toisesta tule kyseeseen. Esimerkiksi analytiikkayhtiö Whoopin tietosuojaselosteessa oikeutettu etu on asetettu toissijaiseksi perusteeksi palveluiden tarjoamisen yhteydessä suoritettavalle henkilö-tietojen käsittelylle seuraavasti:

”Where we cannot process your Personal Data as required to operate the Services on the grounds of contractual necessity, we process your personal information for this purpose based on our legitimate interest in providing you with the products or Services you access and request.”¹⁷³

Sopimuksen ja oikeutetun edun käyttämistä käsittelyperusteena urheilun data-analytiikassa mutkistaa pitkälti se, että ne eivät sellaisenaan sovellu perusteiksi silloin, kun kyse on erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittelystä. Tällaisia tietoa on esimerkiksi henkilön terveyttä koskeva tieto, jollaiseksi urheilijasta puuttavien teknologioiden kerättävä data helposti muodostuu¹⁷⁴. Tästä syystä erityistä huomiota urheilun data-analytiikassa on kiinnitettävä suostumukseen oikeusperusteena ja sen pätevyysedellytyksiin.

4.5.3 Suostumus

Tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukaan käsittely on lainmukaista, kun rekisteröity on antanut suostumuksensa henkilötietojensa käsittelyyn yhtä tai useampaa erityistä tarkoitusta varten. Tietosuoja-asetuksen 7 artiklassa asetetaan yksityisyydensuojan ja henkilötietojen suojan kannalta tehokkaalle suostumukselle erityiset kriteerit. Ensinnäkin suostumus tulee antaa tiettyä erityistä tarkoitusta varten. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että asetuksen sanamuodon perusteella suostumus voidaan käytännössä antaa samalla kertaa useampaan tarkoitukseen, kunhan rekisteröity tietää, mihin hän suostuu¹⁷⁵. Tietosuojavalettujen näkemys poikkeaa tästä, sillä sen mukaan eri käyttötarkoituksia varten on pyydettävä erilliset suostumukset¹⁷⁶. Siten lienee urheilutoimijoiden kannalta turvallisempaa erotella urheilijadatan käyttötarkoitukset ja pyytää näihin tarkoituksiin omat suostumuksensa silloin, kun sitä ylipäättään sovelletaan käsittelyn oikeusperusteena. Suostumuksen laajuudella on rajansa. Sillä ei voida esimerkiksi syrjäyttää tehokkaasti tietosuoja-asetuksen 5 artiklassa

¹⁷¹ WP 217, s. 26. Vrt. jokin spekulatiivinen tulevaisuuden tapahtuma.

¹⁷² Flanagan 2022b, s. 3. Lasten ja nuorten osalta huomiota tulee kiinnittää etenkin säännöksen sanamuotoon: ”*käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettujen etujen toteuttamiseksi, paitsi milloin henkilötietojen suojaa edellyttävät rekisteröidyn edut tai perusoikeudet ja -vapaudet syrjäyttävät tällaiset edut, erityisesti jos rekisteröity on lapsi.*”

¹⁷³ Whoop Privacy Policy.

¹⁷⁴ Flanagan 2022a, s. 3–4.

¹⁷⁵ Ibid. s. 102.

¹⁷⁶ Tietosuoja.fi: ”*Rekisteröidyn suostumus*”.

mainittuja yleisiä henkilötietojen käsittelyn periaatteita, kuten esimerkiksi käyttötarkoitussidonnaisuutta, käsiteltävien tietojen minimointia, oikeellisuutta ja eheyttä.

Suostumuksen tulee myös olla aidosti vapaaehtoinen. Toisin sanoen urheilijalla on oltava aito mahdollisuus kieltäytyä antamasta suostumusta ja se on myös pystyttävä peruuttamaan myöhemmin ilman minkäänlaisia haitallisia seurauksia. On korostettava, että tietosuoja-asetuksen johdanto-osan kohdan 43 mukaan suostumuksen ei pitäisi olla pätevä oikeudellinen peruste henkilötietojen käsittelylle sellaisessa erityistilanteessa, jossa rekisteröidyn ja rekisterinpitäjän välillä on selkeä epäsuhta. Tällä viitataan ensisijaisesti valtion viranomais-ten ja kansalaisten väliin suhteisiin, mutta toisaalta myös työnantaja-työntekijä-suhteisiin, joissa suostumusta tulisi pitää poikkeuksellisenä käsittelyperusteena¹⁷⁷. Suostumuksen vapaaehtoisuus on siis tärkeä elementti etenkin tilanteissa, joissa sopimusosapuolten välillä voidaan tunnistaa asemaan tai neuvotteluvoimaan liittyvää epätasapainoa. Alisteisessa asemassa oleviin rekisteröityihin, kuten työsuhteisiin urheilijoihin, saatetaan pyrkiä vaikuttamaan monin eri tavoin, jotta he antaisivat suostumuksensa henkilötietojensa käsittelyyn¹⁷⁸.

Kaikenlainen ulkoinen vaikuttaminen ei johda suostumuksen mitätöimiseen. Rekisteröidyn suostumus katsotaan edelleen vapaasti annetuksi, kun rekisteröity on tullut vakuutetuksi antamaan sen¹⁷⁹. Vakuuttelusta on kuitenkin erotettava painostuksen kaltainen käyttäytyminen. Mikäli urheiluseura esimerkiksi uhkaa jättää pelaajan palkan maksamatta tai sivuuttaa tämän joukkueen otteluista, jos tämä ei harjoituksissa käytä data-analytiikkaan soveltuvaa mittauslaitetta, on tilanne rinnastettavissa sellaiseen pakottamiseen, mikä tekee suostumuksen pätemättömäksi. Lievempikin tunne valintamahdollisuuksien rajoittumisesta voi johtaa urheilijan antaman tahdonilmaisun pätemättömyyteen. Tietosuoja-asetuksen johdanto-osan kohdassa 42 nimittäin todetaan, että suostumusta ei voida pitää vapaaehtoisesti annettuna, jos rekisteröidyllä ei ole todellista vapaan valinnan mahdollisuutta ja jos hän ei voi myöhemmin kieltäytyä suostumuksen antamisesta tai peruuttaa sitä ilman, että siitä aiheutuu hänelle haittaa.¹⁸⁰

Hessertin esittämän näkemyksen mukaan urheilutoimialalla suostumuksen kannalta ongelmallisia oikeussuhteita ovat urheilija-työnantaja-suhteiden ohella myös urheilijoiden ja monopolististen urheilun hallintoelinten, kuten liittojen ja liigojen, väliset oikeussuhteet. Suostumusta ei Hessertin mukaan lähtökohtaisesti voida tällaisissa oikeussuhteissa niputtaa kattamaan kaikkia käsittelytoimia, vaan erillisen suostumuksen antaminen eri käsittelytoimiin ja -tarkoituksiin tulisi olla lähtökohta.¹⁸¹ Tästä syystä olisi nähdäkseni perusteltua todeta, että urheilijoiden suorituskykydatan kerääminen ja käsittely pitäisi pitää omana erillisenä käsittelytoimenaan, joka vaatii samalla myös erillisen oikeusperusteen.

Myös Euroopan tietosuojaneuvosto on käyttänyt urheiluseurakontekstia esimerkkinä suostumuksen tunnusmerkistön täyttymiseen liittyvästä problematiikasta todeten, että urheiluseuran aloitteesta toteutettavassa joukkueen seurannassa (jossa seurannan tarkoitus on sama kaikille joukkueen urheilijoille) suostumusta ei useinkaan voida pitää pätevänä, koska yksittäiset urheilijat saattavat tuntea painostusta sen antamiseen, jotta heidän oman suostumuksensa epäminen ei vaikuttaisi haitallisesti joukkueetovereihin¹⁸². Kun kyseisen käytännön

---

¹⁷⁷ Kosta 2020, s. 351–352.

¹⁷⁸ Kosta 2020, s. 351.

¹⁷⁹ Ibid.

¹⁸⁰ Ibid., s. 351–352.

¹⁸¹ Hessert 2020.

¹⁸² EDPB Guidelines 3/2019, versio 2.0, kohta 44.

esimerkin on antanut nimenomaan tietosuojasääntöjen yhdenmukaisesta soveltamisesta vastaava EU-elin, on urheilutoimijoiden annettava sille toiminnassaan selkeää painoarvoa.

Suostumuksen tulee myös olla yksiselitteinen ja selkeä tahdonilmaisu, joten esimerkiksi vaikeneminen tai jonkin asian tekemättä jättäminen eivät voi johtaa tehokkaan suostumuksen syntymiseen. Tietosuoja-asetuksen 7 artiklan mukaiselle suostumukselle ei ole asetettu määrämuotovaatimuksia, mutta myös urheilun data-analytiikan intressiryhmien kannalta on merkityksellistä, että rekisterinpitäjän pitää pystyä osoitusvelvollisuuden mukaisesti tarvittaessa osoittamaan suostumuksen olemassaolo. Tämän vuoksi kirjallinen muoto tai muunlainen suostumuksen dokumentointi on omiaan lisäämään läpinäkyvyyttä ja vähentämään riskejä. Yksiselitteisyyden ja selkeyden vaatimuksista myös seuraa, että jos analytiikkayhtiöt pyytävät urheilijoiden suostumusta esimerkiksi tarjoamansa palvelun käyttöehtojen yhteydessä, on tällainen pyyntö esitettävä siten, että se erottuu selkeästi muista ehdoista ja on kirjoitettu ymmärrettävään muotoon.

4.6 Urheilijoiden arkaluonteisten tietojen käsittely

Urheilijoista kerättävän datan käsittelyn kannalta keskeistä on sen mahdollinen arkaluonteisuus. Arkaluonteisia tietoja ovat esimerkiksi tietosuoja-asetuksen 9 artiklassa yksilöidyt erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvat tiedot¹⁸³. Tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohdan mukaisia tietoja ovat sellaiset tiedot, joista ilmenee rotu tai etninen alkuperä, poliittinen mielipide, uskonnollinen tai filosofinen vakaumus tai ammattiliiton jäsenyys, geneettiset ja biometriset tiedot henkilön yksiselitteistä tunnistamista varten, terveyttä koskevat tiedot sekä luonnollisen henkilön seksuaalista käyttäytymistä tai suuntautumista koskevat tiedot. Puettaviin teknologioihin perustuvassa urheiluanalytiikassa on usein kyse ainakin terveyttä koskevien tietojen ja fysiologisten tietojen käsittelystä.

On tosin huomautettava, että Korpisaaren ym. esittämän näkemyksen mukaan fysiologisia mittaustuloksia, kuten esimerkiksi urheilijan sykemittarin antamaa tietoa sydämen syketaajuudesta urheilusuorituksen aikana, ei välttämättä voida pitää arkaluonteisena tietona sen enempää kuin esimerkiksi urheilusuoritukseen käytettyä aikaa tai henkilön nopeutta suorituksen aikana¹⁸⁴. He katsovat, että vasta yhdistämällä syketieto muihin henkilötietoihin ja analysoimalla ne lääketieteellisesti voitaisiin niistä päätellä terveydentilaa ja sairautta koskevia tosiasioita, jolloin niistä vasta tulee sensitiivisiä tietoja¹⁸⁵.

Esitetty näkökanta on nähdäkseni yllättävän salliva. Se antaa ymmärtää, että arkaluonteisen tiedon syntyminen tutkielman tematiikan kannalta merkityksellisissä olosuhteissa edellyttäisi kolmen kumuloituvan edellytyksen täyttymistä. Näitä olisivat ensiksi fysiologinen mittaustulos, toiseksi tuloksen yhdistely urheilijan muihin henkilötietoihin sekä kolmanneksi näiden tietojen lääketieteellinen analysointi. Urheilijan oikeusturvan kannalta voisi olla perustellumpaa suhtautua mittaustuloksiin arkaluonteisina tietoina jo ilman lääketieteellistä analyysiäkin. Jos kerätty tietojoukko koostuu esimerkiksi sellaisesta syketiedosta, jota kulut-

---

¹⁸³ Käsitteiden selväpiirteisyyden nimissä on huomautettava, että erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen ohella myös muunlaiset henkilötiedot voivat olla (valtiosääntöisesti) arkaluonteisia. Esimerkiksi henkilön sosiaalihuollon tarvetta tai hänen saamiaan sosiaalihuollon palveluja, tukitoimia ja muita sosiaalihuollon etuuksia kuvaavia tietoja ei yleisen tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohdassa määritellä erityisiksi henkilötietoryhmiksi, mutta niitä voidaan siitä huolimatta pitää arkaluonteisina. Ks. tarkemmin Lainkirjoittajan opas, jakso 12.5.3 Arkaluonteiset tiedot.

¹⁸⁴ Korpisaari ym. 2018, s. 151.

¹⁸⁵ Ibid.

tajamarkkinoillakin myytävät puettavat älylaitteet pystyvät tuottamaan, riittäisi tämä nähdäkseni täyttämään arkaluonteisen terveydentilaa koskevan tiedon tunnusmerkistön. Korpisaaren ym. esittämän väittämän osalta on lisäksi huomioitava, että kirjoittajat sivuavat aihepiiriä vain lyhyesti eikä heidän tekstistään käy esimerkiksi tarkemmin ilmi se, mitä kyseisessä asiayhteydessä tarkoitetaan *lääketieteellisellä analyysillä*. Jos tällainen analyysi on rinnastettavissa analytiikkayhtiöiden valmistamien ohjelmistojen automaattisesti tuottamiin terveys- ja suorituskykyarvioihin, voidaan esitettyä näkemystäkin pitää paremmin perusteltuna.

Joka tapauksessa tietosuoja-asetuksen 9 artiklan pääsäännön mukaan erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen, kuten terveystietojen käsittely, on lähtökohtaisesti kiellettyä¹⁸⁶. Jotta käsittelykiellosta voitaisiin poiketa, täytyy käsittelylle olla tietosuoja-asetuksen 6 artiklan mukaisen oikeusperusteen ohella olla myös 9 artiklassa erikseen mainittu erityinen poikkeamisperuste. Urheiluanalytiikkaan soveltuvat nähdäkseni lähinnä 9 artiklan 2 kohdan a ja e alakohdat¹⁸⁷.

Tärkein poikkeamisperuste on 9 artiklan 2 kohdan a alakohta, jonka mukaan terveydentilatietojen ja vastaavien erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittely on sallittua, jos rekisteröity on antanut siihen *nimenomaisen suostumuksensa*. Nimenomaisuuden vaatimuksella viitataan ensisijaisesti tapaan, jolla rekisteröity on antanut suostumuksensa. Tällaisia tapoja ovat muun muassa kirjallinen lausuma, sähköinen allekirjoitus tai allekirjoituksella varustettu dokumentti. Suullinen muotokaan ei sinänsä ole poissuljettu toteutustapa, mutta mahdollinen myöhempi todistelutarve huomioden se on selvästi riskisempi vaihtoehto.¹⁸⁸ Toki on mahdollista, että urheiluseura esimerkiksi nauhoittaa tilaisuuden, jossa urheilija antaa suostumuksensa arkaluonteisen datan keräämiseen ja käsittelyyn. Käytännössä tämä kuitenkin vaikuttaa melko työläältä vaihtoehdolta verrattuna vaikkapa allekirjoitettuun dokumenttiin.¹⁸⁹

Suostumuksen peruuttamiseksi konkreettisia keinoja ovat esimerkiksi mittauslaitteen sovelusasetusten muuttaminen, tilin poistaminen tai pariliitoksen poistaminen.¹⁹⁰ Suorissa asiakassuhteissa, joissa urheilija rinnastuu kuluttajaan, suostumuksen peruuttaminen on luonnollisesti varsin yksinkertaista. Hankalampia ovat sen sijaan tilanteet, joissa datan kerääjänä ja rekisterinpitäjänä toimii urheilijan työnantajaseura, liitto tai liiga. Näissä tilanteissa ainoastaan urheiluorganisaatiolla saattaa olla pääsy analytiikkaa koskeviin sovelluksiin, ja kuten aiemmin todettiin, tilanteeseen voi tosiasiassa liittyä myös sellaista kollektiivista painetta, joka estää yksittäistä urheilijaa toimimasta vapaasti tahtomallaan tavalla.

Nimenomaisen suostumuksen ohella terveydentilatietojen käsittelyssä voidaan tietyissä tilanteissa soveltaa tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 2 kohdan e alakohtaa, jonka mukaan terveystietojen ja vastaavien arkaluonteisten tietojen käsittely on sallittua silloin, kun se koskee henkilötietoja, jotka rekisteröity on nimenomaisesti saattanut julkisiksi. Aiemmin luvussa 3 todettiin, että urheilijoiden, seurojen ja liigojen kesken on ollut mahdollista sopia, että julkisuudessa voidaan yleisellä tasolla ja urheilijan yksityisyyttä loukkaamatta tiedottaa ainakin

¹⁸⁶ Tietosuoja-asetuksen 9 artiklassa mainittujen henkilötietojen on katsottu tarvitsevan erityistä suojaa, koska niiden käsittelyn asiayhteys voisi aiheuttaa huomattavia riskejä perusoikeuksille ja -vapauksille (Korpisaari ym. 2018, s. 151–152).

¹⁸⁷ Muut poikkeamisperusteet koskevat esimerkiksi rekisterinpitäjän lakisääteisiä velvoitteita (b, g, h alakohta), rekisteröidyn elintärkeää etua (c alakohta), oikeusvaateiden toteuttamista (f alakohta) ja yleisen edun mukaisia arkistointi- ja tilastointitarkoituksia sekä tieteellisiä ja historiallisia tutkimustarkoituksia (j alakohta).

¹⁸⁸ WP29, Asetuksen 2016/679 mukaista suostumusta koskevat suuntaviivat 05/2020, s. 18.

¹⁸⁹ Korpisaari ym. 2018, s. 153.

¹⁹⁰ Whoop Privacy Policy.

loukkaantumisista, jotka estävät urheilijan kilpailemisen¹⁹¹. Urheilijat voivat luonnollisesti myös itse kertoa haluamansa määrän asioita terveydestään julkisuuteen.

Sellaiset urheilutoimialan analytiikkayhtiöt, jotka ovat erikoistuneet erilaisten tilastollisten data-aineistojen tuottamiseen, hyödyntävät julkiseksi saatettua dataa omassa liiketoiminnassaan. Esimerkiksi urheilutilastoyhtiö Stats Performin tietosuojadokumentaation mukaan se ei yleisesti ottaen pyri keräämään urheilijoista erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, mutta saattaa tehdä näin esimerkiksi urheilijoiden loukkaantumista koskevien tietojen osalta. Yhdistellessään mediasta keräämiään urheilijoiden terveystietoja muihin koostamiinsa tietoihin yhtiö perustaa tällaisen henkilötietojen käsittelyn nimenomaan yllä mainittuun tietosuojasetuksen 9 artiklan 1 kohdan e alakohtaan. Vastaavasti 6 artiklan mukaisista käsittelyperusteista se raportoi nojaavansa suostumukseen, oikeutettuun etuun sekä hieman poikkeuksellisesti myös yleiseen etuun¹⁹². Yleistä etua käsittelyperusteena on yhtiön selosteessa kuvattu seuraavasti: *”Urheilu on yksi suosituimmista ajanvietteistä, ja yleisöllä on aito ja oikeutettu etu saada tietoa urheilutapahtumista. Lisäksi silloin, kun urheilu tapahtuu julkisesti yleisön ja/tai televisiokameroiden edessä, on tilasto- ja yleistieto jo sellaisenaan yleisön saatavilla.”* Tästä voitaneen myös tulkita, että yleisen edun perusteella käsiteltävät tiedot eivät voi sisältää urheilijoista sensoreiden avulla kerättyä suorituskyyä ja elintoimintoja kuvaavaa dataa, vaan lähinnä visuaalisesti havaittavaa tietoa.

Oletettavasti tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 2 kohdan e alakohtaan voivat nojata myös urheiluseurat ja agentuurit kykyjenetsintä- ja pelaajatarkkailutoiminnassaan. Pelaajista saatetaan useissa tilanteissa kerätä paljonkin dataa ilman, että heihin otetaan minkäänlaista kontaktia. Tällöin on erityisen tärkeää, että kootut tiedot ovat saatavilla julkisista lähteistä tai perustuvat sellaisiin visuaalisiin havaintoihin, joita urheilijat voivat olettaa heistä tehtävän esimerkiksi ottelutapahtumien yhteydessä. Tällaiseen pelaajatarkkailuun ja datanlouhintaan liittyy kuitenkin aina selkeä virhemarginaali, josta urheilijadatan kerääjien on oltava tietoisia. Virheellisten henkilötietojen käsittely, säilyttäminen ja jakaminen voi aiheuttaa monenlaisia ennakoimattomia haittoja yksilöille ja sitä kautta koitua ongelmaksi myös dataa kerääville taholle.

Edellä on analysoitu rekisterinpitäjänä olevien urheilun dataekosysteemin toimijoiden tietosuojaoikeudellisia velvoitteita ja vastuita. Velvoitteista tärkeimpiä ovat ennakoiva riskien arviointi, käsittelyyn osallistuvien tahojen teknisten ja organisatoristen suojatoimenpiteiden riittävyyden varmistaminen, henkilötietojen käsittelyn oikeusperusteiden tunnistamine kussakin tilanteessa sekä rekisteröidyn asemassa olevien urheilijoiden jatkuva informointi. Tietosuoja-asetuksessa ei kuitenkaan säädetä vain yksipuolisista velvoitteista, vaan lisäksi siihen on kirjattu tietty määrä erityisiä oikeuksia, joihin rekisteröidyn asemassa olevat urheilijat voivat vedota. Seuraavaksi tarkastelen tarkemmin näiden oikeuksien merkitystä urheilijoiden kannalta.

4.7 Urheilijoiden oikeudet

Vahvasti perusoikeuslähtöisessä tietosuoja-asetuksessa säädetään tarkoin henkilötietojen käsittelyn kohteena olevien luonnollisten henkilöiden, eli rekisteröityjen oikeuksista. Asetuksen III luvun mukaisesti rekisteröidyillä on oikeus:

---

¹⁹¹ Tiilikka 2008, s. 130.

¹⁹² Stats Perform (Privacy Notice for Athletes ja Special Category Data Policy for Athletes and Professional Sports People).

- saada tietoa henkilötietojen käsittelystä;
- saada tutustua tietoihin;
- oikaista tietojaan;
- poistaa tiedot ("oikeus tulla unohdetuksi"¹⁹³);
- rajoittaa tietojen käsittelyä;
- siirtää tiedot järjestelmästä toiseen;
- vastustaa tietojen käsittelyä, sekä;
- olla joutumatta automaattisen päätöksenteon kohteeksi.

Rekisteröidyn oikeuksien laajuus riippuu kulloinkin sovellettavasta käsittelyn oikeusperusteesta. Tilanteissa, joissa perusteena on rekisterinpitäjän lakisääteinen velvoite, yleinen etu tai julkisen vallan käyttö, ovat oikeudet lähtökohtaisesti suppeammat kuin esimerkiksi sopimukseen, suostumukseen tai rekisterinpitäjän oikeutettuun etuun perustuvissa tilanteissa.¹⁹⁴ Ensimmäisenä mainituissa tilanteissa rekisteröidyllä ei ole esimerkiksi oikeutta tulla unohdetuksi. Rekisteröidyllä ei ole myöskään oikeutta vastustaa henkilötietojen käsittelyä silloin, kun käsittelyperusteena on lakisääteinen velvoite. Kuten edellä kävi ilmi, urheilun data-analytiikassa käsittely perustuu lähtökohtaisesti sellaisiin oikeusperusteisiin, joiden puitteissa rekisteröidyn oikeudet ovat käytännössä laajemmat.

Rekisteröidylle kuuluvat oikeudet eivät automaattisesti tarkoita sitä, että ne koskisivat kaikkia kerättyjä henkilötietoja, vaan oikeuksien laajuuteen vaikuttavat myös kulloinkin vallitsevat tapauskohtaiset tekijät ja olosuhteet. Mielenkiintoisia punnintakysymyksiä urheilijoiden kannalta liittyy tilanteisiin, joissa heistä kerätään dataa rekisterinpitäjän oikeutetun edun perusteella¹⁹⁵. Rekisteröidyllä on nimittäin tällaisissa tilanteissa oikeus vastustaa henkilötietojensa käsittelyä sekä tätä vastaava oikeus vaatia rekisterinpitäjää poistamaan keräämänsä tiedot. Flanaganin mukaan rekisterinpitäjänä toimiva urheiluorganisaatio olisi näissä olosuhteissa velvollinen lopettamaan kyseessä olevien urheilijoiden suorituskykytietojen käsittelyn, ellei se pysty osoittamaan, että *"käsittelyyn on olemassa huomattavan tärkeä ja perusteltu syy, joka syrjäyttää rekisteröidyn edut, oikeudet ja vapaudet tai jos se on tarpeen oikeusvaateen laatimiseksi, esittämiseksi tai puolustamiseksi"*¹⁹⁶. Urheiluorganisaation tai analytiikkayhtiön olisi siis kyettävä näyttämään, että sen edut menevät yksilön vastustamisoikeutta puoltavien seikkojen edelle, mikä ei käytännössä ole kovinkaan yksinkertaista.

Lisäksi tältä osin mielenkiintoinen kysymys liittyy mahdollisiin riitatilanteisiin, joissa urheilijasta kerätyllä datalla voitaisiin katsoa olevan merkityksellistä todistusarvoa. Tällöin olisi arvioitava, voisiko esimerkiksi riidan toisena osapuolella olevalla kilpailijalla, urheiluseuralalla, lajiliitolla tai vastaavalla taholla olla oikeus käsitellä tiettyjä urheilijasta kerättyjä henkilötietoja vai olisivatko urheilijan oikeus vastustaa tietojen käsittelyä tai oikeus tulla unohdetuksi tässä punninnassa luonteeltaan painavampia oikeuksia.

¹⁹³ Kyseisen oikeuden kannalta kiinnostava, joskin ennen tietosuoja-asetuksen voimaantuloa kirjoitettu artikkeli, on Pia Ekin (2015) *"Ikimuistoinen legenda vai menneisyyden vanki – Onko urheilijalla oikeus tulla unohdetuksi?"* (Urheilu ja oikeus 2014, s. 114–122).

¹⁹⁴ Ks. esim. Kranenborg 2022.

¹⁹⁵ On huomattava, että mikäli suorituskykydata on luokiteltavissa terveystiedoiksi, vaatii tällaisten tietojen käsittely lisäksi yleensä rekisteröidyn nimenomaisen suostumuksen tietosuoja-asetuksen 9 artiklan tarkoittamalla tavalla. Tällöin rekisteröidyn mahdollisuudet vaikuttaa käsittelytoimiin ovat suuremmat.

¹⁹⁶ Flanagan 2022b, s. 7.

Kansainvälisillä urheilumarkkinoilla, joissa pelaajat vaihtavat tiuhasti työnantajaa, voi tärkeäksi seikaksi muodostua myös siirtyvän urheilijan suorituskykyhistoriaa koskevan datan siirrettävyys. Esimerkiksi jalkapalloilijoiden kansainvälisen etujärjestön FIFPro:n teettämässä tutkimuksessa havaittiin, että pelaajat ovat huolissaan heistä kerätyn datan siirrettävyydestä työnantajaseuran vaihtuessa¹⁹⁷. Euroopan talousalueella urheilijoiden kannalta merkityksellinen onkin tästä näkökulmasta tietosuoja-asetuksen 20 artiklan mukainen oikeus siirtää tiedot järjestelmästä toiseen. Mainitun säännöksen mukaan kahden kumulatiivisen edellytyksen on täyttyttävä, jotta artiklan mukainen oikeus voisi toteutua. Ensinnäkin siirrettävyysoikeus koskee ainoastaan suostumuksen tai sopimuksen perusteella kerättyjä henkilötietoja. Toiseksi näitä tietoja on tullut käsitellä automatisoidusti. Kyse on siten sangen kategorisista tietojoukoista ja olosuhteista.

Asetuksen 20 artiklan mukaisesti entisen seuran olisi siirrettävä edellä kuvatuin perustein ja tavoin käsitellyt henkilötiedot uudelle seuralle, jos rekisteröidyn asemassa oleva urheilija tätä vaatii ja jos siirtäminen on teknisesti tarkasteltuna mahdollista¹⁹⁸. Jos tietyssä henkilötietoja sisältävässä tietoaaineistossa tiedot koskevat useampia kuin yhtä rekisteröityä, oikeus vastaanottaa henkilötietoja ei saisi rajoittaa toisten rekisteröityjen tietosuoja-asetuksen mukaisia oikeuksia ja vapauksia.¹⁹⁹ Vanhan seuran kannalta kyse voi myös olla taloudellisesti ja strategisesti arkaluontoisista aineistoista, joiden siirtämiseen kilpailijaseuralle se ei ilman rekisteröidyn nimenomaista oikeutta ryhtyisi.²⁰⁰ Näin ollen siirrettävyyssykysymyksiin saattaa sisältyä myös erilaisia intressikonflikteja.

Datan keräämisen kohteena olevilla urheilijoilla on myös oikeus olla joutumatta yksinomaan automaattiseen käsittelyyn tai profilointiin²⁰¹ perustuvien päätösten – esimerkiksi pelaajien rekrytointipäätösten – kohteiksi. Tällä hetkellä voidaan pitää varsin teoreettisena, että urheiluseurat tekisivät pelaajien myynti- tai rekrytointipäätöksiä pelkästään data-analytiikan perusteella, mutta siirryttäessä jatkuvasti kohti datalähtöisempää urheilujohtamista, voi tämänkin oikeus muodostua urheilijoiden kannalta entistä tärkeämmäksi.²⁰²

4.7.1 Alaikäisten urheilijoiden erityisasema

Rekisteröidyn oikeuksien kannalta mielenkiintoisen, ja ennen kaikkea haavoittuvaisen, erityisryhmänsä muodostavat alaikäiset urheilijat. Lapset ja nuoret tarvitsevat erityistä oikeudellista suojaa kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla, mukaan lukien urheilussa. Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimuksessa on turvattu muun ohella lapsen oikeus riittävään lepoon ja vapaa-aikaan, mikä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että alaikäistä ei saa kehottaa urheilemaan sairaana tai niin intensiivisesti, ettei hän ehdi palautua²⁰³. Samanaikaisesti kuitenkin yhä nuoremmat urheilijat päätyvät ammattimaisen urheilun kovimmalle huipulle. Esimerkiksi vuoden 2020 Tokion olympialaisissa mitalisijoilla oli 12- ja 13-vuotiaita skeitta-

¹⁹⁷ FIFPro 2022.

¹⁹⁸ Tältä osin tulisi ottaa huomioon myös erityissäännökset, jotka koskevat henkilötietojen siirtämistä kolmansiin maihin.

¹⁹⁹ Tietosuoja-asetuksen johdanto-osan kohta 68.

²⁰⁰ Flanagan 2022b, s. 7.

²⁰¹ Tietosuoja-asetuksen 4 artiklan 1 kohdan 4 alakohdan mukaan 'profiloinnilla' tarkoitetaan mitä tahansa henkilötietojen automaattista käsittelyä, jossa henkilötietoja käyttämällä arvioidaan luonnollisen henkilön tiettyjä henkilökohtaisia ominaisuuksia, erityisesti analysoidaan tai ennakoidaan piirteitä, jotka liittyvät kyseisen luonnollisen henkilön työsuoritukseen, taloudelliseen tilanteeseen, terveyteen, henkilökohtaisiin mieltymyksiin, kiinnostuksen kohteisiin, luotettavuuteen, käyttäytymiseen, sijaintiin tai liikkeisiin.

²⁰² Ibid.

²⁰³ YK:n yleissopimuksen artikla 31; Ihmisoikeusliitto 2022.

reita, ja tenniksessä Coco Gauffin ja Emma Raducanun kaltaiset pelaajat ovat saavuttaneet Grand Slam -menestystä hyvin varhaisella iällä. Huolenaihetta lisäävät entisestään 15-vuotiaan taitoluistelijan Kamila Valjevan dopingkäryn kaltaiset irvokkaat tapaukset.

Myös Suomessa on Ihmisoikeusliiton pääsihteerin mukaan havaittu, että lapsen oikeudet tunnistetaan urheiluseuroissa ja -järjestöissä puutteellisesti. Hän toteaa, että urheiluympäristöissä on paljon tilanteita, joissa aikuiset voivat käyttää valtaansa väärin ja kilpatavoitteet saattavat nykyisellään ohittaa lapsen hyvinvoinnin.²⁰⁴ Urheiluoikeudellisessa keskustelussa lasten ja nuorten urheilun oikeuksien toteutumiseen onkin viime aikoina pyritty kiinnittämään yhä enemmän huomiota, eikä tässä keskustelussa tulisi nähdäkseni sivuuttaa myöskään urheilijadataan, yksityisyyteen ja tietosuojaan liittyviä kysymyksiä.

Yhden pelinavauksen aihepiiriin ovat tehneet Andrew ym., jotka analysoivat alaikäisiin urheilijoihin kohdistuvan data-analytiikan aiheuttamia oikeuskysymyksiä vuonna 2022 julkaisussa artikkelissaan²⁰⁵. Tämän tutkielman alaluvun 3.1 esitettyä intressiryhmäjoittelua mukaillen myös Andrew ym. katsovat, että nuoria urheilijoita koskevasta suorituskyy- ja terveysdatasta kiinnostuneita ovat etenkin urheiluorganisaatiot (eli joukkueet, seurat, lajiliitot, antidopingorganisaatiot), analytiikkayhtiöt sekä vedonlyönti- ja peliyhtiöt²⁰⁶. Erityislaatuinen intressiryhmänsä ovat kirjoittajien mukaan tässä kontekstissa myös agentuurit, joilla voi roolinsa takia olla suuri vaikutus nuorten urheilijoiden urakehitykseen, ja jotka etsivät potentiaalisia asiakkaita nykyään myös suorituskyydatan perusteella. Kun myös ammattiuurheiluseurat luottavat kyyjenetsinnässään yhä enenevässä määrin datalähtöisiin toimintamalleihin²⁰⁷, ja kun suurissa akatemioissa urheilijoiden jatkomahdollisuuksia koskevat merkittävät päätökset perustetaan muun ohella kerättyyn suorituskyydataan, on Andrewn ym. mukaan tärkeää, että nuorten urheilijoiden etujen ja oikeuksien toteutumisesta huolehditaan erityisen tarkasti.²⁰⁸

Dataa keräävien ja hyödyntävien urheilutoimijoiden tulisi täten olla tietoisia jo ensinnäkin siitä, että alaikäisten erityisasemaa korostetaan tietosuojasääntelyssä. Tietosuoja-asetuksen johdanto-osan kohdan 38 mukaan erityisesti lasten henkilötietoja on pyrittävä suojaamaan, koska he eivät välttämättä ole kovin hyvin perillä henkilötietojen käsittelyyn liittyvistä riskeistä, seurauksista, asianomaisista suojatoimista tai omista oikeuksistaan. Asetuksen 8 artiklassa on asetettu ikäraja koskien tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamista suoraan lapselle. Sen mukaan lapsen henkilötietojen käsittely on lainmukaista kyseisessä tarkoituksessa, jos lapsi on vähintään 16-vuotias tai jos lapsen huoltaja on antanut siihen suostumuksen tai valtuutuksen lapsen ollessa alle 16-vuotias²⁰⁹. Lisäksi jäsenvaltiot voivat lainsäädännössään säätää tätä tarkoitusta koskevasta alemmasta iästä, jonka täytyy olla vähintään 13 vuotta. Suostumusta pyytäessään rekisterinpitäjänä olevan urheiluorganisaation tai analytiikkayhtiön olisi esimerkiksi otettava huomioon, pystyykö alaikäinen urheilija ymmärtämään henkilö-

---

²⁰⁴ Ibid.

²⁰⁵ Andrew ym. 2022. Ks. samasta aiheesta tiivistetysti myös Centre for Sport & Human Rights (2022): ”*Child Labour in Sport – Protecting the Rights of Child Athletes*”.

²⁰⁶ Ibid.

²⁰⁷ Esim. belgialaisen jalkapalloseura SC Anderlechtin rekrytointipäällikkö totesi pelaajien skouttauksesta seuraavaa: ”*What we do here at Anderlecht is use data in the beginning phase of the recruitment process and also right at the end. Our process always starts with a large screening phase of possible targets based on performance and non-performance data.*” (Scisports 2022). Ks. myös Virtanen / HS 2023.

²⁰⁸ Ibid.

²⁰⁹ Tietosuoja-asetuksessa huoltajaan viitataan jokseenkin omalaatuisella käsitteellä vanhempainvastuunkantaja. Suomessa tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamista koskevasta ikärajasta kansallisen tietosuojalain 5 §:ssä.

tietojensa käsittelyn vaikutukset, ottaen huomioon vallan epätasapainon tässä relevantissa oikeussuhteessa²¹⁰.

Suostumuksen ohella oikeutettuun etuun nojautessaan rekisterinpitäjien olisi noudatettava tasapainotestiiä, jossa eräänä erityisenä rekisteröidyn etuja puoltavana kriteerinä oli aiemmin alaluvussa 4.5.2 mainitulla tavalla lapsen erityisasema. Nuorten urheilijoiden terveys- ja suorituskysymystietoja mitattaessa erityistä painoarvoa on lisäksi annettava informointivelvollisuuden täyttämistä koskevalle tietosuojasetuksen 12 artiklalle, jonka mukaan rekisterinpitäjän on annettava käsittelyä koskevat tiedot tiiviisti esitetyssä, läpinäkyvässä, helposti ymmärrettävässä ja saatavilla olevassa muodossa selkeällä ja yksinkertaisella kielellä varsinkin silloin, kun tiedot on tarkoitettu lapselle.

Suomessa Olli Rauste on käsitellyt tietosuojakysymyksiä melko vastikään teoksessaan ”*Lasten ja nuorten urheilun oikeussäännöt*”²¹¹. Henkilötietojen suojan toteutumista käsittelevässä osiossa hän kuitenkin keskittyy pääasiassa niin sanottujen tavanomaisten henkilötietojen²¹² käsittelyyn suomalaisessa urheiluseuratoiminnassa ja lajiliitoissa. Rausteen käsittelemät kysymykset koskevat etenkin nuorten pelaajien henkilötietojen julkaisemista ja luovuttamista kolmansille osapuolille, kuten lajiliitoille. Teos on julkaistu ennen nykyisen tietosuojalainsäädännön voimaantuloa, minkä vuoksi siinä tehdyt päätelmät vaativat tietyiltä osin päivittämistä. Edelleen ajantasainen ja alaikäisten urheilijoiden kannalta keskeinen on Rausteen tekemä huomio siitä, että alaikäisellä urheilijalla on samansisältöiset tietosuojaoikeudet kuin täysi-ikäiselläkin. Lisäksi alaikäisen huoltajalla on lähtökohtaisesti oikeus vedota rekisteröidyn asemassa olevan nuoren urheilijan oikeuksiin etenkin silloin, kun urheilijan katsotaan olevan vajaavaltainen.²¹³

Ajankohtaisena käytännön esimerkkinä lapsille ja nuorille tarjottavasta urheilun data-analytiikkapalvelusta voidaan luvun loppuksi mainita jalkapalloseura Manchester Cityn ja israelilaisen Playermakerin²¹⁴ kehittänyt Cityplay-tuote, joka koostuu tekoälysensoreista sekä niiden kanssa yhteensopivasta applikaatiosta, johon urheilijoista kerätty fyysiset ja tekniset suoritustiedot kootaan. Tuotteen markkinointimateriaalien mukaan ”*Cityplay on suunniteltu 8-vuotiaille ja sitä vanhemmille jalkapallopelaajille, jotka haluavat seurata, vertailla ja jakaa suorituskysymystietojaan parantaakseen peliään*”.²¹⁵ Kuitenkin tuotteen EU:n tietosuojasetukseen perustuvan tietosuojaselosteen mukaan taustayhtiöllä ei ole aikomusta kerätä henkilötietoja alle 13-vuotiailta. Selosteessa myös kohdennetaan seuraava viesti rekisteröidylle: ”*jos olet alle kolmetoista (13), et saa käyttää sovellusta tai antaa mitään tietoja verkkosivustolle ja/tai sovellukselle ilman vanhemman tai huoltajan osallistumista*”.²¹⁶

Kysymys kuuluu, ymmärtääkö lapsi tai hänen huoltajansa käydä lukemassa tällaiset ehdot, vai kiinnittykö huomio lähinnä tuotteen markkinointimateriaaleissa käytettyyn kahdeksan vuoden ikärajasuositukseen. Lisäksi mielenkiintoista on, että urheilijasta kerättyjä tietoja voidaan käyttöehtojen perusteella jakaa myös Manchester City Football Club Limited -taustayhtiölle. Tällaisten tietojen ei pitäisi kattaa sensoreiden keräämiä suorituskysymystietoja

²¹⁰ Andrew ym. 2022.

²¹¹ Rauste 2017. Henkilötietojen suojaa käsittelee luku 10 ”*Tietosuojat lasten urheilutoiminnassa*”.

²¹² Esim. junioripelaajan nimi, ikä tai kuva.

²¹³ Rauste 2017, s. 250.

²¹⁴ Viralliselta nimeltään Motionize Israel Ltd. Yhtiö toimii myös Cityplayn rekisterinpitäjänä (Cityplay Privacy Policy).

²¹⁵ Cityplay 2022. Tuotteen tietosuojaselosteen mukaan käsittelyn oikeusperusteita ovat ainakin sopimusvelvoitteiden täyttäminen, oikeutettu etu ja mm. sijaintitietojen ja tiettyjen henkilötietojen jakamisen osalta urheilijan suostumus (Cityplay Privacy Policy).

²¹⁶ Cityplay Privacy Policy.

ainakaan ilman vanhemman ja/tai alaikäisen nimenomaista suostumusta, mutta jos näin kävisi, kertyisi Manchester Citylle varsin halvalla kattava tietopankki nuorista jalkapallon harrastajista ympäri maailmaa ilman aktiivista kykyjenetsintää. Toisaalta voidaanhan ajatella niinkin, että tällaisessa teoreettisessa tapauksessa hyödyt olisivat molemminpuolisia, kun nuorilla jalkapalloilijoilla olisi mahdollisuus tulla suuren ammattijalkapallo-organisaation noteeraamiksi omasta sijainnistaan riippumatta.

5 Omaisuudensuoja urheilun datataloudessa

5.1 Datan luonne varallisuus oikeudellisesta näkökulmasta

Kun henkilökohtaista suorituskkyä ja kehon ominaisuuksia kuvaava data on kerätty urheilijoista osapuolten sopimusten ja henkilötietojen suojaa koskevan lainsäädännön mukaisella tavalla, realisoituu seuraavaksi kysymys siitä, kuka tällaista dataa voi hallita ja hyödyntää. Kuten luvussa 3 todettiin, urheilun data-analytiikkamarkkinoilla monen toimijan intresseissä on saada itselleen urheilijoista kerättyyn dataan liittyviä oikeuksia.

Urheilijat itse voivat argumentoida mahdollisen hallintaoikeutensa puolesta vetoamalla siihen, että dataa ei olisi ensinkään ilman heidän panostaan. Samaten he voivat rekisteröidyn asemassa puuttua datankäsittelyyn tietosuojaoikeuksiensa nojalla. Analytiikkayhtiöiden asemaa urheilijadataan liittyvien oikeuksien haltijana taas vahvistaa datan keräämisessä ja käsittelyssä hyödynnettävä teknologia, jonka ne omistavat tai ovat suojanneet ipr-oikeuksin. Urheiluorganisaatiot puolestaan voivat vedota rooliinsa data-analyysien tilaajina ja toisaalta koko viitekehyksen, eli organisoidun urheilutoiminnan fasilitaattoreina.²¹⁷ Mahdollisten intressiristiriitojen ratkaisemiseksi ja asiantilan selventämiseksi tarkastelen seuraavaksi, millaisia omaisuudensuojaa turvaavia ja siten taloudellisen arvonluonnin mahdollistavia oikeuksia datan voidaan eurooppaoikeudellisessa kontekstissa kohdistaa.

Dataan liittyvistä omaisuudensuojaan perustuvista oikeuksista on käyty paljon keskustelua niin viranomaisasolla kuin oikeuskirjallisuudessa. Kysymykset ovat monelta osin avoimia. Vaikka Euroopan unionilla on ollut vahvana intressinä edistää datataloutta, ovat sen lainsäädännölliset toimenpiteet keskittyneet toistaiseksi enemmän datan vapaan liikkuvuuden mahdollistamiseen ja henkilötietojen suojan tehokkaaseen toteuttamiseen²¹⁸. Komission teettämän selvityksen mukaan dataan liittyvien omistus-, hallinta- ja käyttöoikeuksien määrittelymättömyys on aiheuttanut valtaosalle unionin alueella toimivasta yrityksistä epävarmuutta datan hyödyntämisestä ja nostanut kynnystä jakaa dataa muille toimijoille. Tämä taas on ollut omiaan hidastamaan datavetoisen talouden kehitystä.²¹⁹ Voitaneen olettaa, että samat ongelmat koskevat yrityksiä ja organisaatioita myös urheilutoimialalla.

Tunnistettuja ongelmia silmällä pitäen komissio laati Euroopan datastrategian, jonka ilmenymiä säädösten tasolla ovat tämän tutkielman luvussa 2 mainitut datahallintoasetus ja datasäädös.²²⁰ Näiden lainsäädäntöaloitteiden tavoitteena on lähitulevaisuudessa helpottaa datan

²¹⁷ Ks. urheilijadataan liittyvien omistuskysymysten arvioinnista esim. Hoy 2018; Frodl 2021; Edelman – Holden 2021; Flanagan 2022a.

²¹⁸ Ks. Tai 2017, s. 10; Kaivola 2020.

²¹⁹ Wauters ym. 2018, s. 17 ja 31–32.

²²⁰ Ensimmäisenä mainittu olisi jäsenvaltioissa suoraan sovellettavaa oikeutta ja se asettaisi reunaehdot julkisen sektorin hallussa olevien suojattujen datan luokkien uudelleenkäytölle, datan välityspalvelujen tarjoajia koske-

jakamista sekä selventää, mitkä tahot voivat luoda datasta arvoa ja millä ehdoin. Lisäksi datasäädöksen tavoitteena on selkiyttää IoT-laitteiden käyttäjien ja valmistajien välisten oikeuksien jakautumista. Komission mukaan tällaisten laitteiden käyttäjät uskovat yleensä, että heillä tulisi olla täydet oikeudet tuottamiinsa tietoihin, mutta nämä oikeudet ovat kuitenkin usein tosiasiaassa epäselviä.²²¹ Kun myöskään valmistajat eivät aina suunnittele tuotteitaan tavalla, joka antaisi niiden käyttäjille mahdollisuuden hyödyntää luomaansa dataa täysipainoisesti, päädytään epätasapainoiseen tilanteeseen, jossa myös digitalisaatio ja arvovuonon ketjut hidastuvat.

Datasäädöstä koskevassa ehdotuksessa erityistä huomiota onkin kiinnitetty heikommassa asemassa olevien toimijoiden, eli yksilöiden ja pienempien yritysten oikeuksiin. Tuotteiden ja palvelujen valmistajille ehdotetaan säädettäväksi uusia vaatimuksia, joiden mukaan laitteita ja ohjelmistoja tulee suunnitella siten, että palvelun käyttäjien on helppo päästä käsiksi tuottamaansa dataan ja jakaa sitä edelleen kolmansille osapuolille. Lisäksi sääntelyllä pyritään luomaan nykyistä tasapuolisempaa neuvottelutasemaa eri osapuolten välille edellyttämällä syrjimättömyyttä sekä kohtuullisia ja reiluja sopimusehtoja (ns. FRAND-ehdot – Fair, reasonable and non-discriminatory).²²² Valmistajien ohella myös pilvipalveluntarjoajille esitetään tiukkoja rajoituksia, jotka vaikuttavat muun kuin henkilötietoja koskevan datan kansainväliseen siirrettävyyteen. Pilvipalveluyhtiöiden olisi jatkossa pyrittävä estämään muun muassa immateriaalioikeuksiin tai liikesalaisuuksien suojaan liittyvän datan siirto kolmansiin maihin kaikin kohtuullisesti toteutettavissa olevin teknisin, oikeudellisin ja organisatorisin keinoin, sopimusjärjestelyt mukaan luettuna.²²³

Datasäädöksessä huomiota kiinnitetään täten useiden sidosryhmien oikeuksiin hallita ja jakaa dataa. Vaikka ehdotetun säädöksen tarkoituksena on selkiyttää datan vaihdannan perusteita ja varallisuus oikeudellista luonnetta, on se aiemmin luvussa 2 esitetyllä tavalla teknologianeutraalisuuden periaatteeseen perustuvaa sääntelyä, jossa datalle ja sen hallinnalle on annettu ainakin toistaiseksi melko epätarkka käsitesisältö. Epätarkkuus voi taas johtaa soveltamisongelmiin. Esimerkiksi dataan pääsy ja datan jakamisvelvoitteet voivat olla ristiriidassa tietosuoja-asetuksen kanssa etenkin tietojen minimointiperiaatteen ja käyttötarkoitussidonnaisuuden näkökulmasta.²²⁴ Epäselvyyksien takia dataan liittyvien taloudellisten oikeuksien tarkastelussa keskitynkään tulevaisuuden ennakkoinnin sijaan jatkossa siihen, mitä asiasta on jo ennen kyseisten säädösten voimaantuloa kirjoitettu ja säädetty.

Datan, informaation ja tiedon luonnetta tarkasteltaessa on varsin ymmärrettävää, ettei niille pystytä täysin mutkattomasti osoittamaan omistajaa, jolla olisi täydelliset ja yksinomaiset hallinta- ja määräys-oikeudet. Oikeuskirjallisuudessa on toistaiseksi melko yksinäisenä lähtökohtana ollut, ettei ainakaan tietoa voi sellaisenaan omistaa.²²⁵ Vaikka omaisuudensuoja on globaalisti tunnustettu perusoikeus, ei sitä siis suoraan voida ulottaa suojaamaan kaikenlaista tietoa *erga omnes*.²²⁶ Traditionaalisen esineoikeuden peruselementtejä tarkasteltaessa päätelmä on looginen; tieto ei ole jakamaton fyysinen esine tai tavara, jonka käyttö johtaisi

---

ville edellytyksille sekä data-altruismille Asetuksesta tarkemmin esim. valtioneuvoston U-kirjelmä U 1/2021 vp.

²²¹ Euroopan komission internetsivut: ”Data Act”.

²²² Ks. ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi datan oikeudenmukaista saatavuutta ja käyttöä koskevista yhdenmukaisista säännöistä (datasäädös) sekä Korhosen (2022) ja Lehtosen ym. (2022) sitä koskevat kommenttikirjoitukset.

²²³ Ibid.

²²⁴ Korhonen 2022.

²²⁵ Esim. Hugenholtz 2017; Takki – Halonen 2017; Kokko 2017; Zech 2018; Janecek 2018.

²²⁶ Hugenholtz 2017, s. 78.

lähes automaattisesti omistajan vallintaoikeuden rajoittumiseen. Kuten Takki ja Halonen asian ytimekkäästi tiivistävät: ”*tieto ei kulu, kun sitä hyödynnetään, ja se muuttuu, täydentyy ja vanhenee jatkuvasti*”²²⁷. Digitaalisessa muodossa olevaa dataa on nykyteknologioiden välityksellä melko vaivatonta jakaa useille tahoille samanaikaisesti ilman, että tämä häittäisi jakajan itsensä pääsyä siihen. Usein taloudellista arvoa sisältävien data-aineistojen haltijat myöntävätkin maksullisia käyttöoikeuksia useille asiakkaille kerrallaan.

Dataan voidaan toisaalta tarkastella myös, ainakin teoriassa, esineoikeudellisesti. Zechin mukaan perinteiseen vaihdantaan verrannollinen tilanne on käsillä esimerkiksi silloin, kun ”*datan omistaja*” antaa jollekin taholle salassapitolausekkeiden ja teknisen suojauksen avulla yksinoikeuden dataan ja luopuu samalla omasta käyttöoikeudestaan²²⁸. Tällöin data siis niin sanotusti vaihtaa omistajaa. Komissio on myös aiemmin todennut samansuuntaisesti, että datan ”*omistusoikeus*” on sellainen luovutettavissa oleva juridinen konstruktio, jonka avulla yksi tai useampi henkilö voi hallita pääsyä yksittäiseen dataan tai laajempaan data-aineistoon sulkien muut henkilöt sen käytön ulkopuolelle²²⁹.

Ennen EU:n datastrategiaan perustuvia lainsäädäntöaloitteita komissio katsoi, että dataan voidaan kohdistaa tehokkaasti oikeudellisia vaateita vain siinä tapauksessa, että se täyttää erityiset edellytykset, eli kun sen voidaan katsoa kuuluvan esimerkiksi teollis- ja tekijänoikeuksien, tietokantaoikeuden tai liikesalaisuuden suojan piiriin²³⁰. Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen tarkemmin, miten nämä tietyt omaisuudensuojaan perustuvat EU-säädökset soveltuvat urheiluanalytiikkaan käytettyjen investointien ja urheilijadatan taloudellisen arvon suojaamiseen. Tällaisilla oikeudellisilla konstruktioilla on nimittäin merkitystä urheiluanalytiikassa etenkin strukturoidun datan osalta (vrt. raakadata), sillä käsittelyprosesseja ja niiden tuloksena syntyvää aineistoa voi tietyissä puitteissa olla mahdollista suojata immateriaalioikeudellisella tietokantasuojalla tai liikesalaisuussuojalla²³¹.

5.2 Tietokantasuoja urheilun datataloudessa

Euroopan unioni on pyrkinyt harmonisoimaan jäsenmaidensa tekijänoikeussäätelyä 1990-luvun alkupuolelta lähtien. Urheilun datatalouden kannalta merkityksellinen uudistus oli erityisesti tietokantadirektiivin²³² täytäntöönpano vuonna 1997, minkä myötä tekijänoikeuden lähioikeutena tunnustettujen tietokantojen suoja laajeni. Sisämarkkinoiden toimivuuden kannalta EU piti ongelmallisena, että jäsenmaissa tietokantojen suojaamiseen suhtauduttiin eri tavoin. Esimerkiksi Suomessa ja muissa Pohjoismaissa luettelot ja vastaavat työt olivat olleet tekijänoikeussuojan piirissä jo pidempään ja niiden saaman suojan edellytykset toimivat jonkinasteisena esimerkkinä myös tietokantojen *sui generis* -suoja koskevalle sääntelylle.²³³

---

²²⁷ Takki – Halonen 2017, s. 62.

²²⁸ Zech 2018, s. 6.

²²⁹ Wauters ym. 2018, s. 75–76.

²³⁰ COM (2017) 9/F1 – FI, s. 11; COM SWD/2017/02, final.

²³¹ Flanagan 2022a, s. 2–3.

²³² Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 96/9/EY, annettu 11 päivänä maaliskuuta 1996, tietokantojen oikeudellisesta suojasta.

²³³ Harenko ym. 2016, s. 497.

Luettelosuojan edellytyksenä on alusta alkaen ollut, että luetteloon, taulukkoon tai vastaavaan kokoelmaan on yhdisteltynä suuri määrä tietoa²³⁴. Vastaavasti tietokantadirektiivissä tietokannaksi määriteltiin ”teosten, tietojen ja muiden itsenäisten aineistojen kokoelma, joka on järjestetty järjestelmällisellä tai menetelmällisellä tavalla ja johon elektronisesti tai muulla tavoin on mahdollistettu yksilöllinen pääsy”.

Tietokantadirektiivin 5 artiklaan perustuvan kansallisen tekijänoikeuslain 49 §:ssä säädetään tietokantaan liittyvästä yksinoikeudesta. Säännöksen mukaan sillä, joka on valmistanut tietokannan, jonka sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa panostusta, on yksinomainen oikeus määrätä työn koko sisällöstä tai sen laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisesta osasta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla ne yleisön saataviin. Lisäksi lain 49 §:n 2 momentin mukaan säädetty oikeus on voimassa, kunnes 15 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona työ valmistui, tai jos työ saatettiin yleisön saataviin ennen tämän ajanjakson päättymistä, 15 vuotta siitä vuodesta, jona työ saatettiin ensimmäisen kerran yleisön saataviin. Oikeudenhaltija voi näin ollen estää koko sisällön tai sen merkittävän osan kopioinnin ja/tai uudelleenkäytön hyvin pitkän ajan²³⁵. Suoja-aika lakkaa, jos tietokanta saatetaan millä tahansa tavalla yleisön saataville.

Tämän sääntelyuudistuksen myötä tietokantojen valmistajille muodostui siis mahdollisuus suojata tehokkaasti digitaalisia sisältöjä sui generis -oikeudella, vaikka tällaisen aineistokoelman rakenne ei olisikaan tekijänoikeudellisen perusperiaatteen mukaisesti omaperäinen luomus²³⁶. Säännös on selkeä poikkeus tekijänoikeuslainsäädännössä yleisesti noudatetusta periaatteesta, jonka mukaan suojaa ei anneta *skill and labour* -perusteella eli sen vuoksi, että tuloksen aikaansaamiseen on uhrattu paljon työtä, taitoa, vaivaa, aikaa tai pääomaa²³⁷. Tietokantasuojasta tuli siten Euroopan datataloudessa uudenlainen oikeus, jolla lainsäätäjät pyrki tarjoamaan suojaa myös sellaisille arvokkaille (ja sinänsä helposti kopioitavissa oleville) data-ainestoille, jotka eivät aiemmin tulleet tekijänoikeussuojan piiriin siksi, etteivät ne olleet riittävän omaperäisiä ylittääkseen teoskynnystä. Direktiivin tarkoitus on ymmärrettävä, mutta vähintään yhtä ymmärrettävää on oikeuskirjallisuudessa sitä kohtaan esitetty kritiikki, joka liittyy muun muassa tietokantasuojan laajuuteen, tulkintaongelmiin ja sen mahdollistamaan tiedon monopolisointiin.²³⁸

5.2.1 Tietokannan valmistajan huomattava investointi suojan perusteena

Tietokantasääntelyn mukaisesti immateriaalioikeudellista suojaa saa tietokannan valmistaja, jolla tietokantadirektiivissä tarkoitetaan henkilöä, jonka aloitteesta tai riskillä investoinnit tehdään. Harenko ym. tulkitsevat tätä siten, että luettelo- ja tietokantasuoja voivat tekijänoikeudellisesta peruslähtökohdasta poikkeavalla tavalla kuulua alun perin myös oikeushenki-

²³⁴ Ks. luettelosuojan soveltumisesta urheilukontekstiin ja erityisesti urheiluviedonlyöntiin Halila – Norros 2018, s. 449–450.

²³⁵ Ohisalo (2017, s. 78–79) huomauttaa, että suojan laajuuteen ei ole liitetty vastaavia rajoituksia kuin tekijänoikeudessa, kuten siteerausoikeutta tai oikeutta käyttää tietoa uutisoinnissa tai tutkimuksessa.

²³⁶ Sui generis -suoja tarkoittaa erityistä suojaa siitä riippumatta, ylittääkö tietokanta ns. teoskynnnyksen. Mikäli tietokannan rakenne täyttää tekijänoikeussuojan vaatimukset, on sen mahdollista saada sui generis -suojan ohella myös tekijänoikeussuojaa. Ks. Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisu yhdistetyissä asioissa Football Association Premier League Ltd and Others v QC Leisure ja muut (C-403/08) sekä Karen Murphy v Media Protection Services Ltd (C-429/08) eli ns. Football Dataco -tapaus. Aihetta käsittelee tarkemmin myös Hugenholtz 2017, 80–81.

²³⁷ Haarmann 2014, s. 133. Common law -maissa tietokantasuojaa on nimitetty tästä syystä myös *sweat of the brow* -tekijänoikeudeksi.

²³⁸ Ohisalo 2017, s. 74.

lölle²³⁹. Varsin yleistä onkin, että tietokannan valmistajana toimii jokin yritys, urheilukontekstissa esimerkiksi analytiikkayhtiö tai urheiluorganisaatio²⁴⁰. Näyttötaakka tietokantasuojan syntymisen toteen näyttämässä on luonnollisesti sui generis -oikeuteen vetoavalla taholla eli käytännössä data-aineiston valmistajalla, sillä ulkopuoliselle tämä voisi tietokantojen luonne huomioiden olla lähes mahdotonta.

Tietokantasuojan syntymisen keskeisenä edellytyksenä on taloudellinen, aineellinen ja/tai henkinen investointi tietokannan sisällön keräämiseksi, varmistamiseksi tai esittämiseksi. Tällainen panostus puolestaan voi muodostua esimerkiksi rahoituksesta tai ajan, vaivannäön ja energian tai muun vastaavan resurssin käytöstä. Lain esitöissä ei kuitenkaan täsmällisemmin määritelty huomattavan panostuksen reunaehdoja, joten EU-tuomioistuimelle on jäänyt tältä osin vastuu tehdä tarkennuksia lain yhtenäiseen tulkintaan²⁴¹. Tuomioistuin on myös ottanut asiaan kantaa useissa urheiluliitännäisissä tapauksissa. Esimerkiksi Fixtures Marketing Ltd:n ja Veikkaus Oy:n välisessä asiassa yhteisöjen tuomioistuin vastasi Vantaan käräjäoikeuden esittämään ennakkoratkaisupyyntöön koskien sitä, oliko ottelujärjestyksen laatiminen vaatinut sellaisia huomattavia investointeja, joiden perusteella ottelujärjestys voisi saada sui generis -suoja²⁴². Vaikka asia ei suoranaisesti liity urheilijadataan, vaan muunlaiseen urheilun piirissä tuotettuun tietoon, ovat ratkaisutekstissä tehdyt tulkinnat analogisesti tarkasteltuna mielenkiintoisia myös tutkielman teeman kannalta.

Tuomioistuimen ratkaisun mukaan sisällön varmistamiseen liittyvällä investoinnilla tarkoitetaan voimavaroja, jotka tietokantaa muodostettaessa ja sen toiminnan aikana käytetään aineistojen paikkansapitävyyden ja luotettavuuden tarkastamiseen²⁴³. Esittämiseen liittyvän investoinnin käsite taas kattaa tuomioistuimen mukaan ne voimavarat, jotka käytetään tietokantaan sisältyvien aineistojen järjestelmälliseen tai menetelmälliseen järjestämiseen²⁴⁴. Tästä voidaan päätellä, että mikäli urheiluorganisaatioille muodostuisi tarve suojata urheilijoista kerättyjä datakokonaisuuksia oikeusteitse, olisi niiden kyettävä tarvittaessa esittämään näyttöä muun muassa tietokannan valmistamiseen, kuten urheilijadatan kokoamiseen ja sen varmentamiseen käytetyistä taloudellisista resursseista, kuten henkilöstökustannuksista ja mahdollisista muista panostuksista, joita voisivat olla esimerkiksi tietokantaan kerättyjen data-aineistojen hankintakustannukset tai erilaiset ohjelmistokustannukset, jotka liittyvät tietokannan esittämiseen.

Edellä mainitussa tapauksessa EU-tuomioistuin päätyi lopulta seuraavaan ratkaisuun:

”Investoinnin käsite on ymmärrettävä niin, että sillä tarkoitetaan voimavaroja, jotka käytetään olemassa olevien aineistojen etsintään ja niiden kokoamiseen tietokantaan. Tämä käsite ei kata niitä voimavaroja, jotka käytetään tietokannan sisällön muodostavien aineistojen luomiseen. Kun kyse on ottelujärjestyksen laatimisesta jalkapallotarjojen organisoimista varten, tämä käsite ei siis kata niitä voimavaroja, jotka käytetään jalkapallotarjojen eri otteluiden päivämäärien ja kellonaikojen sekä niissä vastakkain pelaavien joukkueiden määrittämiseen.”²⁴⁵

Tärkeää urheilun dataekosysteemin toimijoiden kannalta on nähdäkseni kiinnittää huomiota erityisesti siihen, että tuomioistuimen tulkinnan perusteella huomattava panostus ei kohdistu tietokannan sisältönä olevan aineiston *luomiseen*. Direktiivillä ja kansallisella lainsäädännöllä

²³⁹ Harenko ym. 2016, s. 498. Haarmann (2014, s. 133) sen sijaan pitää asiantilaa jossain määrin epäselvänä.

²⁴⁰ Ks. esim. Football Dataco ym. v. Sportradar.

²⁴¹ Harenko ym. 2016, s. 502–503; COM (2017) 9/F1 – FI, s. 4; Ohisalo 2017, s. 75.

²⁴² Fixtures Marketing Ltd v Oy Veikkaus Ab Oy.

²⁴³ Ibid., kohta 37.

²⁴⁴ Ibid.

²⁴⁵ Fixtures Marketing Ltd v. Oy Veikkaus Ab Oy, kohta 47.

lä ei ole siis tavoiteltu sitä, että luotaisiin aineistoja, jotka voitaisiin myöhemmin sisällyttää tietokantaan.²⁴⁶ Tätä voidaan pitää merkittävänä kyseisen sui generis -oikeuden rajauksena²⁴⁷. Kun tästä johdetaan tulkintakannanotto urheiluanalytiikan viitekehykseen, ei raakadatan syntymistä edellyttäviä toimenpiteitä ja niiden vaatimia resursseja voitais välttämättä katsoa tietokantasuojaa perusteleviksi investoinneiksi, vaan huomio tulisi kohdistaa ennen muuta jo kerätyn datan jalostamiseen ja jäsentelyyn, eli strukturointiin, käytettyihin tuotantopanoksiin.

Toisaalta olisi myös pohdittava, voidaanko puettavien teknologioiden avulla kerättyjen data-aineistojen valmistaminen pilkkoa sillä tavoin osiin, että sen eri vaiheet olisivat erotettavissa immateriaalioikeuden kannalta selkeästi omiksi prosesseikseen, joista osaa voitaisiin suojata tehokkaasti tietokantaoikeudella. Ensimmäisessä vaiheessa raakadata kerättäisiin ja muunnettaisiin ymmärrettävään muotoon ja toisessa vaiheessa koottaisiin strukturoituun pelaajatietokantaan tai vastaavaan datapankkiin. Tällöin tämä olemassa olevien tietojen myöhempi yhdistely digitaalisessa ympäristössä voisi saada tietyin edellytyksin tietokantasuojaa. Varamia tällaiseen johtopäätökseen on joka tapauksessa pakko tehdä, eikä vähiten sen vuoksi, että kyseisen kaltaiset tietokannat voisivat sisältää urheilijoista kerättyjä henkilötietoja²⁴⁸. Toisaalta on myös syytä muistaa, ettei läheskään kaikki data urheiluanalytiikassakaan ole peräisin puettavista mittauslaitteista, vaan aiemmin todetusti lisäarvoa voi muodostua visuaalisesti havaittavissa olevien suoritteiden ja myös valmiiksi olemassa olevien data-aineistojen, kuten julkiseksi saatettujen terveyst- ja suorituskykytietojen, yhdistelystä²⁴⁹.

Huomattavan investoinnin käsitteen ja tietokannan 15 vuoden suoja säännön kannalta mielenkiintoisen kokonaisuuden muodostavat lisäksi tietokantadirektiivin 10 artiklan 3 kohdan mukaiset dynaamisia tietokantoja koskevat säännökset, joita ei aikanaan implementoitu kansalliseen lainsäädäntöön. Digitaalisissa ympäristöissä, urheilun datataloudessa tuotetut aineistot mukaan lukien, on nykyään usein tavanomaista, että tietokantoja päivitetään jatkuvasti. Kun voidaan katsoa, että tehdyt muutokset ovat edellyttäneet olennaista investointia, on panostuksen seurauksena syntynyt tietokantaa mahdollista tarkastella direktiivin mukaan uutena erillisenä objektina, jota koskee täten myös oma uusi suoja-aikansa.²⁵⁰ Se, milloin panostus on ollut riittävän olennainen, on problematisoitavissa ja jälleen viime kädessä tuomioistuinten tai vastaavien riidanratkaisuinstantssien päätettävissä, sillä investoinnin olennaisuutta arvioidaan aina tapauskohtaisena kokonaisarviona.

---

²⁴⁶ Harenko ym. 2016, s. 503. EU-tuomioistuimessa oli käsittelyssä samanaikaisesti kaksi muuta urheiluliitännäistä asiaa, jossa oli kysymys ottelujärjestyksen tietojen käytöstä veikkaus- ja vedonlyöntikupongeissa (Fixtures Marketing v. OPAP sekä Fixtures Marketing v. Svenska Spel AB). Tuomioistuin on vahvistanut nämä periaatteet myös tapauksissa The British Horseracing Board v. William Hill sekä Football Dataco ym. v. Sport-radar.

²⁴⁷ Ohiluoto 2017, s. 76.

²⁴⁸ Kollisiotilanteisiin liittyvää punnintaa luvussa 6.

²⁴⁹ Zech 2018, s. 5. Lisäarvoon liittyen mielenkiintoinen on myös Zechin näkemys siitä, että nykyään kerättyä tietoa (eli tietokantoja) ei kovin usein myydä hyödykkeinä tai lisensoituna, vaan pääsyä tietokantoihin tarjotaan enemmän palveluna.

²⁵⁰ Harenko ym. 2006, s. 416. Yhteisöjen tuomioistuin on vahvistanut, että taloudelliset ja aineelliset investoinnit ovat määrällisiä, kun taas inhimilliset investoinnit ovat laadullisia investointeja. Ks. Fixtures Marketing Ltd v AB Svenska Spel, kohta 28.

5.2.2 Football Dataco v. Sportradar – data-aineistojen oikeudeton hyödyntäminen

EU-tuomioistuin on 2010-luvulla käsitellyt muutamia urheilun datataekosysteemin kannalta mielenkiintoisia tapauksia tietokantasuojaa koskevassa ratkaisukäytännössään. Vuonna 2012 tuomioistuin otti kantaa jalkapallo-otteluiden liven datasta koostuvan tietokannan suojan alueelliseen ulottuvuuteen tapauksessa, jossa vastakkain olivat englantilainen Football Dataco Ltd sekä saksalaisen Sportradar GmbH:n sveitsiläinen tytäryhtiö.

Kuten alaluvussa 4.4.2. todettiin, Football Dataco on kolmen brittiläisen jalkapallon ammattilaisliigan²⁵¹ hallinnoima yhtiö, joka vastaa jalkapallo-otteluista kerättävän datan immateriaalioikeuksista. Se myös myöntää kolmansille osapuolille, kuten medialle ja vedonlyöntiyhtiöille, lisenssejä, jotka antavat niille mahdollisuuden kopioida tiettyjä immateriaalioikeuksia (esim. ottelulista- ja tilastotietokantoja) omiin tarkoituksiinsa. Sportradar taas on urheiluteknologia-yhtiö, joka kerää ja analysoi urheilusta syntyvää dataa vedonvälittäjille, kansallisille ja kansainvälisille lajiliitoille, urheiluseuroille ja mediayrityksille.²⁵² Riidassa kyse oli ennen kaikkea siitä, oliko Sportradar käyttänyt Football Datacon sui generis -suojan alaisia tietoja uudelleen toisessa jäsenvaltiossa ja myynyt niitä edelleen vedonlyöntiyhtiöille lainvastaisesti.

Tuomioistuimen antaman ratkaisun 9 kohdan mukaan Football Datacon tuottama Football Live -data oli kooste tietoja, jotka koskivat kulloinkin käynnissä olleita jalkapallo-otteluita²⁵³. Näitä tietoja olivat muun muassa maalintekijöiden nimet, keltaisen tai punaisen kortin saajat, mahdolliset rangaistuspotkut ja vaihdot pelin aikana. Näin ollen kerätyt tiedot sisälsivät myös henkilötietoja, mutta kuitenkin lähinnä tavanomaisia tietoja (vrt. sensoreilla kerättävät sensitiiviset tiedot). Football Datacon ja sen omistajien mukaan tietojen kerääminen ja varmistaminen vaati huomattavia investointeja ja kyseisen tietokannan kokoaminen edellytti lisäksi merkittävää taitoa, työtä, harkintaa ja asiantuntemusta. Sportradar oli poiminut näitä valmiiksi koostettuja tietoja ja välittänyt reaaliaikaista dataa edelleen muun muassa Saksassa sijaitsevan palvelimensa kautta vedonlyöntiyhtiöille, jotka kohdensivat palveluitaan brittiläisille kuluttajille. Sportradar väitti, ettei se tarvinnut erillistä lisenssiä käyttäessään brittiläisiä otteluita koskevia tilastotietoja tarjoamissaan hakupalveluissa, koska kanta-jalta ei kopioitu tietoja vaan ne luotiin itsenäisesti.²⁵⁴ Datacon mukaan Sportradarin toiminnassa kyse oli nimenomaan luvattomasta uudelleenkäytöstä²⁵⁵.

EU-tuomioistuimen mukaan tietokantadirektiivin 7 artiklaa oli tulkittava niin, että henkilö on uudelleenkäyttänyt lataamiaan tietoja lähettäessään niitä sui generis -oikeudella suojatusta tietokannasta jäsenvaltiossa A sijaitsevan www-palvelimen välityksellä jäsenvaltiossa B olevan henkilön tietokoneeseen viimeksi mainitun henkilön pyynnöstä tietokoneen muistissa säilyttämistä ja näyttöpäätteellä näyttämistä varten²⁵⁶. Tuomioistuimen ratkaisun mukaan direktiivin tavoitteen saavuttaminen olisi vaarantunut yleisesti, jos koko unionin tai sen osan alueella sijaitsevalle yleisölle suunnatut uudelleenkäyttötoimet eivät kuuluisi kyseisen direktiivin ja sen täytäntöönpanemiseksi annettujen kansallisten lakien soveltamisalaan vain sen

²⁵¹ Englannin Valioliiga ja English Football Leaguen alaiset sarjat sekä Skotlannin Valioliiga.

²⁵² Football Dataco ym. v. Sportradar, kohta 10.

²⁵³ Ibid., kohta 9. Tietojen keräämisestä vastasivat pääosin Football Datacon lukuun itsenäisesti toimineet asiantuntijat, jotka kävivät katsomassa jalkapallo-otteluita datan keräämistarkoituksessa.

²⁵⁴ Virtanen 2013.

²⁵⁵ Ibid. Suomessa puhutaan uudelleenkäytön sijaan *yleisön saataville saattamisesta*.

²⁵⁶ Football Dataco ym. v. Sportradar, kohta 47.

vuoksi, että kyseisten tointen toteuttajan tarjoaman internetsivuston palvelin sijaitsee kolmannessa maassa.²⁵⁷

Tuomioistuimen johtopäätös on nähdäkseni varsin looginen ja se kitkee osaltaan kaikenlaisia teknisluonteisia tietokantasäätelyn kiertoyrityksiä, joiden toteuttamista voidaan tällaisissa digitaalisissa verkkoympäristöissä pitää mahdollisina tai jopa todennäköisinä. Tietokantojen valmistajien ipr-strategioille se toi samalla oikeusvarmuutta ja vähensi tiedon koostamiseen käytettyjen panostusten riskisyyttä. Huomattavaa on myös, että Football Dataco -tapauksessa toimintojen suuntaamista koskevien kysymysten arvioinnissa²⁵⁸ tuomioistuin viittasi yhdistettyihin asioihin Pammer ja Hotel Alpenhof, joiden kriteeristöä arvioitiin aiemmin alaluvussa 4.2.2, jossa tutkittiin tietosuojasäätelyn alueellista soveltamisalaa urheilun data-analytiikassa.

5.2.3 Tietokantasäätely tulevaisuudessa

Lähtökohtaisesti tietokantasuojan haltija ei voi sopimusoikeudellisesti kasvattaa yksinoikeuttaan lain tarkoittamaa suojaa laajemmaksi. Tilanne on toisenlainen, jos tietokantasuojaa ei tietylle data-aineistolle voi saada. Unionin oikeuskäytännössä on otettu kantaa tilanteisiin, joissa tietokantasuoja ei sovellu. Niin sanotussa Ryanair-tapauksessa tuomioistuin katsoi, että jos tietokanta ei saa tietokantadirektiivin antamaa tekijänoikeus- tai sui generis -suojaa, ei siihen voida kohdistaa muitakaan tietokantadirektiivin mukaisia velvoitteita²⁵⁹. Oikeuskirjallisuudessa on tulkittu, että tällöin suoja ja sen laajuus ovat sopimusvapauden piirissä.²⁶⁰ Ohisalon mukaan tämä tulkinta varmistaa sen, että mikä tahansa tietokanta tulee suojatuksi – ensisijaisesti lainsäädännön suomin oikeuksin ja viime kädessä sopimusoikeudellisin keinoin.²⁶¹ Hän katsoo, että EU-tuomioistuinten oikeuskäytännön valossa vaikuttaa siis siltä, että suojasta on muodostunut jopa liian vahva.

Tietokantasuojaa tasapainottavaksi tekijäksi on ehdotettu kilpailuoikeudellista puuttumista liian laajoihin yksinoikeuksiin. Huomattavan investoinnin kriteeri huomioiden tietokannat muodostavat usein sellaisen markkina-alueen, jonka ominaispiirteenä on keskittyminen. *Status quon* tasapainottaminen kilpailuoikeudellisesti vaatii kuitenkin viranomaistoimintaa ja siten julkisia resursseja, joita on aina käytettävissä rajallisesti.²⁶²

Yksinoikeussuojan laajuuden lisäksi haasteita on aiheuttanut etenkin terminologian epäselvyys eli esimerkiksi se, mitä tarkoitetaan tietokannan *olennaisella osalla*²⁶³. IoT-laitteiden monipuolistuessa ja tekoälyllä tuotettujen datamassojen kasvaessa on tullut haasteellisemmaksi myös hahmottaa tietokantasuojan ja etenkin huomattavan panostuksen kriteeristön täyttymisen rajoja. Kuten tässäkin tutkielmassa on käynyt ilmi, urheilijoista ja heidän suoriteistaan voidaan kerätä arvokasta (live)dataa nykypäivänä myös monin muin eri keinoin, jotka eivät välttämättä datankeruun hetkellä vaadi ihmisen huomattavaa panostusta. IoT-järjestelmiin kytketyt sensorit ja älykkäät kamerateknologiat luovat usein virheettömämpää dataa kuin kilpailujen tarkkailijat. Kysymys kuuluukin, voiko Football Dataco -ratkaisun

---

²⁵⁷ Ibid., kohta 46.

²⁵⁸ Ibid., kohdat 41–43.

²⁵⁹ Ryanair v. PR Aviation, kohta 45.

²⁶⁰ Haarmann 2014, s. 133.

²⁶¹ Ohisalo 2017, s. 96.

²⁶² Ibid., s. 88.

²⁶³ Ibid., s. 97: Sui generis -suojaa on pidetty liian laajana, sillä sen on tulkittu oikeuskäytännön perusteella kattavan epäolennaisten osien järjestelmällisen kopioinnin.

puitteissa määritelty sui generis -suoja koskea samassa mitassa myös sellaisia tietokantoja, jotka on luotu tekoälyn tai automatisoinnin keinoin.

Komissio on huomionnut tämän kysymyksenasettelun ehdotuksessaan uudeksi datasäädökseksi. Säädösehdotuksen 35 artiklan mukaan tietokantadirektiivissä säädettyä sui generis -oikeutta ei sovellettaisi sellaisiin tietokantoihin, jotka sisältävät tuotteen tai siihen liittyvän palvelun käytöstä saatua tai sen tuloksena tuotettua dataa²⁶⁴. Asetuksen johdanto-osan mukaan säännöksellä puututaan nimenomaisesti jatkuvaan oikeudelliseen epävarmuuteen siitä, olisiko sui generis -suoja sovellettava tietokantoihin, jotka sisältävät dataa, joka on tuotettu tai saatu käyttämällä tuotteita tai niihin liittyviä palveluja, kuten antureita, tai muun tyyppistä koneellisesti tuotettua dataa. Kun nimenomaan anturit on tässä yhteydessä erikseen mainittu, voitaneen rajausta pitää myös urheilun data-analytiikan kannalta merkityksellisenä.

Toisaalta ehdotetun säädöksen johdanto-osan 14 kohdassa tällaisista dataa koneellisesti tuotavista esineiden internetiin liitetyistä laitteista esimerkkeinä mainitaan ajoneuvot, kodin laitteet ja kuluttajatuotteet, lääkinnälliset- ja terveydenhoitolaitteet sekä maatalous- ja tuotantokoneet. Urheilussa käytettävät puettavat mittauslaitteet eivät suoranaisesti ole mitään edellä mainituista, mutta niillä on toki luonteensa vuoksi yhteyksiä etenkin kuluttajatuotteisiin ja terveysteknologioihin. Nähtäväksi siis jää, miten säännös lopulta soveltuu tämän tutkimuksen kohteen kaltaiseen urheilijadatan keräämiseen ja jalostamiseen ja millainen vaikutus tietosuojasääntelyllä on tässä yhtälössä. Toistaiseksi kyse on vasta ehdotuksesta, ja lopullisen säädöksen tullessa voimaan tarvitaan luultavasti jälleen oikeuskäytäntöä tarkentamaan näitä kysymyksiä.

5.3 Liikesalaisuuksien suoja ja salassapitovelvoitteet urheilun datataloudessa

Vaikka datalla olisikin urheilutoimijoiden yleisen kilpailukyvyn kannalta suuri merkitys, sitä ei välttämättä kuitenkaan voida suojata teollis- tai tekijänoikeuksilla tai niiden lähioikeuksilla, kuten edellä kuvatulla tietokantasuojalla. Vaihtoehtona voi tällöin olla liikesalaisuuden suoja.

Etenkin yhdysvaltalaisessa oikeuskirjallisuudessa urheilijoista kerättyä dataa on tarkasteltu liikesalaisuusnäkökulmasta²⁶⁵. Pohjois-Amerikassa ja Englannissa on myös nähty tapauksia, joissa liikesalaisuuksiksi luokiteltavia urheilijadataa sisältäviä tietoaineistoja on hyödynnetty luvottomasti. Tietomurtoihin ja vakoiluun ovat syllistyneet myös urheiluseurojen kilpailijoiden edustajat. Näin kävi esimerkiksi tapauksessa, jossa yhdysvaltalaisen baseballjoukkueen St. Louis Cardinalsin kykyjenetsinnästä vastaava työntekijä murtautui Houston Astrosin laajaan ja yksityiskohtaisia henkilötietoja sisältäneeseen pelaajatietojärjestelmään, ja sai tästä 46 kuukauden vankeustuomion²⁶⁶. Kyseinen data-aineisto sisälsi muun muassa kykyjenetsintäraportteja, treideihin liittyviä tietoja, pelaajatilastoja, dataa urheilijoiden viimeaikaisista suorituksista ja psykologisista arviointitekniikoista sekä tiettyjen urheilijoiden louk-

---

²⁶⁴ Kyseistä säännöstä ehdotetaan, jotta ei estettäisi käyttäjien oikeutta saada ja käyttää tällaista dataa kyseisen asetuksen 4 artiklan mukaisesti tai jakaa tällaista dataa kolmansien osapuolten kanssa kyseisen asetuksen 5 artiklan mukaisesti.

²⁶⁵ Esim. Grow – Grow 2017; Studnicka 2020.

²⁶⁶ Grow – Grow 2017, s. 1567: Liikesalaisuuksiksi tulkitut (ja henkilötietoja sisältäneet) tiedot vaihtelivat tutkimusraporteista ja tilastollisista analyysistä urheilijoiden ruokavalioon ja psykologisiin arviointitekniikoihin. Ks. aiheesta myös esim. The New York Times 2016.

kaantumisista²⁶⁷. Samaten englantilainen jalkapalloseura Liverpool FC joutui vuonna 2019 maksamaan yli miljoonan punnan vahingonkorvauksen hakkeroituaan Manchester Cityn vastaavanlaisia kykyjenetsintätietojärjestelmiä²⁶⁸. Tällaiset tapaukset osoittavat yhtäältä urheilijoista kerätyn datan arvon ja toisaalta sen keräämiseen ja hallintaan liittyvät riskit konkreettisesti.

Liikesalaisuudet ovat perusluonteeltaan siinä määrin yleismaailmallisia, että niitä koskevien säännösten soveltumista urheilijoista kerättyyn dataan voidaan tarkastella myös eurooppaoikeudellisesti. Merkittävä unionin laajuinen sääntelyuudistus oli liikesalaisuusdirektiivin täytäntöönpano vuonna 2018²⁶⁹. Direktiivin tarkoituksena oli harmonisoida eri jäsenmaiden heterogeenistä liikesalaisuussääntelyä sekä lähentää liikesalaisuuksien suojaa muihin, yksinoikeuden luoviin perinteisiin immateriaalioikeuksiin. Tästä syystä direktiivissä säädetyt oikeussuojakeinot ja seuraamukset vastaavat pitkälti perinteisten immateriaalioikeuksien sääntelyä. Merkityksellinen ero on kuitenkin siinä, että liikesalaisuudet eivät direktiivin perusteella anna niiden haltijalle yksinoikeutta, vaan niiden suoja on traditionaalisia immateriaalioikeuksia suppeampi.²⁷⁰ Tämä johtuu etenkin siitä, että liikesalaisuudet voivat koskea periaatteessa lähes minkäläistä tietoa tahansa. Sama liikesalaisuus voi siis olla samalla tai eri oikeusperusteella usean eri tahon hallussa ja sääntely estää vain liikesalaisuudeksi katsottavan tiedon oikeudettoman hankinnan, käyttämisen ja ilmaisemisen.²⁷¹

EU:n liikesalaisuusdirektiivissä liikesalaisuudella tarkoitetaan tietoa, jota liikesalaisuuden haltija pyrkii toimillaan pitämään salaisena, ja jonka kaupallinen arvo perustuu nimenomaisesti siihen, että tieto pysyy salassa.²⁷² Vastaavasti direktiivistä johdetun kansallisen liikesalaisuuslain 2 §:n mukaan liikesalaisuus on tietoa, joka ei ole kokonaisuutena tai osiensa täsmällisenä kokoonpanona ja yhdistelmänä vastaavanlaisia tietoja tavanomaisesti käsitteleville henkilöille yleisesti tunnettua tai helposti selville saatavissa. Liikesalaisuudet ovat näin ollen rajatun henkilöpiirin hallitsemaa elinkeinotoimintaan liittyvää tietoa, jonka tunnusmerkit ovat tiedon salaisuus, tiedon taloudellinen arvo eli salassapitointressi sekä tiedon tosiasiallinen salassapito²⁷³. Kun urheiluorganisaatiot keräävät puettavien teknologioiden avulla urheilijoista fyysisiä ominaisuuksia ja suorituskyyä kuvaavaa dataa, pyritään se valjastamaan osaksi harjoitus- ja ottelustrategioita, joiden viimesijaisena tavoitteena on tuottaa joukkueelle menestystä²⁷⁴. Liikesalaisuusnäkökulmasta urheilijadata-aineistoja voisi tällöin luonnehtia omaisuususeriksi (*”asset”*), jotka tuottavat taloudellista lisäarvoa tuloksentekoa tavoittelevan urheiluorganisaation toiminnalle. Toisaalta niitä voitaisiin tarkastella myös teknisinä liikesalaisuuksina, joihin luetaan muun muassa testitulokset²⁷⁵.

Liikesalaisuuslakia koskevan hallituksen esityksen mukaan taloudellisen arvon määritelmä ei edellytä sitä, että tietoa aktiivisesti hyödynnettäisiin elinkeinotoiminnassa, vaan riittävää on, että tiedolla on luonteensa puolesta potentiaalia tulla hyödynnetyksi²⁷⁶. Siten pelkkä mahdollisuus hyödyntää urheilijoista kerättyä dataa joukkueen toiminnassa voisi riittää täyt-

²⁶⁷ Grow – Grow 2017, s. 1567; Gale 2018.

²⁶⁸ Miettinen / HS 2019.

²⁶⁹ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/943, annettu 8 päivänä kesäkuuta 2016, julkistamattoman taitotiedon ja liiketoimintatiedon (liikesalaisuuksien) suojaamisesta laittomalta hankinnalta, käytöltä ja ilmaisemiselta.

²⁷⁰ Vapaavuori 2019, s. 26.

²⁷¹ Ibid., s. 38 ja 124.

²⁷² COM (2017)9/F1 – FI, s. 11.

²⁷³ Vapaavuori 2019, s. 67.

²⁷⁴ Grow – Grow 2017, s. 1578–1579.

²⁷⁵ Ks. taloudellisten ja teknisten liikesalaisuuksien jaottelusta esim. Vapaavuori 2019, s. 61–62.

²⁷⁶ HE 49/2018, s. 83–84.

tämään kyseisen edellytyksen. Lain esitöiden mukaan elinkeinotoiminnan käsite on myös ymmärrettävä laajasti. Elinkeinotoiminnalla tarkoitetaan erityisesti ammatin tai elinkeinon harjoittamista tulon tai muun taloudellisen hyödyn saamiseksi luonnollisten henkilöiden tai oikeushenkilöiden toimesta. Rajauksen tekeminen esimerkiksi sen suhteen, milloin kyse on urheilijadataa hyödyntävästä ammattiuurheilujoukkueesta (elinkeinotoimintaa) tai amatöörijoukkueesta (muuta toimintaa), lieneekin lavean tulkinnan vuoksi haasteellista.

Kolmantena kumulatiivisena kriteerinä liikesalaisuudelle on se, että tällaisen arvokkaan tiedon laillinen haltija on ryhtynyt kohtuullisiin toimenpiteisiin sen suojaamiseksi. Vaatimus kohtuullisista toimenpiteistä viittaa siihen, että liikesalaisuuksia käsittelevien henkilöiden olisi oltava tietoisia informaation luottamuksellisuudesta. Tietoisuutta rakentavat esimerkiksi erinäiset fyysiset, tekniset ja oikeudelliset suojaustoimenpiteet. Käytännössä tällaisia kohtuullisia toimenpiteitä ovat esimerkiksi salassapito- ja kilpailukieltosopimukset.²⁷⁷

Henkilötietoja sisältävien data-aineistojen osalta tällaiseen salassapitoon liittyvään sopimiseen on tietyissä tilanteissa olemassa myös selkeä velvollisuus, sillä tietosuojasetuksen 28 artiklan 3 kohdan b alakohdan mukaan rekisterinpitäjän ja henkilötietojen käsittelijän on varmistettava, että henkilöt, joilla on oikeus käsitellä henkilötietoja, ovat sitoutuneet noudattamaan salassapitovelvollisuutta tai heitä koskee asianmukainen lakisääteinen salassapitovelvollisuus. Korpisaaren ym. mukaan on yleistä, että rekisterinpitäjänä ja henkilötietojen käsittelijöinä toimivat organisaatiot tekevät työntekijöilleen erillisiä salassapitosopimuksia, vaikka suoraan lainsäädännöstä tuleva salassapitovelvollisuus olisikin monessa tilanteessa riittävä²⁷⁸.

Esimerkiksi Suomen työlainsäädännössä on yleinen salassapitovelvollisuus, jonka riittävyteen työnantaja voi usein luottaa ja olla tekemättä erillisiä salassapitosopimuksia, eikä tämän pitäisi johtaa siihen päätelmään, ettei työnantaja ole ryhtynyt kohtuullisiin toimenpiteisiin tietojen suojaamiseksi²⁷⁹. Siten työnantajan asemassa urheilijadataa käsittelevät organisaatiot voivat ainakin jossain määrin luottaa siihen, että niiden oikeudet lisäarvoa sisältävään dataan on turvattu. Lisäksi vaitiolovelvollisuudesta säädetään myös tietosuojalain 35 §:ssä, jonka mukaan henkilö, joka on henkilötietojen käsittelyyn liittyviä toimenpiteitä suorittaessaan saanut tietää jotakin toisen henkilön ominaisuuksista, henkilökohtaisista oloista, taloudellisesta asemasta taikka toisen liikesalaisuudesta, ei saa oikeudettomasti ilmaista sivulliselle näin saamiaan tietoja eikä käyttää niitä omaksi tai toisen hyödyksi tai toisen vahingoksi²⁸⁰. Näin ollen henkilötietoja sisältävien data-aineistojen taloudellisen arvon suoja rakentuu paitsi osapuolten sopimusten ja teknisten toimenpiteiden myös pakottavan yksilön oikeuksia korostavan lainsäädännön varaan.

On myös todettava, että vaikka urheilijoista kerättyä dataa ei suoranaisesti tulkittaisikaan liikesalaisuudeksi, voisivat urheilun dataekosysteemin toimijat myös sopia liikesalaisuuslain 2 §:n (tai direktiivin 2 artiklan) määritelmää laajemmin keskinäisessä suhteessaan salassa pidettävistä tiedoista. Dataa keräävien urheiluorganisaatioiden tavoitetilana voi esimerkiksi olla, että urheilijat eivät sopimussuhteensa aikana tai sen jälkeen paljasta sellaisia seuranta-menetelmiin ja tuloksiin liittyviä tietoja, joihin he ovat saaneet pääsyn. Urheiluanalytiik-

---

²⁷⁷ Ibid. s. 58.

²⁷⁸ Korpisaari ym. 2022, s. 34. Kirjoittajien mukaan luottamuksellisuus edellyttää, että henkilöä kielletään tosiasiallisesti paljastamasta luottamuksellisia tietoja ilman lupaa. Salassapitovelvollisuuden tulee kattaa kaikki rekisterinpitäjän puolesta tehtävät käsittelytoimet.

²⁷⁹ Vapaavuori 2019, s. 87. Samaten liikesalaisuus voi saada myös rikosoikeudellista suojaa (ks. rikoslain 30 luvun säännökset).

²⁸⁰ Ibid., s. 35.

kayhtiöiden kehittämät ohjelmistot, niihin syötettävät algoritmit ja vastaavat tekniset innovaatiot ovat myös luonnollisesti suojan tarpeessa, ja vaikka ne luonteensa vuoksi lukeutuvat helposti liikesalaisuuksiksi jo lainsäädännön perusteella, voi salassapitosopimusten tekeminen asiakkaiden eli lisenssinsaaajien kanssa olla perusteltu varotoimenpide²⁸¹.

Samaten yksittäiset urheilijat voivat pyrkiä esimerkiksi vahvistamaan oikeussuojaansa sopimusteknisesti neuvottelemalla pelaajasopimuksiin sisällytettävistä salassapitolausekkeista tai erillisistä salassapitosopimuksista, joissa yksilöidään tarkemmin tiettyjen datakokonaisuuksien käsittelyyn oikeutetut henkilöt sekä näiden kokonaisuuksien käyttötarkoitukset. Tällöin sopimusosapuolten ei olisi kuitenkaan mahdollista käyttää liikesalaisuuden määritelmän ulkopuolisen tiedon osalta liikesalaisuuslain mukaisia oikeussuojakeinoja, kuten käyttökieltoa, käyttökorvausta, hyvitystä tai vahingonkorvausta. Mikäli tällainen määritelmän ulkoinen tieto paljastettaisiin, kysymys olisi sopimusehdon vastaisesta toiminnasta eikä liikesalaisuuden loukkaamisesta. Siten myös aiheutuneita vahinkoja tarkasteltaisiin sopimusoikeudellisesti.²⁸²

Urheiluanalytiikassa syntyvän datan taloudellisen arvon suojaamismahdollisuudet riippuvat kulloinkin vallitsevista olosuhteista. Tässä luvussa esitetysti potentiaalisia lainsäädäntöön perustuvia suojakeinoja voivat olla immateriaalioikeudellinen tietokantasuoja, jonka keskiössä ovat urheilijadata-aineistojen laatimiseen käytetyt kokonaispanostukset, sekä yksinoikeutta kapeampi liikesalaisuussuoja, joka voi syntyä paitsi varsinaisen liikesalaisuussääntelyn myös työ-, tietosuoja- ja rikoslainsäädännön perusteella. Silloin kun lakiin perustuvia suojakeinoja ei ole käytössä, voi data-aineistojen haltijoiden olla mahdollista määritellä suojan laajuus täsmällisemmin ja omien intressiensä mukaisesti sopimusteitse. Kun urheilijoiden suorituskykyä ja ominaisuuksia kuvaavaa dataa voidaan suojata oikeudettomalta käytöltä yhtäältä henkilötietojen suojan ja toisaalta omaisuudensuojan nojalla, on lopulta kysyttävä, miten nämä kaksi suojan muotoa suhteutuvat toisiinsa. Tähän perehdyn seuraavassa luvussa.

6 Urheilijadatan hyödyntäminen – konflikti henkilötietojen suojan ja omaisuudensuojan välillä

Tässä tutkielmassa esitetysti monille organisaatioille, myös urheilun datatalouden toimijoille, on syntynyt henkilötietoja sisältävistä datamassoista liiketoimintapäätösten ja strategisen toiminnan suunnittelun kannalta tärkeitä tietovarantoja, joita ne pyrkivät suojaamaan sopimuserusteisesti sekä erilaisin EU:n oikeusjärjestyksessä tunnistetuin keinoin. Tarkasteltaessa esimerkiksi varallisuusarvioisia tietokantoja niille suojaa saa edellä alaluvussa 5.2.1 esitetyllä tavalla valmistaja, joka on kerännyt ja järjestänyt datan huomattavin investoinnein. Mikäli tietokantaoikeus syntyy henkilötietoja sisältävälle tietokannalle, tietokannan valmistaja voi haluta esimerkiksi lisensoida tai myydä tietokannan tai muulla tavalla taloudellisesti hyötyä kokoamastaan tiedosta²⁸³. Tällöin henkilötietoja sisältävän datan prosessoinnista koituva taloudellinen hyöty tulisi tietokannan valmistajan hyväksi. Yksityishenkilöillä on kuitenkin lainsäädännöllä suojattu intressi omia tietojaan kohtaan ja etenkin tietosuojasääntelyä seuraa heille monenlaisia oikeuksia.

²⁸¹ Ks. ohjelmistojen suojaamisesta tarkemmin Vapaavuori 2019, s. 51–53.

²⁸² HE 49/2018, s. 81.

²⁸³ Valkjärvi 2017, s. 152.

Kyse on siten selkeästä kollisiotilanteesta silloin, kun tietokantoihin tai vastaaviin taloudellista arvoa sisältäviin urheilijadata-aineistoihin sisältyy henkilötietoja. Punnintatilanteessa toisella puolella painavat organisaation tekemien investointien suojaaminen ja sopimusvapaus sekä toisella puolella henkilön tiedollisen itsemääräämisoikeuden suojaaminen ja yksityisyyden suojan turvaaminen.²⁸⁴ Tietokanta on usein sitä arvokkaampi, mitä kattavammin siihen sisältyy erilaisia tietoja ja vastaavasti mitä enemmän tietoa on koottuna yhteen, sitä suurempi on aiheutuva periaatteellinen uhka henkilön yksityisyydelle ja itsemääräämisoikeudelle.

Oikeuskirjallisuudessa on käyty vilkasta keskustelua siitä, pitäisikö datan ympärille muotoilla erillinen omistusoikeus²⁸⁵. Tutkimuksissa on väitetty, että nykyinen tietokantaoikeuksia, liikesalaisuuksia ja yleistä tietosuojaa koskeva lainsäädäntö ei kattavasti sääntele tiedon suojaamiseen liittyviä kysymyksiä²⁸⁶. Toisaalta vahvempi argumentaatio on toistaiseksi liittynyt tällaisen eksklusiivisen oikeuden vastustamiseen. Kerberin mukaan erityinen haaste liittyy kyseisen oikeuden sisällön tarkkaan määrittelyyn. Kun dataa on monenlaista, johtaisi sitä koskeva ipr-oikeus todennäköisesti oikeusvarmuuden heikentymiseen, mikä voisi pahimmassa tapauksessa haitata digitaalitalouden kehitystä.²⁸⁷ Drexlin ym. mukaan ei ole myöskään olemassa oikeusperiaatetta, jonka mukaan dataan liittyvät oikeudet olisi heti alusta alkaen osoitettava tietylle oikeushenkilölle, eikä myöskään tietosuojasääntely salli tällaista yksinoikeudellista kontrollia.²⁸⁸

Datan liittyvien varallisuus oikeudellisten ja tietosuojaoikeudellisten periaatteiden leikkauspisteitä on tutkielman kannalta kiinnostavissa raameissa tutkinut Vaclav Janecek artikkelissaan ”*Ownership of Personal Data in the Internet of Things*”. Janecekin mukaan EU-sääntelyssä muotoiltu henkilötiedon määritelmä, jonka mukaan periaatteessa mikä tahansa tieto voi olla henkilötieto, johtaa ongelmaan määriteltäessä datan vapaaseen liikkuvuuteen ja omistajuuteen liittyviä kysymyksiä. Jos datan henkilötietoluonteesta ei voida olla varmoja, on sen suojaaminen laissa yksilöidyn oikeuksin ongelmallista. Janecek pyrkii tästä syystä erottamaan henkilötietojoukosta erikseen sellaisen aineksen, joka on lähtökohtaisesti aina henkilötietoa eikä voi siten koskaan olla täysimääräisen ja jakamattoman omistusoikeuden piirissä²⁸⁹. Tällaisten perusoikeuden ydinalueelle kuuluvien tietojen omistaminen merkitsisi siis käsitteellisesti ihmisten identiteetin omistamista. Kyse on kuitenkin hyvin kategorisesta tietojoukosta, johon eivät esimerkiksi automaattisesti lukeudu kaikki yksilön terveydentilaa koskevat tiedot, taikka tiedot, jotka on kerätty vaikkapa GPS-paikantimen tai vastaavan mittarin avulla.²⁹⁰

Ydinalueen rajaamisen sijaan urheilun data-analytiikan kontekstissa tulisikin nähdäkseni keskittyä enemmän muihin omistajuutta muotoaviin kriteereihin, joita ovat 1. resurssin aktiivinen hallinta, 2. resurssin passiivinen suoja, 3. resurssille määritettävissä oleva arvo sekä 4. omistusoikeuden kohdistuminen tietylle yksilöitävissä olevalle taholle.²⁹¹

---

²⁸⁴ Ibid., s. 129–130.

²⁸⁵ Zech 2016, s. 51–79; Kerber 2016; Drexlin ym. 2016, s. 12.

²⁸⁶ Esim. Zech 2016.

²⁸⁷ Kerber 2016, s. 20.

²⁸⁸ Drexlin ym. 2016, s. 2.

²⁸⁹ Janecek 2018, s. 7. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan esimerkiksi ihmisen DNA-sekvenssi ja solunäytteet ”sisältävät huomattavia määriä ainutlaatuista henkilötietoa” ja pelkkä niiden säilyttäminen loukkaa ilman lisäperusteita vuonna 1950 tehdyn Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaista oikeutta yksityisyyteen.

²⁹⁰ Ibid., s. 8.

²⁹¹ Ibid., s. 9–10.

Resurssin, eli tässä tapauksessa urheilijoista kerätyn datan, aktiivinen hallinta tarkoittaa käytännössä mahdollisuutta saada pääsy siihen, tallentaa, jakaa, myydä ja muuttaa sitä tai muokata sitä erilaisiksi merkityksellisiksi tietojoukoiksi, mukaan lukien ei-henkilötiedoksi. Hallinnan voidaan katsoa tarkoittavan myös oikeutta datan hävittämiseen.²⁹² Datan täyttää hallintaa koskeva omistusoikeuden kriteerin täyttyminen vaikuttaa Euroopan unionin tietosuojasetuksen soveltamisalalla ilmeisen haasteelliselta. Rekisteröidyn oikeudet muodostavat jo itsessään esteen dataan mahdollisesti kohdistettaville omistusoikeuksille tai niitä rajatummille taloudellisille oikeuksille, kuten käyttöoikeuksille. Kun käsittely perustuu esimerkiksi rekisterinpitäjänä toimivan analytiikkayhtiön tai urheiluseuran oikeutettuun etuun, aiheuttavat henkilötietojen käsittelyä koskevat rekisteröidyn vastustamis-, rajoittamis- ja poistamisoikeudet selkeitä rajoitteita rekisterinpitäjien oikeuksille hyödyntää tietoja määrittämiinsä käyttötarkoituksiin. Samaten suostumukseen käsittelyperusteena nojaavat rekisterinpitäjät ovat jatkuvasti alttiita sille, että rekisteröidyn asemassa oleva urheilija peruuttaa suostumuksensa, jolloin datan hyödyntäminen käy hankalaksi.

Tällaiset skenaariot vaikuttavat suoraan siihen, missä laajuudessa henkilötietoja sisältäviä datajoukkoja on riskitöntä hyödyntää tai luovuttaa eteenpäin kolmansille. Ne eivät sinänsä poissulje tarkoituksiltaan erilaisen immateriaalioikeudellisen suojan mahdollisuutta, mutta rajoittavat sen hyödyntämistä. Tietosuojasetuksen asettamien rajoitteiden ohella urheilijadatan hallinnan konstruointia vaikeuttaa myös IoT-järjestelmien luonne; esimerkiksi puettavien teknologioiden urheilijoista kerättävästä datasta laaditaan suurella todennäköisyydellä useita kopioita, joita säilytetään eri sijainneissa ja eri tahojen hallinnassa.²⁹³

Edellisestä seuraa, että toinen tehokkaan omistusoikeuden edellytys, eli passiivisen suojan tarve, tarkoittaa intressiä sulkea muut tahot kyseisen datajoukon hallinnan ulkopuolelle sekä toisaalta tarpeen oikeussuojakeinoihin, mikäli datan oikeudetonta hyödyntämistä ilmenee²⁹⁴. Tällainen kaupallisesti arvokkaiden objektien suoja voidaan konstruoida lainsäädännön keinoin, kuten immateriaalioikeudessa yleisesti on tehtykin. On kuitenkin myös syytä huomata, että esimerkiksi tekijänoikeudessa useat käsitteet on luotu aivan toisenlaista tekniikkaa varten, kuin sellaista, johon niitä joudutaan tänä päivänä soveltamaan²⁹⁵. Teknologioiden kehityksessä immateriaalioikeuksia pyritään ulottamaan jatkuvasti uusille aloille, eikä tämä ole täysin kitkatonta käsitteiden yleisestä teknologianeutraalisuudesta huolimatta.

Kuten alaluvussa 5.2.1 ilmeni, liittyy myös tekijänoikeuden lähioikeudeksi luettavan tietokantasuojan määritelmiin monia epävarmuustekijöitä sen suhteen, millaisia urheiluun liittyvän datan koostamisprosesseja sillä voidaan suojata. Samaten tietoverkot ja digitalisaatio ovat osaltaan myös heikentäneet oikeudenhaltijoiden mahdollisuuksia puuttua immateriaalioikeuksien suojaamien objektien luvattomaan käyttöön. Oikeuskirjallisuudessa onkin väitetty, että vaikka taloudellisen suojan tarve olisi olemassa, ei tehokasta suojaa asiaa koskevasta lainsäädännöstä huolimatta välttämättä ole saatavilla.²⁹⁶

Kolmas datan omistajuuteen liittyvä elementti eli resurssin objektiivisesti määritettävissä oleva taloudellinen arvo tarkoittaa sitä, että omistusoikeuden kohteena olevien datajoukkojen tulisi tuottaa mitattavissa olevaa hyötyä tai lisäarvoa niiden omistajille. Siten urheilumarkkinoilla muodostettaville data-aineistoille, niiden sisältämät henkilötiedot mukaan lukien, pitäisi pystyä läpinäkyvästi määrittelemään vaihdanta-arvo, joka tekisi niiden suoja-

²⁹² Janecek 2018, s. 10. Toisaalta hallintaan liittyy myös vastuu datan käytöstä aiheutuneista vahingoista.

²⁹³ Ibid., s. 11.

²⁹⁴ Ibid.

²⁹⁵ Ks. Haarmann 2014, s. 46–48.

²⁹⁶ Ibid. s. 46.

misesta perusteltua.²⁹⁷ Tutkijat ja yritykset ovat tunnistaneet useita henkilötietoihin liittyviä strategisia ja taloudellisia arvoja, mutta ongelmallinen kysymys liittyy siihen, miten tällaista arvoa tuottavia tietojoukkoja eritellään. Se, piilekö urheilijadatan taloudellinen arvo yksittäisissä biteissä vai suuremmassa sekalaatuudessa (henkilötiedot ja ei-henkilötiedot) datamassassa, määrittynee lopulta tapauskohtaisesti.

Neljäs edellytys koskee sitä, että resurssille pitäisi pystyä yksiselitteisesti osoittamaan omistaja. Kun keskustellaan tietyn henkilötietoja sisältävän data-aineiston omistajuuden allokointumisesta, lähdetään tavallisesti liikkeelle dualistisesti siitä, että siihen on oikeutettu joko rekisteröity itse tai jokin muu taho²⁹⁸. Tämä dilemma johtuu normatiivisesta ristiriidasta yksityisyyden suojaan ja omaisuudensuojaan liittyvien näkökulmien välillä. Yksityisyyden suoja tukee yleistä käsitystä siitä, että henkilötietoja sisältävien datajoukkojen tulee olla ensisijaisesti rekisteröidyn omistuksessa, kun taas omaisuudensuojan kannalta tarkasteltuna omistajuuden tulisi perustua tasa-arvoiseen ja syrjimättömään testiin, joka koskisi kaikkia potentiaalisia oikeudenhaltijoita tasapuolisesti.

Datan omistajuudesta käytävässä keskustelussa on tunnistettu lukuisia potentiaalisia ehdokkaita, jotka voisivat soveltua parhaiten erinäisten tietoaineistojen omistajiksi (esim. tiedon tuottajat, kuluttajat, kokoajat, yritykset, rahoittajat, koodaajat, jne.).²⁹⁹ Samaten on esitetty erilaisia teorioita, joista justifikaation voisi johtaa. Yhden teorian mukaan merkityksellistä on se, kuka on vastuussa arvonaluontiketjun aloittamisesta. Urheilun data-analytiikassa henkilötietoja keräävä ja jalostava taho, kuten analytiikkayhtiö tai urheiluseura, voisi tällöin olla oikeutettu omistaja³⁰⁰. Toisaalta joissakin teorioissa painoarvoa on annettu lähinnä sille toimijalle, jonka haltuun tiedot lopulta päätyvät.³⁰¹

Datan hallintaa ja hyödyntämistä koskevien kysymysten ollessa monelta osin avoimia ja problematisoivissa, ei urheiluanalytiikassaan erilaisten taloudellisten oikeuksien hyödyntäminen näyttäydy yksioikoisena. Yksi ajankohtaisimmista käytännön esimerkeistä näistä kollisiotilanteista on Englannissa käynnissä oleva Project Red -aloite, jossa konkretisoituvat osuvalla tavalla ammattijalkapallon parissa toimivien eri sidosryhmien dataan liittyvät intressiristiriidat. Project Red Card on jalkapalloseura Cardiff Cityn entisen managerin Russell Sladen johtama aloite, jonka tarkoituksena on saada Iso-Britanniassa oikeusteitse vahvistus sille, että urheilumarkkinoiden kaupallisten toimijoiden hyödyntämä urheilijoiden suorituskyky- ja seurantadata on myös tietosuoja sääntelyn alaista henkilötietoa, jonka kaupalliseen hyödyntämiseen vaaditaan urheilijoilta positiivinen tahdonilmaisu. Lisäksi aloite tähtää siihen, että datan oikeudettomasta hyödyntämisestä olisi maksettava oikeasuhtainen vahingonkorvaus urheilijoille itselleen. Edelleen urheilijoiden tulisi jatkossa olla oikeutettuja myös mahdollisiin rojalitituloihin heistä kerättyjä data-aineistoja kaupallistettaessa. Aloitteeseen on liittynyt yli 850 nykyistä ja entistä ammattijalkapalloilijaa.³⁰² Oikeustoimien potentiaalisia vastapuolia ovat jalkapalloseurojen sijaan lukuisat peli-, vedonlyönti- ja analytiikkayhtiöt,

---

²⁹⁷ Janecek 2018, s. 13.

²⁹⁸ Oikeuskirjallisuudessa on esimerkiksi katsottu, että data-analytiikassa henkilötietoja sisältävän urheilijadatan hyödyntämiseen liittyvien oikeuksien pitäisi kuulua ensisijaisesti urheilijoille itselleen eikä analytiikan fasilitoinnista vastaaville toimijoille (Flanagan 2022a, s. 8).

²⁹⁹ Ibid., s. 14; Hugenholtz 2017.

³⁰⁰ Flanagan 2022a, s. 8.

³⁰¹ Janecek 2018, s. 15.

³⁰² The Athletic 2021; Moore 2022.

joiden Sladen leiri väittää hyödyntäneen henkilötietoja sisältävää urheilijadataa ilman urheilijoiden antamaa ja tietosuojasääntelyn reunaehdot täyttävää suostumusta³⁰³.

Mikäli Sladen hanke menestyy, ovat sen vaikutukset koko urheilun dataekosysteemin kannalta merkittäviä. Asian taustoihin perehtynyt Moore kuitenkin huomauttaa, että Iso-Britanniassa annettiin vuoden 2021 marraskuussa korkeimman oikeuden päätös, jonka valossa vaikuttaisi siltä, että tuomioistuimissa saatetaan olla haluttomia hyväksymään kanteita, joiden perusteena on pelkästään datan hallinnan menetys.³⁰⁴ Lähitulevaisuus näyttää, saadaanko suorituskyky- ja seurantadatan kaupalliseen uusiokäyttöön liittyviin kysymyksiin urheilijoita ja muita tahoja yhtäläisesti tyydyttäviä ratkaisuja. Project Red Card tai sen kaltaiset oikeustapaukset ovat yksi mahdollisuus, Euroopan unionin uudet datasääntelyhankkeet potentiaalisesti toinen.

7 Yhteenveto ja johtopäätökset

Dataloudesta on ollut paljon puhetta viime vuosina niin Euroopan unionin tasolla, valtiotasolla kuin yhteiskunnan eri sektoreillakin. Yksi näistä sektoreista on urheilu, ja etenkin ammattimainen urheilu, jossa datasta pyritään luomaan lisäarvoa urheilijoille itselleen, sekä heitä ympäröiville sidosryhmille kuten urheiluorganisaatioille, agentuureille, analytiikkayhtiöille ja vedonlyöntiyhtiöille³⁰⁵. Lisäarvon tuottaminen edellyttää kuitenkin sellaisia oikeudellisia reunaehdoita, joilla turvataan urheilijoiden etujen toteutuminen sekä toisaalta annetaan asianmukaista suojaa elinkeinonharjoittajien tekemille taloudellisille investoinneille.

Tutkielmassa pyrin ensinnäkin selvittämään, mitä tarkoitetaan urheilijoista kerättävällä datalla ja miten sen määritelmiä voidaan tulkita oikeudellisesti. Toiseksi tavoitteena oli analysoida, millaisia intressejä urheilun dataekosysteemin sidosryhmillä on data-analytiikkaan liittyen ja miten näiden toimijoiden välisiä suhteita voidaan jäsentää sopimusoikeudellisesti. Tutkielman kolmantena tavoitteena oli havainnoida, millaisia reunaehdoita Euroopan unionissa tunnustetut perusoikeudet ja niihin perustuva lainsäädäntö asettavat näille oikeussuhteille. Tältä osin keskiössä oli yksityisyydensuojaan, henkilötietojen suojaan, datan vapaaseen liikkuvuuteen sekä omaisuudensuojaan perustuvan sääntelyn vaikutusten arviointi.

Data on käsite, josta voidaan sellaisenaan sanoa varsin vähän. Se on lainasana, jolle ei ole olemassa yhtä selkeää ja suoraviivaista määritelmää. Dataa on urheilussakin hyvin monenlaista ja sitä voidaan määritellä lukuisin eri tavoin. Määritelmästä kuitenkin riippuu, mitkä oikeussäännöt datan keräämiseen, käsittelyyn ja hyödyntämiseen kulloinkin soveltuvat. Data voidaan jaotella esimerkiksi jalostusasteensa mukaan raakadatakse ja strukturoiduksi dataksi. Raakadata voi tarkoittaa yksittäisiä urheilijan keholla olevan anturin keräämiä datapisteitä, joilla ei sellaisenaan taloudellista arvoa, eikä niihin sisälly tietosuojasääntelyn tarkoittamalla tavalla tietoa tunnistettavissa olevista henkilöistä. Strukturoitu data taas viittaa sellaiseen

---

³⁰³ The Athletic -lehden haastattelussa lokakuussa 2021 Slade totesi vastapuolten lukumäärästä seuraavaa: “We have discovered over 150 companies that process this data without the knowledge of players and appropriate lawful bases to process this data.”

³⁰⁴ Moore 2022. Kyseisessä Lloyd v. Google -tapauksessa annetun ratkaisun perusteella brittiläistuomarit saattavat kaivata myös todisteita aiheutuneista vahingoista, mikä vaikeuttanee Project Red Card -aloitteentekijöiden tulevaa todistelua.

³⁰⁵ Esim. Andrew ym. 2022.

dataan, jota on jalostettu ja mahdollisesti yhdistelty muihin aiemmin kerättyihin tietoihin.³⁰⁶ Dataa voidaan strukturoida eli muuttaa ymmärrettäväksi kokonaisuuksiksi esimerkiksi urheiluteknologiaayhtiöiden kehittämien ohjelmistojen avulla.

Vastaavasti urheilijoista kerätty data on olemassa lainsäädännön perusteella luokiteltavissa dualistisesti henkilötiedoiksi ja muiksi kuin henkilötiedoiksi. Henkilötiedot taas voidaan jakaa niin sanottuihin tavanomaisiin ja erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluviin tietoihin. Kumpienkin käsittely on nykyisellään tarkkaan säänneltyä, mutta etenkin jälkimmäisen suhteen on urheiluanalytiikassa toimittava varoen, sillä sitä koskee tietosuoja-asetuksen soveltamisalalla lähtökohtainen käsittelykielto. Tutkielmassa yksi tärkeä havainto oli, että data-analytiikassa hyödynnettävien puuttavien teknologioiden välityksellä kerätty data koostuu usein terveystiedoista tai vastaavista sensitiivisistä tiedoista. Tällaisia ovat esimerkiksi urheilijan sykevälivaihtelu, happisaturaatio, verenpaine, laktaatin erittyminen, kuukautiskierto, unen laatu ja muut vastaavat parametrit, joita tavalliset kuluttajamarkkinoillakin kaupan olevat laitteet ohjelmistoinen keräävät.³⁰⁷

Isossa kuvassa valtaosa urheilijadataan kohdistuvista sidosryhmien intresseistä on palautettavissa Euroopan unionissa vahvistettuihin perusoikeuksiin. Oikeuskirjallisuudessa, pelaajajyhdistysten edunvalvonnassa ja mediassa esiin nostettuja mahdollisia ongelmakohtia urheilijoiden kannalta ovat esimerkiksi urheilijoiden alisteinen asema datan keräämisestä sovitattaessa, jatkuvan seurannan ulottuminen yksityiselämän eri osa-alueille ja siitä aiheutuva henkinen kuormitus sekä urheilijoiden puutteelliset tiedot esimerkiksi datan käsittelyperusteista, käyttötarkoituksista ja osapuolten velvollisuuksista ja oikeuksista³⁰⁸. Nämä huolet ankkuroituvat pitkälti terveyden suojeluun, yksityisyydensuojaan, henkilötietojen suojaan ja urheilijan tiedollisen itsemääräämisoikeuteen.

Urheiluseurojen ja vastaavien toimijoiden näkökulmasta urheilijoista kerätty data on arvonnun väline. Data voi toimia organisaatioiden sisällä strategisten päätösten pohjana esimerkiksi rekrytoinnissa, määrittäessä urheilijoiden arvoa siirtomarkkinoilla, valittaessa ottelupäivän kokoonpanoa tai kuntoutettaessa loukkaantuneita pelaajia. Kokoamalla dataa yhteen voidaan rakentaa laajempia tietokantoja päätöksenteon tueksi. Lisäarvoa voi syntyä myös luovuttamalla urheilijoista kerättyä dataa vastiketta vastaan eteenpäin kaupallisille toimijoille, kuten media-, vedonlyönti- tai peliyhtiöille. Tässä arvonnun ketjussa tärkeitä fasilitaattoreita ja kumppaneita ovat analytiikkayhtiöt, jotka tarjoavat sellaisia tuotteita ja palveluita, joiden varaan urheilun analytiikkatoiminnot voidaan ylipäättään rakentaa. Datan kerääjien ja hyödyntäjien näkökulmasta tärkeää on suojata data-analytiikkainfrastruktuuriin tehtyjä investointeja, ja saada sitä kautta lakiin perustuvia (yksin)oikeuksia taloudellista arvoa sisältäviin tietomassoihin sekä hyödyntää koottuja datajoukkoja halutulla tavalla. Tällaiset tarpeet ovat kytkettävissä ennen kaikkea omaisuudensuojaan ja siihen liittyvään sopimusvapauden periaatteeseen.

Euroopan unionissa tärkeänä tavoitteena on ollut edellä mainittujen perusoikeuksien turvaamisen ohella myös datatalouden edistäminen. Tutkielmassa todetusti tähän liittyy vahva pyrkimys edistää datan vapaata liikkuvuutta, selkeyttää datatalouteen liittyviä oikeudellisia määritelmiä ja tehostaa siten datan jakamista yritysten, kansalaisten ja julkisen sektorin vä-

---

³⁰⁶ Ks. Flanagan 2022a.

³⁰⁷ Ks. esim. Asia M.9660 Google/Fitbit.

³⁰⁸ Esim. Loikkanen / HS 2021a ja 2021b; The Athletic 2021; Moore 2022; FIFPro 2022; Karkazis – Fishman 2016; Garlewicz 2020; MacLean 2021.

lillä. Euroopan datastrategia ja siihen perustuvat ehdotukset datahallintoasetukseksi ja datasäädökseksi ovat tästä ajankohtainen esimerkki.³⁰⁹ Näillä institutionaalisen tason ratkaisuilla on myös selkeä vaikutus siihen, miten urheilijoista kerättyä dataa ja sen käyttöä tulisi oikeudellisesti tarkastella.

Urheilun data-analytiikkaan liittyvät sopimukset ovat monimuotoisia. Datan keräämisen ja hyödyntämisen puitteista voidaan sopia niin kahdenvälisissä pelaajasopimuksissa kuin urheilun kollektiivisopimuksissakin. Ehdoissa voidaan spesifimmin määritellä, milloin urheilijoiden teknologiavälitteinen seuranta tapahtuu, missä tarkoituksessa ja millä perustein. Tärkeää olisi aina painottaa urheilijan etua ja heikomman suojan toteutumista. Työnantaja-työntekijä-suhteen ohella urheilijat voivat statuksestaan riippuen solmia sopimuksia suoraan mittauslaitteita valmistavien ja/tai analytiikkapalveluita tarjoavien yhtiöiden kanssa. Tällaiset sopimukset ovat monesti tyypiltään sekasopimuksia, joissa tavara vaihtaa omistajaa ja siihen integroitu ohjelmisto lisensoidaan urheilijan tai tämän työnantajan käyttöön³¹⁰.

Analytiikkasopimuksia voidaan tehdä myös urheiluorganisaatioiden ja analytiikkayhtiöiden välillä. Osa näistä sopimusjärjestelyistä on sellaisia, joiden nojalla yhtiöt keräävät dataa muista lähteistä kuin suoraan urheilijan kehosta. Yhtiöt voivat esimerkiksi havainnoida visuaalisesti urheilijoiden ja joukkueiden suorituksia reaaliajassa ja lisäksi koostaa yhteen tietokantaan julkiseksi saatettua tietoa esimerkiksi urheilijoiden terveydentilasta ja loukkaantumisista.³¹¹ Kun tällaisiin datapaketteihin lisätään uudeksi parametrikseksi puettavien teknologien urheilijoista kerätty data, muuttuu tilanne juridisesti tarkasteltuna monimutkaisemmaksi. Tällaisessa yhtälössä analytiikkayhtiön ja asiakasorganisaation välinen sopimus ei riitä perusteeksi urheilijadatan keräämiselle, käsittelylle ja mahdolliselle vastikkeelliselle luovuttamiselle, vaan urheilijoilta itseltään vaaditaan aktiivisia tahdonilmaisuja.

Tutkielman tarkastelun keskiössä olivatkin nimenomaan sellaiset järjestelyt, joissa data sisältää muutoin kuin visuaalisesti havaittavia tietoja urheilijoiden kehon ominaisuuksista ja suorituskyvystä. Tällainen urheilijan fysiologisia piirteitä, elintoimintoja ja terveyttä kuvaava data on henkilötietojen suojaa koskevan sääntelyn ydinalueella³¹². Tutkielman luvussa 4 analysoitiin tästä syystä varsin kattavasti tietosuojasääntelyn vaikutuksia urheilun data-analytiikan intressiryhmien toimintamahdollisuuksiin, vastuisiin ja velvoitteisiin.

Luvun ensimmäinen havainto oli, että tietosuojasetuksen soveltamisala on niin aineellisesti kuin alueellisestikin tarkasteltuna hyvin laaja, mikä voi tulla yllätyksenä monille kansainvälisillä urheilumarkkinoilla toimiville sidosryhmille. Tietosuojasetuksen mukaiset tietosuojaperiaatteet sekä niihin perustuvat rekisterinpitäjän ja henkilötietojen käsittelijöiden vastuut takaavat osaltaan sen, että urheiluorganisaatiot ja analytiikkayhtiöt ovat sanktion uhalla pakotettuja läpinäkyvyyteen datankäsittelytoimissaan.³¹³ Niiden on arvioitava tarkoin henkilötietoja sisältävän datan keräämiseen ja käsittelyyn liittyvät riskit, mikä korostuu etenkin silloin, kun dataa kerätään paljon ja kohteena on suuri määrä urheilijoita, seuranta on jatkuvaa, analytiikan kohteena on alaikäisiä tai, kun datan perusteella suoritetaan profilointia.

Rekisterinpitäjänä toimivan tahon, kuten urheiluseuran tai analytiikkayhtiön, vastuulla on määrittää itsenäisesti käsittelyn tarkoitukset ja keinot, mutta tästä seuraa samalla laaja vel-

³⁰⁹ Euroopan unionin virallinen verkkosivusto: Euroopan datastrategia; SWD/2017/02 final; COM/2014/0442 final; COM (2017) 9 final, 10.1.2017.

³¹⁰ Takki – Halonen 2017, s. 20–21; Soilleux-Mills 2021.

³¹¹ Esim. Edelman – Holden 2021; Flanagan 2022b, s. 9; Cox ym. 2022.

³¹² Ks. tietosuojasetuksen 9 artikla (erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvat tiedot); Korpisaari ym. 2018, s. 151–152.

³¹³ Esim. Tietosuojatyöryhmä WP 169; HSSERT 2020; Flanagan 2022b, s. 9.

voite huolehtia omasta ja alihankkijoiden, kuten pilvipalveluntarjoajien compliance-käytänteistä. Velvoitteiden laajuuden takia analytiikkayhtiöt saattavatkin pyrkiä siirtämään vastuuta asiakkailleen, mikä kuitenkin rajoittaa niiden mahdollisuuksia hyödyntää kerättyä urheilijadataa. Tärkeä osa vaatimuksenmukaisuuden toteuttamista ovat riskiarvioiden ohella käsittelyn oikeusperusteiden täsmällinen määrittely, datan tietoturvallinen säilyttäminen ja sen hyödyntäminen vain erikseen määritellyissä tarkoituksissa. Kaikista näistä tulee informoida rekisteröityjä yksiselitteisesti ja täsmällisesti, erityisesti alaikäiset urheilijat huomioiden³¹⁴.

Urheilun data-analytiikassa keskeisimpiä henkilötietoja sisältävien datajoukkojen käsittelyperusteita ovat sopimus, suostumus ja oikeutettu etu. Urheilijan ja urheiluorganisaation välistä oikeussuhdetta muotoava sopimus voi toimia tausta-asiakirjana myös urheilijoiden seurannalle ja datan keräämiselle, mutta sen käyttäminen käsittelyperusteena edellyttää riittävän yksiselitteisiä ja täsmällisiä ehtoja. Oikeutettu etu taas on nähdäkseni eräänlainen perälauta, sillä kaikkiin henkilötietojen käsittelyä koskeviin tilanteisiin ei välttämättä pystytä ennakolta varautumaan. On kuitenkin tärkeää huomata, että rekisterinpitäjän oikeutetun edun ja urheilijan etujen välistä suhdetta on tällöin arvioitava tasapainotestillä, ja esimerkiksi pelkät kaupalliset intressit eivät yleisesti ottaen riitä luomaan analytiikkayhtiölle tai urheiluorganisaatiolle oikeutettua etua käsitellä urheilijoiden henkilötietoja rekisterinpitäjänä.³¹⁵

Lisäksi terveystietoja tai muuta arkaluonteista dataa käsiteltäessä edellytetään yleensä nimenomaista suostumusta tai sitä, että urheilija on tarkoituksella saattanut käsiteltävät tiedot julkisiksi. Tutkielmassa arvioin, että suostumus voi olla ongelmallinen käsittelyperuste, sillä sen antava urheilija on usein epätasapainoisessa asemassa suhteessa joukkueeseen, seuraan tai vastaavaan organisaatioon, joka haluaa dataa kerätä. Euroopan tietosuojaviranomaisetkin ovat todenneet, että joukkueurheilussa kollektiivin aiheuttama paine sekä huoli itselle ja mahdollisesti muille aiheutuvista seurauksista voi johtaa siihen, että suostumuksen vapaaehtoisuuden kriteeri ei täyty³¹⁶. Samoin suostumuksen tulisi olla myös tiedostettu sillä tavoin, että suurta tiedollista asymmetriaa ei sen antamishetkellä ole osapuolten välillä. Myös analytiikkayhtiöiden ja urheiluorganisaatioiden toiminnan suunnittelun kannalta suostumus saattaa olla haasteellinen peruste, koska urheilijalla kuuluisi olla oikeus peruuttaa se milloin tahansa. Tämä ja muut urheilijalle tietosuoja-asetuksessa annetut oikeudet rajoittavat datan kerääjien mahdollisuuksia hyödyntää sitä täysimääräisesti.

Datan hyödyntämistä ja sen rajoittamista urheilun datataloudessa kävin läpi luvussa 5, jossa tutkin, miten omaisuudensuojaan perustuva sääntely heijastuu urheilun data-analytiikan intressiryhmien toimintaan. EU:ssa on kehitteillä vapaampaa ja turvallisempaa datan vaihtamista ja jakamista koskevaa sääntelyä. Erityisesti suunnitellun datasäädöksen käytännön vaikutukset urheilun dataekosysteemin toimintakenttään ovat lähitulevaisuudessa mielenkiintoisia tarkastelun kohteita. Näiden teknologianeutraalisuuden periaatteeseen nojaavien säädösehdotusten sisällön abstraktisuus ja vaikeaselkoisuus on herättänyt kritiikkiä tietosuojaviranomaisissa, joiden mukaan henkilötietojen suojaan liittyvän sääntelyn tulisi olla yksiselitteistä³¹⁷.

Unionitasolla on jo olemassa tiettyjä säädöskokonaisuuksia, joilla on relevanssia urheilijadatan taloudellisen arvon suojaamiseen. Etenkin tietokantadirektiivi ja siihen perustuva jäsen-

³¹⁴ Alaikäisten asemasta esim. tietosuoja-asetuksen johdanto-osan kohta 38; Rauste 2017; Ihmisoikeusliitto 2022.

³¹⁵ Kotschy 2020, s. 337–338.

³¹⁶ EDPB Guidelines 3/2019, versio 2.0, kohta 44.

³¹⁷ EDPB-EDPS Joint Opinion 2/2022.

maiden kansallinen sääntely tarjoavat tällaista tarttumapintaa, sillä ne konstruoivat tekijänoikeuskontekstissa poikkeuksellisen sui generis -oikeuden reunaehdoista³¹⁸. Reunaehdoista keskeisin on valmistajan tekemä huomattava investointi tietyn data-aineiston kokoamiseksi. Ei ole täysin selvää missä määrin tietokantasuojaa voitaisiin käytännön tasolla soveltaa puettavien teknologioiden avulla kerättyihin urheilijoiden henkilötietoja sisältäviin tietokantoihin, sillä vaikuttaisi siltä, että unionin lainsäätäjän ja tuomioistuinten pyrkimyksenä on ollut - ja tulee jatkossakin olemaan - rajata IoT-ympäristössä koneellisesti tuotettu data sääntelyn ulkopuolelle³¹⁹. Huomattava investointi ei myöskään liity oikeuskäytännössä vahvistetulla tavalla datan luomiseen, vaan kyse on olemassa olevien ja hajallaan olevien tietojen kokoamiseen tehdyistä panostuksista³²⁰. Tällaisena voitaisiin urheilun data-analytiikan viitekehysessä pitää esimerkiksi analyttikojen tai vastaavien toimijoiden työpanosta, joka on käytetty raakadatan jalostamiseen ja yhdistelyyn, tietojen verifiointiin ja tarvittavien tietojärjestelmien rakentamiseen. Näyttötaakka tällaisissa tilanteissa on valmistajaorganisaatiolla eli esimerkiksi urheiluseuralla tai teknologiayhtiöllä.

Jos urheiluorganisaatioiden tai analytiikkayhtiöiden ei ole mahdollista suojata kokoamiaan pelaajatietokantoja tietokantadirektiivin perusteella, voisi kyseeseen tulla myös liikesalaisuuksien suojaa koskeva EU- ja kansallinen sääntely. Liikesalaisuus on tietoa, jolla on taloudellista arvoa elinkeinotoiminnassa ja tämä arvo perustuu siihen, että se on vain tietyn rajatun henkilöpiirin saatavilla. Liikesalaisuuden suojaamiseksi on tullut ryhtyä kohtuullisiin toimenpiteisiin, joista konkreettinen esimerkki ovat salassapitosopimukset ja -lausekkeet.³²¹ Toisaalta esimerkiksi työlainsäädännön soveltuessa laista johtuva salassapitovelvoite voi täyttää tämän edellytyksen, mikä on dataa hallinnoivien urheiluorganisaatioiden kannalta hyödyllistä. Myös tietosuojalaissa säädetään liikesalaisuuksia koskevasta vaitiolovelvollisuudesta, joten henkilötietojen suojaa ja omaisuudensuojaa koskeva sääntely myös täydentää osin toisiaan. Liikesalaisuuksiksi luokiteltujen data-aineistojen luvattomasta hyödyntämisestä on myös esimerkkitapauksia, joissa kilpailevien joukkueiden edustajat ovat murtautuneet toisten joukkueiden pelaajatietokantoihin³²². Tulevaisuus näyttää, yleistyykö tällainen arvokkaiden tietojen hakkerointi urheilumarkkinoilla. Sisäisten uhkien ohella myös alati kasvava kyberrikollisuus tuo alan toimintaympäristöön riskejä, joita ei dataa kerätessä ja säilytettäessä voi jättää huomiotta.

Lopuksi arvioin eri suuntiin viettävien perusoikeuksien kollisiotilanteita ja niiden vaikutusta urheilun data-analytiikan intressiryhmien mahdollisuuksiin hallita ja hyödyntää dataa, joka sisältää sekä henkilötietoja että taloudellista arvoa. Tällaiset kollisiotilanteet ovat osapuolten oikeusvarmuuden kannalta mutkikkaita, sillä vaikka kuinka huomattavia panostuksia urheiluseurat ja/tai analytiikkayhtiöt tekisivät urheilijadatan keräämiseen ja strukturointiin, eivät ne silti pystyisi poistamaan rekisteröidyn asemassa olevien urheilijoiden mahdollisuuksia vedota tehokkaasti omiin oikeuksiinsa. Näiden oikeuksien laajuus taas riippuu aina rekisterinpitäjän käyttämästä käsittelyperusteesta, joten jo perusteita määrittäessään dataa keräävien tahojen tulisi olla tietoisia niiden vaikutuksista hyödyntämismahdollisuuksiensa laajuuteen ja pitkäkestoisuuteen. Jos urheilija haluaa esimerkiksi peruuttaa suostumuksensa ja tulla unohdetuksi, ovat datan haltijan mahdollisuudet vähissä, ellei urheilu- ja liiketoiminnassa myöhemmin tarvittavia tietoja anonymisoida tehokkaasti.

³¹⁸ Esim. Ohisalo 2017.

³¹⁹ Ks. Säädösehdotuksen 35 artikla ja johdanto-osan kohta 14.

³²⁰ Ks. EU-tuomioistuimen tuomio C-46/02, Fixtures Marketing Ltd v Oy Veikkaus Ab Oy.

³²¹ Esim. Vapaavuori 2019.

³²² Grow – Grow 2017; The New York Times 2016; Miettinen / HS 2019.

Selkeää vastausta siihen, kenen edut menevät missäkin punnintatilanteessa edelle, on vaikeaa antaa. Lähtökohtaisesti heikompaa tulee suojata ja yksityisyyden suoja sekä henkilötietojen suoja ovat sellaisia perusoikeuksia, joiden rajoittamista on hankalaa perustella ainakaan pelkästään taloudellisin intressein. Siten urheilijoiden tulisi ainakin periaatteen tasolla olla hyvässä juridisessa asemassa eurooppalaisessa dataekosysteemissä. Käytännön toimintaa tarkasteltaessa näin ei kuitenkaan aina ole. Ongelmat voivat johtua molemminpuolisesta tietämättömyydestä, mutta myös tiedostetusta riskinotosta silloin, kun urheilun kilpailulliset ja taloudelliset panokset ovat merkittävät. Urheilijoiden ja muiden dataekosysteemin sidosryhmien oikeuksien ja intressien kollisiosta viimeaikainen käytännön esimerkki on Englantiin sijoittuva Project Red Card –hanke, johon liittyneet urheilijat pyrkivät paitsi turvaamaan yksityisyyttään myös saamaan oikeuden rojaltiluoihin heistä kerättyä dataa kaupallistettaessa³²³. Asia ei ole ainakaan toistaiseksi edennyt oikeuskäsittelyyn, joten nähtäväksi jää saadaanko tästä lähitulevaisuudessa linjavetoja siihen, kenellä on loppuviimein oikeus hyötyä urheilijadatasta.

Jatkotutkimuksen kannalta mielenkiintoisen aihealueen muodostavat lajiliitot autonomian takaamine sääntelyoikeuksineen. Jos lainsäädännöstä, oikeuskäytännöstä ja osapuolten välisestä sopimustoiminnasta ei saada selkeitä suuntaviivoja puettavien mittauslaitteiden laadunvarmistukseen tai urheilijoista kerätyn datan käyttötarkoitusten määrittelyyn, voisi kansainvälisillä urheiluorganisaatioilla itsellään olla mahdollisuus olla tässä kontekstissa aloitteellisia. Ainakin useiden pelaajayhdistysten suunnalta tähän on tullut jo painetta. Ylikansallinen teknisluonteinen itsesääntely voisi koskea esimerkiksi tuoteturvallisuutta, puettavien mittauslaitteiden käyttötarkoituksia sekä urheilijoiden, valmentajien ja muiden toimijoiden oikeuksia datan käyttöön kilpailutilanteessa.

Taustaa lainsäädännön vähimmäisvaatimuksia pidemmälle menevälle itsesääntelylle voisi hakea EU:n tietosuojasääntelyn ohella esimerkiksi Yhdysvaltain ammattilaisliigojen työehtosopimuksista, joissa dataa ja mittausteknologioita on lähestytty nimenomaan urheiluoikeudelliselta kannalta³²⁴. Jotkut lajiliitot ovat jo kehittäneet omia laatustandardejaan. Esimerkiksi ITF:llä, World Rugbylla ja Fifalla on sisäiset säännöstönsä koskien virallisissa kilpailutahtumissa käytettäviä mittausteknologioita ja niiden avulla kerätyn datan hyödyntämistä³²⁵. Näiden sääntö- ja standardikokoelmien analysointi voisi tuottaa hyödyllistä tietoa siitä, miten urheilun piirissä voidaan tasapainottaa mahdollisia urheilun data-analytiikasta aiheutuvia ristiriitoja sekä turvata niin urheilijoiden edut kuin eri urheilulajien hallittu kehityskin.

---

³²³ The Athletic 2021; Moore 2022.

³²⁴ Ks. tältä osin etenkin koripalloliiga NBA:n työehtosopimus.

³²⁵ IFAB: Laws of the Game 2022-23, s. 55; FIFA: Standards – Electronic Performance and Tracking Systems (EPTS); ITF Tennis: Approved Player Analysis Technology (PAT) Products; World Rugby: Player Monitoring Device (PMD) Specifications.